

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

20.97 Daarnaast voeren reclamanten aan dat naar algemene bekendheid en door onderzoeken is bevestigd dat vogels bewust bewoond gebied mijden. Zij hebben door cumulatie van effecten, namelijk aanleg windpark DDM-OM, geen tot zeer weinig uitwijkmogelijkheden zonder boven bewoond gebied te trekken.

Vliegbewegingen

20.98 Reclamanten stellen zich op het standpunt dat het aantal vliegbewegingen dat tijdens het onderzoek in beeld is gebracht te laag en niet voldoende representatief is voor dit gebied. Dat komt omdat de telling van de vogeltrek in verschillende periodes zijn uitgevoerd. Daardoor is bijvoorbeeld de voorjaars trek onvoldoende in beeld gebracht en worden er essentiële aantallen gemist. Daarbij is de vrij beperkte tijd waarin wel is geteld, enkel tussen zonsopgang en zonsondergang. Dit betekent dat er een onderschatting zal zijn gemaakt van de bewegingen die zie gedurende de nachtelijke uren plaats zal vinden, zoals bepaalde eendsoorten en ganzen. Deze soorten zijn kennelijk onderschat. De te lage aantallen vogels die daardoor in het onderzoek zijn geteld leiden ertoe dat het aantal slachtoffers groter zal zijn dan in het onderzoek is berekend. Om die reden kan niet langer uitgesloten worden dat de grotere aantallen slachtoffers wel degelijk tot een significant effect leiden op een van de vogelsoorten.

Plas Langebosch (Zeilplas)

20.99 De effecten op enkele slaappleatsen en kolonies in de directe omgeving zijn onvoldoende zijn onderzocht. Zo wordt de Plas Langebosch (Zeilplas) bij Veendam gebruikt als slaappleats van eenden en meeuwen maar wordt deze niet genoemd. Deels kunnen deze soorten in de omgeving van het plangebied foerageren. Echter, soorten als wilde eend foerageren ook heel vaak 's nachts zodat deze soort tijdens reguliere tellingen wordt gemist. Het MER heeft hiermee geen rekening gehouden. Voorts broeden in de vloeivelden onder andere de kokmeeuw en visdief. Onduidelijk is of effecten op deze soorten kwantitatief kunnen worden bepaald. Nader onderzoek is verlangd. Aldus is het MER onvolledig en onzorgvuldig.

Broedseizoen

20.100 Door Waardenburg wordt in het onderzoek enkele keren gekeken naar de effecten op het broedseizoen ten gevolge van de realisering van het windpark. Effecten zijn er omdat er mitigerende maatregelen moeten worden vastgesteld. De natuurtoets schrijft voor dat verstoring van broedende vogels moet worden voorkomen. Geen in gebruik zijnde nesten mogen worden verstoord of vernietigd. Door voorafgaand aan het broedseizoen het plangebied ongeschikt te maken wordt hierop de kans verkleind. Bijvoorbeeld door veel te maaien waar gebouwd gaat worden of geheel te verwijderen de vegetatie. Verder constateert Waardenburg in haar onderzoek dat de akkerbouwgebieden van belang zijn voor akkervogels tijdens het broedseizoen.⁶⁹³ Voorts wordt als mitigerende maatregel genoemd dat moet

⁶⁹³ MER, bijlage 6a, p. 78.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

worden beoordeeld bij aanwezigheid van nesten of de werkzaamheden tijdelijk van aard zijn en deze dienen te worden uitgesteld. Er kan geen standaardperiode worden afgegeven, ongeveer half maart tot half augustus is het broedseizoen.⁶⁹⁴ In het MER ontbreken dergelijke mitigerende maatregelen. Daarom is het bestreden besluit onhoudbaar. Ook om het gebrek aan maatwerk dat niet verzekert nalevings(toezicht) met handhaving. In alle gevallen oordeelt het MER dat er geen verslechtering is van de soorten die derhalve niet in het geding zijn. Uit bovenstaande blijkt het tegendeel. Nu het broedseizoen niet is genoemd in het MER betwisten reclamanten de zorgvuldigheid van het MER. Voorts gedraagt de minister zich bij toelating van dit windplan in strijd met artikelen 11 en 12 Ffw indien de nesten worden vernietigd dan wel verstoord door de bouwwerkzaamheden.

Geluid

20.101 Door het geluid van de windturbines wordt de contactroep tussen de vogels verstoord. Voor bepaalde vogelsoorten geldt dat zij bij de voortplanting afhankelijk zijn van het bereik van hun contact- of baltsroep. Als voorbeeld de kwartelkoning en de patrijs. Beide soorten staan vermeldt op de Rode lijst.⁶⁹⁵ Dit zijn schaarse broedsoorten die vaak op grote afstand van elkaar zitten en via hun roep soortgenoten proberen te vinden. Door de toename van de hoeveelheid achtergrondgeluid, verkeer en windturbines, is er een kleinere kans op het treffen van een geschikte partner voor deze soorten. De contactroep draagt minder ver. In het MER is dit ten onrechte niet in acht genomen.⁶⁹⁶ Reclamanten verwijzen naar een internationale beschermingsproject om de patrijs te behouden in Nederland. Ruim een miljoen wordt geïnvesteerd om gebieden in te richten waar patrijzen zich ophouden of goed gedijen.⁶⁹⁷ Het windparkproject staat haaks op dit project. Door hier geen rekening mee te houden en de populatie van verschillende soorten in gevaar komt, menen reclamanten dat een onzorgvuldig en onvolledig MER tot stand is gekomen.

Licht

20.102 Naar de effecten op vogels als gevolg van de verlichting op windturbines is onvoldoende onderzoek gedaan. Geconcludeerd wordt dat de effecten van verlichting niet leidt tot extra risico's voor vogels of vleermuizen. Dit betreft, zo stellen reclamanten, niet een gedegen onderzoek waarop een beoordeling naar de effecten van het licht op vogels of vleermuizen voldoende kan worden onderbouwd. De conclusies zijn gebaseerd op een door Lensink & van der Valk (2013) verricht onderzoek. In dit onderzoek hebben zij hun aannames voornamelijk gebaseerd op Amerikaanse onderzoeken naar de effecten van verlichting op vogels of vleermuizen. Reclamanten betwisten het onderzoek omdat het onvoldoende ondersteuning geeft voor het subjectief en abusievelijk standpunt dat het zeer onwaarschijnlijk is dat de verlichting tot aantrekking of desoriëntatie en als gevolg daarvan tot slachtoffers zal leiden. In Amerika komen hele andere vogelsoorten voor dan hier in Nederland. Veel vogelsoorten die in Nederland voorkomen, komen niet voor in Amerika en andersom. Reclamanten menen dat het

⁶⁹⁴ MER, bijlage 6a, p.109.

⁶⁹⁵ Strct 2004, 218.

⁶⁹⁶ In Duitsland is kort geleden onderzoek gedaan hiernaar.

⁶⁹⁷ <http://www.nu.nl/dieren/4331793/groot-project-nederlandse-patrijs-redden.html>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Amerikaanse onderzoek, waar voornamelijk de conclusies op zijn gebaseerd, onvoldoende ondersteuning geeft door geen rekening te houden met alle vogelsoorten die in Nederland en specifiek in dit plangebied voorkomen en wel mogelijk slachtoffer kunnen zijn. Volgens het Amerikaanse onderzoek wordt de verlichting aangebracht op een hoogte waarop ook in de Verenigde Staten geen gevallen van massale incidenten met vogelslachtoffers bekend zijn. Een definitie van massale incidenten ontbreekt, voorts ook exacte cijfers van slachtoffers als gevolg van de verlichting op windturbines.⁶⁹⁸

Slagschaduw

20.103 Reclamanten achten het onvolkomen en onacceptabel dat geen analyse is uitgevoerd naar de effecten van slagschaduw op de natuur. Dit geldt met name voor de verstoring van broedvogels. Niet uit te sluiten zijn negatieve significante effecten.

Bodemverontreiniging

20.104 Onzorgvuldig is evenmin in het MER geen rekening gehouden met de gevolgen van gecoate verfdelen en verzinkte delen op de windturbines. Door invloed van regenwater kunnen deze delen geleidelijk afspoelen en terecht komen in de bodem en grondwater, daar dus voor bodemverontreiniging zorgen. Op die wijze ontstaat er mogelijk schade aan productie van gewassen, planten en dergelijke aanwezig in beoogd windpark gebied. In het MER staat dat er gebruik zal worden gemaakt van niet-uitlogende bouwmaterialen waardoor het uitspoelen van stoffen naar het grond- en op oppervlaktewater wordt voorkomen. De vraag die open blijft is, hoe reëel het uitgangspunt is dat bij realisatie van een windpark alleen gebruik zal worden gemaakt van niet-uitlogende bouwmaterialen. Duurzame toepassing voorwaardelijke verplichting ter garantie, ontbreekt. Reclamanten betwisten dit idee, die niet meer dan een blote onbewezen stelling is, ten zeerste. Het bestreden besluit is in dit opzicht incorrect en moet worden heroverwogen.

Aanlegfase

20.105 Reclamanten achten het niet nemen van mitigerende maatregelen voor de effecten van de aanlegfase op rustende en foeragerende voorzien vogels, vleermuizen en andere flora en fauna in het plangebied onbehoorlijk en in strijd met de bijzondere zorgplicht. Vanwege de grootschaligheid van het plan en de grootte van het gebied hebben de vogels of vleermuizen voldoende andere ruimte om elders te foerageren of te rusten. Reclamanten achten dit een aannname gebaseerd op een niet gedegen onderzoek en nu geen rekening is gehouden met de cumulatieve effecten door het windpark DDM-OM dient het bestreden besluit te worden herroepen. Voorts stellen reclamanten vast dat een groot deel van de flora en fauna niet elders in het gebied kan. De planten worden vernietigd in het gebied en de schade

⁶⁹⁸ MER bijlage 6a, p. 186 en verder.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

is permanent. Een mitigerende maatregels voor deze effecten ontbreekt.⁶⁹⁹ Reclamanten betwisten dat de overheid voldoende zorg in acht neemt voor de goede instandhouding van flora en fauna.

Mitigerende maatregelen

20.106 Het is belangrijk om maatregelen te nemen om de gevolgen zoveel mogelijk te beperken. De maatregelen moeten niet alleen tijdens het exploiteren van het windpark worden genomen, maar ook in de aanlegfase. Juist dan vinden er al veel aanvaring- en dodelijke slachtoffers plaats en worden de akkerfaunagebieden verstoord. Bijvoorbeeld door het constant heen en weer rijden van, naar reclamanten verwachten, 250 vrachtwagens op één windturbine, dat betekent totaal minstens 8.750 (35 windturbines maal 250 vrachtwagens) vervoerbewegingen. Deze vervoerbewegingen zijn enkel voor de aanleg van één windturbine. Buiten beschouwing blijven dus nog de noodzakelijke aanleg en het aanpassen van wegen en overige infrastructuur (sloten dempen, rotondes aanpassen, bomenkap enzovoorts).⁷⁰⁰ Ook daarvoor zijn ontelbare vervoersbewegingen noodzakelijk. De precieze duur van het project is tot op heden onbekend. In veel onderzoeken van het MER wordt uitgegaan van een periode van twee jaren. Reclamanten betwisten het MER in zoverre het geen rekening houdt met dit aantal vervoersbewegingen. Dit is aanzienlijk en wezenlijk meer dan in het MER wordt voorgeschoteld.

20.107 Als mitigerende maatregel wordt genoemd een realisatie van een vergelijkbare hoeveelheid en kwaliteit habitat als in de huidige situatie. Reclamanten achten dit onmogelijk omdat het aantal oppervlakten waarop deze mitigerende maatregel kan worden uitgevoerd, sterk afneemt als gevolg van de realisering van het windpark, zelfs windturbineparken omdat in de dichte nabijheid een windturbinepark wordt gerealiseerd in DDM-OM. Dergelijke ruimte om zulke gebieden aan te wijzen, bestaat niet meer.⁷⁰¹

Strijdigheid toekomstig beleid

20.108 De kwaliteit van de verstedelijkte zone in het plangebied wordt gewaarborgd door de directe ligging aan het grootschalige open landschap De Monden en in de verte het uitzicht op de Hondsrug. Door het plaatsen van windturbines gaat dit verloren. Voorts is het toekomstig beleid van de provincie Groningen strijdig met het plan. Het plan is een ecologische verbindingzone te realiseren tussen Bourtange en Westerwolde. Op deze wijze worden de kenmerkende karakteristieken van het gebied benadrukt. De realisatie van deze ecologische hoofdstructuur wordt doorbroken bij het plaatsen van windturbines in het plangebied N33 en staat daarmee haaks op het inpassingsplan.

Alternatief

⁶⁹⁹ MER bijlage 6a, p. 77 en p. 109 en verder.

⁷⁰⁰ MER, p. 39.

⁷⁰¹ MER, p. 137.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

20.109 Een goed alternatief zijn zonneparken. In tegenstelling tot windparken zorgen deze juist voor een boost in de biodiversiteit. Dit is gebleken uit een expert-judgement van onderzoekers van stichting werkgroep grauwe kiekendief. Tevens is er in dit voorjaar een uitzending geweest van BBC programma Springwatch waarin dit feit is uitgelicht. Door het extensieve beheer van de vegetatie in en rond de zonneparken ontstaan zeer gunstige omstandigheden voor tal van diersoorten. Bij de akkervogels zie je ook een forse toename van de broedparen patrijzen en veldleeuweriken. De hele linie profiteert van zonneparken vanwege de ruigtevelden en extensief beheerde faunaranden die bij deze vorm van duurzame energie gebruikelijk zijn.

Hobbymatig dieren

20.110 Ook geven reclamanten aan dat zij hobbymatig dieren (pony's, honden, huisdieren) houden. Door plaatsing van windturbines in de nabijheid kunnen de dieren worden verstoord. Reclamanten achten het MER onjuist in zoverre dit niet is behandeld. Dit geldt ook voor paarden. Reclamanten geven aan kuddes te houden in de buurt, op ruim 1 kilometer afstand van het plangebied.

Landbouw

20.111 Voorts achten reclamanten het onbehoorlijk nu geen rekening is gehouden met de cumulatie van de landbouw. Van algemene bekendheid en reeds bevestigd in onderzoek, vormt intensivering van de landbouw een steeds meer urgenter probleem. Het onderzoek bevestigt dat intensieve landbouw een urgenter probleem is dan de opwarming van de aarde. In cumulatie met een windpark zijn de gevolgen extreem. Ook in het plangebied vindt er steeds meer intensivering plaats van de landbouw zoals het realiseren van megastallen en biovergisters. Deze wordt toegevoegd en is extra probleem bij dit windpark.⁷⁰²

Stikstof

20.112 Op grond van artikel 19j Nbw moet een inpassingsplan dat een mogelijk significant effect oplevert voor Natura 2000-gebieden, voorzien worden van een passende beoordeling. Wanneer activiteiten worden toegestaan in het inpassingsplan met een toename van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden is het een plan met een mogelijk significant effect. Een inpassingsplan kan dan alleen worden vastgesteld als op grond van een passende beoordeling de conclusie is getrokken dat de natuurlijke kenmerken van de betrokken Natura 2000-gebieden niet in het geding zijn. Reclamanten menen dat het besluit daarop inbreuk maakt.

20.113 Ten onrechte, zo stellen reclamanten vast, dat er geen rekening is gehouden met de stikstof als gevolg van de realisering van het windpark N33. In de bijlage van het MER wordt gesteld dat er in de aanlegfase gebruik wordt gemaakt van vracht- en kraanwagens die stikstof kunnen uitstoten, maar

⁷⁰² <http://www.trouw.nl/tr/nl/4332/Groen/article/detail/4355556/2016/08/11/Intensieve-landbouw-urgenter-probleem-dan-opwarming-aarde.dhtml>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

vanwege de tijdelijkheid van de werkzaamheden en afstand tot Natura 2000-gebieden is een dergelijke emissie verwaarloosbaar. Er is geen rekening gehouden met cumulatieve effecten als gevolg van de mogelijke realisering windpark DDM-OM in de nabijheid. Daarbij voeren reclamanten aan dat bijvoorbeeld boeren tot tien kilometer van Natura 2000-gebieden moeten voldoen aan de geldende stikstofnormen. Juist nu heeft er geen beoordeling plaatsgevonden nu het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied op ongeveer tien kilometer ligt.

20.114 Voorts achten reclamanten het bestreden besluit onvolledig nu het niet benoemt de cumulatie van effecten ten gevolge van het windpark DDM-OM op Natura 2000-gebieden Drouwenerzand en Zuidlaardermeergebied. Uit de beoordeling bij het windpark DDM-OM blijkt dat in Drouwenerzand op dit moment al sprake is van een overschrijding van de kritische depositiewaarde door de achtergronddepositie.

20.115 Door de bouw van de windturbines wordt hier tijdelijk maximaal 0,04 mol N/ha/jr depositie aan toegevoegd (figuur 2).⁷⁰³ Wanneer het windpark N33 wordt gerealiseerd kan maximaal een vergelijkbare depositie worden toegevoegd. Nederland ligt al onder een ammoniakdeken die de natuurgebieden verstikt. Voor bijna alle Natura 2000-gebieden geldt dat de stikstofdepositie hoger ligt dan de kritische depositiewaarde. De waarden moeten omlaag, wil de natuur in Nederland behouden blijven.⁷⁰⁴ Reclamanten achten nader onderzoek gewenst, nuttig, zo niet noodzakelijk. Het MER noch andere onderbouwingen beschrijven dit probleem en mitigerende of compenserende maatregelen worden niet genoemd. Reclamanten stellen vast dat een ADC toets moet worden uitgevoerd om vast te stellen dat er geen alternatieven, geen dwingende redenen van groot openbaar belang en geen compensatietoets noodzakelijk zijn.

20.116 Voorts constateren reclamanten een cruciale omissie. Onterecht is geen rekening gehouden met veehouderijen in de buurt van het windpark N33. Algemeen bekend is dat dergelijke bedrijven een hoge uitstoot hebben als het gaat om stikstof. Ook hier geldt een cumulatie van effecten tezamen met het windpark DDM-OM en N33. Een ADC toets dient uit te wijzen of de kritische waarden niet worden overschreden.

20.117 Onomstotelijk stellen reclamanten vast dat er toename van de stikstofdepositie is ten gevolge van de realisering van het windpark N33. Voor het mogelijk maken van het windpark dient de infrastructuur volledig te worden aangepast. Verder vinden werkzaamheden plaats ten behoeve van het aanleggen van funderingen, kraan- en opstelplaatsen, oprichten en verplaatsen van de turbines, aanleggen van kabels enzovoorts. Het transporteren van deze onderdelen en andere materialen leiden ook tot een toename. Tot op heden is onbekend de duur van de realisering van het windpark. De aanlegfase betreft een tijdelijke fase, maar onduidelijk is wat onder tijdelijk moet worden verstaan. De realisering kan jaren duren en ook onder meer weersomstandigheden kunnen van invloed zijn op de duur

⁷⁰³ MER, DDM-OM, bijlage 23, p. 4.

⁷⁰⁴ B. Westenbrink, 'We gaan de PAS meteen aanvallen', Boerderij vandaag 8 januari 2015, p. 5.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

van het aanleggen van het windpark. Dit is alles wordt niet genoemd en er is ten onrechte geen rekening mee gehouden, stellen reclamanten vast.

20.118 De gevolgen van stikstofdepositie zijn drastisch en leiden tot een permanente aantasting van de natuur. De biodiversiteit neemt af. Door een toename van stikstofdepositie is er een extra groei. Een aantal plantensoorten neemt sterk toe ten koste van andere plantensoorten. Met als minpunt een nadelig effect op de fauna door verandering van het leefgebied waardoor een gebied ongeschikt wordt als bijvoorbeeld broed- of foerageergebied. Nu hier geen rekening is gehouden, constateren reclamanten een ommissie.

20.119 Reclamanten achten het MER onvolledig en onzorgvuldig in de blote aanname dat de depositie ten gevolge van het project verwaarloosbaar is, dus geen negatief effect heeft. Hierdoor kan niet met rechtens verlangde zekerheid worden vastgesteld dat er geen significante effecten zijn. Ook geldt voor vogelsoorten waarvoor Natura 2000-gebieden zijn aangewezen dat zij ook via (stikstofgevoelige) leefgebieden effecten kunnen ondervinden van stikstofdepositie. Nader onderzoek is nodig. Door geen maatregelen te treffen kan de vereiste zekerheid van artikel 19j Nbw niet worden verkregen dat de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebied niet worden aangetast. Reclamanten ontkennen en bevestigen dat het bestreden besluit in dit opzicht naar behoren is onderbouwd.⁷⁰⁵

Windmolenrisico kaart

20.120 Er is geen rekening gehouden met de 'windmolenrisico kaart'. Door de Vogelbescherming Nederland werd in samenwerking met SOVON en het bureau Altenburg & Wymenga in 2009 een nationale windmolenrisico kaart voor vogels uitgebracht. In dit rapport betekent dit dat plaatsing van windmolens kan leiden tot relatief grote aantallen slachtoffers onder vogels. In en nabij het plangebied gelden voor de volgende soorten relatief hoge dichtheden en daarmee hoge risico's: talrijke broedvogels, gevoelige Natura 2000-gebieden en Rode lijstsoorten, talrijke wintervogels, ganzen en zwanen, vogelslaapplaatsen. Het plangebied geldt als hoogste risico voor akkervogels in heel Nederland. Gelet op de diepgang van de uitgevoerde analyse hechten reclamanten meer waarde aan de aanduiding van o.a. Vogelbescherming Nederland. Dat de windmolenrisico kaart geen juridische status heeft betekent niet dat hiermee geen rekening hoeft te worden gehouden. In dit verband is artikel 19l van de Natuurbeschermingswet 1998 volgens reclamanten relevant. Dit artikel stelt in lid 1 het volgende: "Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de instandhouding van een gebied aangewezen op grond van artikel 10 of een Natura 2000-gebied als bedoeld in artikel 12." In lid 2 van datzelfde artikel wordt dit toegelicht; de verplichting om effecten van in dit geval plaatsing van windmolens te beperken is naar onze mening niet opgevolgd.⁷⁰⁶

⁷⁰⁵ Bijlage 15 Tauw, Bevindingen over documentatie van het windpark De Drentse Monden, 14 april 2016.

⁷⁰⁶ SOVON-notitie 09-105, Samengesteld in opdracht van Vogelbescherming Nederland door SOVON Vogelonderzoek Nederland en Altenburg & Wymenga, De nationale windmolenrisicokaart voor vogels, 2009.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

20.121 Reclamanten nemen het standpunt van Vogelbescherming Nederland over: 'Vogelbescherming Nederland vindt dat windmolens uit voorzorg niet geplaatst mogen worden in de belangrijkste vogelgebieden en hun directe omgeving. Het betreft:

- de Natura 2000-gebieden die zijn aangewezen voor vogels;
- de allerbeste weide- en akkervogelgebieden van Nederland.⁷⁰⁷

Het plangebied ligt in een van de beste akkervogelgebieden in Nederland, zoals ook blijkt uit de windmolenrisico kaart. Het is het enige gebied in Nederland welke paars is gekleurd, wat duidt op de hoogst mogelijk dichtheid die bestaat. Reclamanten achten het onaanvaardbaar en in strijd met de geldende wettelijke plicht nu midden in dit plangebied torenhoge turbines worden gerealiseerd.

Wateren

20.122 Reclamanten stellen zich op het standpunt dat onterecht geen rekening is gehouden met de gevolgen van windturbines op het Blauwe Meer bij de Blauwe Stad en het Heeresmeer. Met name het Heeresmeer is een rustplaats voor allerlei vogels. Voorts is geen rekening gehouden met nieuw ontwikkelde gebieden in het Natuurnetwerk Groningen. Hierbij kan gedacht worden aan het Roegwold, zich uitstrekkend van Kolham tot Steendam, en het nieuw ontwikkelde gebied in Westerwolde voornamelijk langs de Ruiten A, van Ter Apel tot Blijham. Ook hier is onterecht geen rekening mee gehouden en kunnen effecten op deze gebieden derhalve niet met zekerheid worden uitgesloten.

Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen (hierna: ANOG)

20.123 Er is geen rekening gehouden met ANOG. Deze vereniging houdt zich bezig met de agrarische natuur. Onder andere zaait zij akkerranden in zodat daar habitat ontstaat waardoor allerlei vogels, insecten en zoogdieren een bestaan kunnen vinden. Binnen het plangebied liggen enkele dergelijke akkerranden die volgens deze methode zijn ontwikkeld. Onterecht is hiermee geen rekening gehouden.

⁷⁰⁷ SOVON-notitie 09-105, Samengesteld in opdracht van Vogelbescherming Nederland door SOVON Vogelonderzoek Nederland en Altenburg & Wymenga, De nationale windmolenrisicokaart voor vogels, 2009.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

21. Water

21.1 Artikel 3.1.6 lid 1 sub b jo. artikel 1.1.1 Besluit ruimtelijke ordening, hierna: Bro, schrijft voor dat een bestemmingsplan alsmede haar ontwerp vergezeld gaan met een beschrijving van de wijze waarop in het plan rekening wordt gehouden met de gevolgen voor de waterhuishouding. Artikel 3.28 lid 1 Wet ruimtelijke ordening, hierna: Wro, bepaalt dat als sprake is van nationale belangen, de minister de gemeenteraad en provinciale staten kan horen en een inpassingsplan kan vaststellen. Dit inpassingsplan komt blijkens art. 3.28 lid 2 Wro in de plaats van het bestemmingsplan. Waar bestemmingsplan staat, moet dan inpassingsplan worden gelezen. Ingevolge de Notitie Reikwijdte en Detailniveau moet er een watertoets worden opgenomen. In deze watertoets worden de gevolgen van de plaatsing van de windturbines behandeld op deze punten: grondwater, oppervlaktewater en hemelwaterafvoer. Voorts dient er overleg met waterschap Hunze en Aa's plaats te vinden. Reclamanten betwisten een voldoende en zorgvuldige onderbouwing van de uitkomst van de watertoets in het inpassingsplan en het MER.

21.2 Het is onduidelijk of er mogelijk negatieve milieueffecten te verwachten zijn als gevolg van de coating of de corrosie van de molens op het grondwater. Reclamanten achten dit onaanvaardbaar nu niet duidelijk en onomstotelijk kan worden vastgesteld dat geen effecten zijn te verwachten op het grondwater.

21.3 Het Besluit ruimtelijke ordening schrijft voor dat in ieder geval in een watertoets zijn neergelegd de bevindingen en resultaten van de watertoets en de wijze waarop rekening is gehouden met de gevolgen van het plan voor de waterhuishouding. In de watertoets moeten punten als veiligheid, wateroverlast, gevolgen voor de kwaliteit en mogelijke verdroging worden gezien. Ook moet aangegeven worden hoe er rekening is gehouden met het wateradvies dat door de waterbeheerder is verstrekt.⁷⁰⁸ Op dit punt missen reclamanten een volledige en zorgvuldige onderbouwing in het inpassingsplan, bestrijden het bestreden besluit en vragen om heroverweging ervan.

21.4 Voorts is in het MER geen rekening gehouden met de waterverontreiniging die voortkomt uit de aanwezigheid van landbouwgronden in het plangebied. Het plangebied is gelegen op landbouwgronden, voornamelijk akkerbouw. Eén van de geplande maatregelen van de provincie Groningen richt zich vooral op het terugdringen van de nutriëntenbelasting vanuit de landbouw en het herinrichten van de watersystemen gericht op een natuurlijk karakter. De landbouwgronden in het gebied worden bespoten en bemest met kunstmest die veel giftige stoffen en chemicaliën bevat. Dit brengt een ernstige milieubelasting met zich mee. Indien windturbines worden geplaatst op hetzelfde perceel, kan dat leiden tot ernstige en urgente, saneringsplichtige grondwatervervuiling. De fundering van een windturbine bestaat uit betonnen platen. Bij hevige wind gaat de windturbine zwiepen wat doorgezet wordt naar de fundering. Bij turbine in grond heien, stel 30 meter diep, heij de vervuiling op die diepte mee naar meer ondergronds zeg naar 40 meter onder maaiveld, waarna de vervuiling zich - mobiel - verspreidt via het grondwater naar elders of overal. De diverse waterlagen worden daardoor met elkaar verbonden, dus

⁷⁰⁸ Artikel 3.1.6 Bro.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

dringen chemicaliën door in het grondwater met alle gevolgen van dien. Dit is een herhaaldelijk probleem. Er is al sprake van vervuiling, waar de provincie actie tegen onderneemt. Het plaatsen van de windturbines zal de al bestaande vervuiling verergeren, wat indruist tegen het provinciale beleid. De windturbines zorgen voor vervuiling op de al bestaande vervuiling. Het MER berust op een misslag door dit niet te noemen.

21.5 In het MER wordt duidelijk dat de bodem in het gebied mogelijk verontreinigd is. Er zijn twee windturbines op mogelijk verontreinigde grond gepositioneerd.⁷⁰⁹ Het onderzoek door Royal Haskoning DHV geeft aan dat het vooronderzoek geen industriële of andere activiteiten aan het licht heeft gebracht die hebben kunnen leiden tot bodemverontreiniging. De twee turbines die op een verontreinigde bodem gebouwd zouden kunnen worden liggen in de Tusschenklappenpolder die in 1998 onder water is gezet om wateroverlast elders te voorkomen. Het bodemonderzoek dat na het onderwaterzetten is uitgevoerd, geeft aan dat de bodemkwaliteit niet noemenswaardig is beïnvloed.⁷¹⁰ Volgens het inpassingsplan worden er geen turbines geplaatst op locaties met verontreinigingen.⁷¹¹ Hierin spreken het MER, het onderzoek uitgevoerd door Royal Haskoning DHV en het inpassingsplan elkaar tegen. Het onderzoek dat is uitgevoerd is onvolledig, er is slechts sprake geweest van een archiefonderzoek. Daardoor is slechts gekeken naar bodemverontreiniging zoals dit zich heeft voorgedaan in het verleden. Er is geen daadwerkelijk bodemonderzoek ter plaatse verricht. Daarmee is het onderzoek, met het MER, onzorgvuldig door de bodem niet nader te onderzoeken.

Gevolgen van bebouwing van deze gronden worden niet genoemd en ook maatregelen die moeten worden genomen op de al dan niet ernstige of urgente bodemverontreiniging worden niet verder besproken. Ingevolge artikel 3.1.6 Bro moeten bodemonderzoeken worden verricht met het oog op toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen van het gebied. Dit wordt tevens in het MER genoemd.⁷¹² Reclamanten betwisten een zorgvuldig en volledig MER, dit blijkt duidelijk uit het volgende.

21.6 Het MER noemt kort dat er in het verleden sloten zijn gedempt in het Veenkoloniaal gebied.⁷¹³ Hieraan worden geen consequenties verbonden, er wordt slechts een constatering gedaan. De constatering dat ook in het gebied rondom Meeden vele sloten zijn gedempt, wordt in het MER niet benoemd. Uit de dorpsvisie van Meeden blijkt dat ook daar sloten zijn gedempt door ruilverkaveling.⁷¹⁴ Het MER gaat niet in op de gevolgen van bebouwing op de gedempte sloten. In het onderzoek van Royal Haskoning DHV wordt gezegd dat uit de kaart blijkt dat er geen historische activiteiten bekend zijn die bodemverontreiniging hebben kunnen veroorzaken. Het onderzoek geeft ook aan dat er geen informatie over gedempte sloten of puinpaden is weergegeven.⁷¹⁵ Dit maakt het onderzoek onzorgvuldig omdat duidelijk is dat er sprake is van gedempte sloten en puinpaden in het gebied, die niet zijn onderzocht. Blijkt vóór en/of tijdens de bouw dat de gronden inderdaad vervuild zijn, dan zullen de gronden gesaneerd

⁷⁰⁹ MER, p. 268.

⁷¹⁰ MER, bijlage 10, p. 8.

⁷¹¹ Inpassingsplan, p. 62

⁷¹² MER, p. 175.

⁷¹³ MER, p. 177

⁷¹⁴ Dorpsvisie Meeden 2007.

⁷¹⁵ MER, bijlage 11, p. 7.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

moeten worden. Deze procedure leidt tot een aanmerkelijk oponthoud van de bouw, aanzienlijke projectkosten/verhoging met invloed op de nadelige financieel-economische haalbaarheid van het windpark en tot overlast voor de omgeving. Deze redenering is ook van toepassing op bestaande sloten. Door plaatsing van windturbines zullen bestaande sloten worden gedempt. Ook hiervan is mogelijke verontreiniging onbekend.

21.7 Het MER besteedt geen aandacht aan voormalige stortplaatsen in het plangebied. Reclamanten betwisten dat sprake is van een zorgvuldig onderzoek naar de plaatsing van windturbines buiten voormalige stortplaatsen. In de Borgerswold in Veendam is sprake van een gesloten stortplaats en op de Zuidwending is een voormalige baggerspecie stortplaats. De provincie heeft tot taak en plicht dat de gesloten stortplaatsen geen nadelige gevolgen moet hebben voor het milieu.⁷¹⁶ Hier wordt niet naar verwezen in het MER. Het MER is onzorgvuldig door geen melding te maken van dan wel onderzoek te doen naar stortplaatsen in het plangebied.

21.8 De geplande stikstoffabriek die bij Zuidbroek wordt gebouwd, moet leidingen aanleggen voor het transport van de stikstof van Zuidbroek naar Heiligerlee. Om de aanleg van de leidingen in het droge mogelijk te maken, zal over de gehele lengte van het tracé tijdelijk het grondwaterpeil moeten worden verlaagd. Dit gebeurt door middel van een bemaling. Het grondwater mag daarna geloosd worden op het oppervlaktewater in de buurt van de Hondelaan in Zuidbroek.⁷¹⁷ Het MER houdt geen rekening met de cumulatieve effecten die de bouw van de stikstoffabriek en de bouw van het windpark kunnen hebben op het grondwater. Voor de bouw van de windturbines is het ook nodig tijdelijk een bemaling te plaatsen om de fundering in een droge bouwput te kunnen aanleggen. Voor het onttrekken en lozen van het onttrokken grondwater op het oppervlaktewater is een vergunning benodigd van het waterschap Hunze en Aa's.⁷¹⁸ In het gebied is onevenredig veel lozing van grondwater op oppervlaktewater, doordat er op verschillende plaatsen bemalingen worden aangebracht en water wordt geloosd.

21.9 In het plangebied komen windturbines binnen vijf meter van hoofdwatgangen.⁷¹⁹ De turbines zullen binnen de watgangen vallen. Door het Waterschap is aangegeven dat naast een hoofdwatgang een zone van vijf meter niet bebouwd mag worden. Dit is een zogenaamde beschermingszone. Deze wordt door het Waterschap streng aangehouden; bebouwing binnen de beschermingszone zal niet worden toegestaan.⁷²⁰ Turbines die toch in de hoofdwatgangen geprojecteerd zijn, moeten om die reden worden verplaatst. Hierop gaat het MER ten onrechte niet verder in.

21.10 Indien binnen de beschermingszone van een watgang wordt gebouwd, heeft dit gevolgen voor de veiligheid van werknemers die onderhoudswerkzaamheden op een watgang uitvoeren. Hierdoor hebben werknemers een beperkt oppervlakte voor onderhoud. Voorts zijn de wateren door de dichte

⁷¹⁶ <http://www.provinciegroningen.nl/uitvoering/water-milieu-en-veiligheid/zorg-voor-stortplaatsen/>.

⁷¹⁷ Gasunie aanvraag vergunning, p.7

⁷¹⁸ MER, p. 187

⁷¹⁹ MER, p. 182

⁷²⁰ MER, p. 181

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

bebouwing minder beschermd. Een beschermingszone bij een watergang is er niet zonder een reden. Dit blijkt ook uit het Watersysteemplan Veenkoloniën. Er moet bij het watersysteem rekening worden gehouden met bodemdalingen en klimaatveranderingen. Door voldoende ruimte open te laten bij de huidige watersystemen kunnen door toekomstige veranderingen eenvoudige aanpassingen worden gedaan en worden ernstige gevolgen op de omgeving voorkomen.⁷²¹ Door aanleg van wegen en dergelijke vindt er bodemdaling plaats, nota bene al vóór aanvang der werken door deels bewuste verlaging grondwaterstand. Verder verwijzen reclamanten naar hoofdstuk 19 en infrastructuur.

21.11 Door de komst van de windturbines staat vast dat WOZ waarden van onroerende zaken in het plangebied dalen (zie hoofdstuk 11). Deze waardedaling is ook van invloed op het Waterschap Hunze en Aa's. Gemeenten geven WOZ waarden van onroerende zaken door aan waterschappen. Aan de hand hiervan wordt het belastingtarief door het Waterschap berekend.⁷²² Dit heeft tot gevolg minder inkomsten voor het Waterschap. Het MER heeft dit niet genoemd, ofwel veronachtzaamd.

21.12 Voorts is in het inpassingsplan geen rekening gehouden met bescherming van watererfgoed. Uit de waterkaart Hunze en Aa's blijkt de waardevolle aanwezigheid van watererfgoed in en rondom het plangebied.⁷²³ Daarbij komt de beleving van het plangebied. Deze kenmerkt zich door een landelijk gebied en een kanalen- en wijkenstelsel. Deze elementen zijn belangrijk vanuit cultuurhistorisch oogpunt en vormen de ruggengraat van het landschap. De aanwezige waterwerken zoals sluizen en bruggen zijn ook cultuurhistorisch van belang.⁷²⁴ Naar alle waarschijnlijkheid, althans aannemelijk moeten sloten gedempt worden. Hierdoor verandert het kenmerkende kanalen- en wijkenstelsel van dit gebied. Het landschap verandert hierdoor volledig. In het MER is hierover niets genoemd of onderzocht. Aldus menen reclamanten dat het bestreden besluit onvoldoende en onzorgvuldig is.

21.13 Het plangebied is voornamelijk ingericht op landbouwkundig gebruik. Het peilbeheer is daar dan ook op afgestemd en dat betekent voldoende drooglegging. Om tijdens de bouw droog te kunnen bouwen worden de waterpeilen nog lager gezet door middel van tijdelijke bemalingen en grondwateronttrekkingen. Het MER werkt niet uit dat er sprake zal zijn van drooglegging voor de bouw. Het MER is onzorgvuldig door bloot aan te nemen dat er geen sprake is van relevante effecten op het grondwaterpeil. Daarom dient het plan te worden herroepen.

21.14 Voorts wordt gesteld door het MER dat er kleine aanpassingen in het oppervlaktewatersysteem voor de aanleg van ontsluitingswegen nodig zullen zijn. Het gaat hierbij om de aanleg van bijvoorbeeld duikers en sloten en dat zal in overleg met het Waterschap gebeuren.⁷²⁵ Het MER besteedt hier geen aandacht aan. Dat is onzorgvuldig. Bovendien wordt er niet besproken wat de eventuele gevolgen van de aanleg van sloten en dijkers kan zijn en of er andere sloten gedempt moeten worden voor de aanleg van de turbines.

⁷²¹ Watersysteemplan Veenkoloniën, p. 61.

⁷²² <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/waardering-onroerende-zaken-woz/inhoud/gebruik-van-de-woz>.

⁷²³ Watersysteemplan Veenkoloniën, p. 56. <http://waterkaart.hunzeenaas.nl/kaart/KaartSP.aspx>.

⁷²⁴ Watersysteemplan Veenkoloniën, p. 57.

⁷²⁵ MER, p. 182.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

21.15 Het MER maakt kort melding van kwel en infiltratie in het plangebied.⁷²⁶ Ook hier geldt dat het slechts wordt genoemd, waarna het niet wordt uitgewerkt en er ook geen consequenties aan worden verbonden. Kwel is grondwater dat onder druk aan de oppervlakte uit de bodem komt. Infiltratie houdt in dat water in de bodem dringt en in de onverzadigde zone van de bodem terecht komt. Daarbij stellen reclamanten dat verhardingen in de bodem ongunstig zijn voor de infiltratiesnelheid. In het MER wordt niet uitgewerkt wat de consequenties zijn van de kwel en infiltratie die zal plaatsvinden. Bij de bouw van de windturbines zal kwel optreden: het grondwater komt door onder andere graafwerkzaamheden aan de oppervlakte. Daarnaast zorgen de turbines voor meer verhard oppervlak in het gebied, waardoor het water niet goed meer kan infiltreren in de bodem. De invloed op de bouw van de turbines, de gevolgen hiervan alsook eventuele mitigerende maatregelen, worden niet besproken. Dat is onzorgvuldig.

21.16 Een ander wezenlijk invloedsgevolg door plaatsing van de windturbines op het grondwaterpeil, is de toename van het verhard oppervlak. Dit is ook behandeld in hoofdstuk 19 en bij infrastructuur. Per windturbine neemt het verhard oppervlak toe. Dit verhard oppervlak moet gecompenseerd worden door hemelwater vertraagd af te voeren of een waterberging in het plangebied te realiseren. Wanneer dit laatste wordt gerealiseerd, moet er per vierkante meter een waterbergend vermogen van 80 liter worden aangebracht. De gevolgen hiervan worden niet benoemd. Dat is rechtsonzeker en onvoldoende objectiveerbaar duidelijk en onderbouwd. Ook hier spreekt het MER zichzelf tegen. De windturbines mogen, zoals genoemd, niet in de beschermingszone van een watergang worden geplaatst.

21.17 Door reclamanten wordt aangehaald een door deskundige opgesteld rapport: 'De genoemde 10m als invloedsgebied van heitruïllingen is misleidend. Dit is conform het genoemde artikel alleen een indicatie (conform de metingen/voorspellingen die voor het betreffende artikel ter beschikking stonden) voor het fenomeen van wateroverspanningen, die gedurende heitruïllingen kunnen worden veroorzaakt. Het invloedsgebied van trillingen zelf, dus hoe ver trillingen in de omgeving nog sterk voelbaar en meetbaar zijn ten gevolge van het heien van funderingspalen, zal echter aanzienlijk groter zijn dan de genoemde 10m en is afhankelijk van verschillende parameters (grondgesteldheid, dynamische grondeigenschappen, vereiste paaldiepte c.q. vereist paal draagvermogen; afmeting palen, type en energieniveau van de heistelling). Het invloedsgebied van de trillingen en de mate van trilling die nog op een bepaalde afstand optreedt dient vooraf rekenkundig beschouwd te worden middels huidige beschikbare voorspellingsmodellen om te onderzoeken in hoeverre het voor de omgeving haalbaar is om de funderingspalen te kunnen heien. Met deze voorspelling dient zowel de invloed op de belendende constructies in de omgeving als ook de dynamische invloed op de waterkeringen in de omgeving getoetst te worden, om ongewenste risico's op schadeontwikkeling aan panden en de stabiliteitsrisico's van waterkeringen te kunnen waarborgen.'⁷²⁷

21.18 Reclamanten achten het onduidelijk en tegenstrijdig dat juist nu een bodemonderzoek wordt ingesteld in het gebied. In kaart moet onder andere worden gebracht de 'verstoorde grond'. De grond is

⁷²⁶ MER, p.180.

⁷²⁷ Lieveense CSO.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

naar alle waarschijnlijkheid aangetast door intensief gebruik of aanleg van drainage. Reclamanten achten het onaanvaardbaar nu het MER dan wel een aanvullend onderzoek geen rekening heeft gehouden met de 'verstoorde grond' en eisen nader onderzoek.⁷²⁸ Daarbij voeren reclamanten aan dat de overheid aantoonbaar in meerdere gebieden in en rondom de N33 ontgravingen tot meer dan dertig centimeter verbiedt in verband met onder andere NAM. Het is onbekend en niet onomstotelijk kan worden uitgesloten dat de grond verstoord is. Mede door het heien van een turbine kan de vervuiling van de grond dieper in de grond worden geboord en met het grondwater in aanraking kan komen waardoor de vervuiling mobiel raakt en de dorpen in omgevingen ook kunnen worden getroffen.

21.19 Reclamanten achten het onaanvaardbaar dat alle varianten vooraf aan mitigatie negatief scoren met betrekking tot overstromingsgevoeligheid omdat de schade als gevolg van overstromingen toeneemt binnen het plangebied. Onduidelijk en tot nu toe niet genoemd zijn maatregelen om deze problemen te voorkomen. Reclamanten achten het onaanvaardbaar en onvoldoende aannemelijk gemaakt dat enkel door het verplaatsen van de windturbines (enkele meters) dit probleem kan worden opgelost. Reclamanten nemen dergelijke mitigerende maatregelen niet serieus nu deze maatregelen vaker worden genoemd om problemen op te lossen. De turbines kunnen niet enkele meters blijven verschuiven. Daarnaast is het gebruikmaken van een dergelijk vaag begrip als 'enkele meters' ontoelaatbaar. Onduidelijk is wat onder enkele meters moet worden verstaan, is dat vier of slechts twee meter.

21.20 Uit recent onderzoek van TNO blijkt dat in Groningen nog geen sprake is van invloed van aardbevingen op het grondwater. Toch kan het niet helemaal worden uitgesloten. De onderzoekers van TNO zeggen dat op veel langere tijdschaal uiteraard wel een relatie is tussen gaswinning en grondwater. Reclamanten wijzen er op dat het onderzoek naar de grondwaterstand niet helemaal onafhankelijk is. De Groningers hebben recht op een onafhankelijk onderzoek naar grondwater. In dit onderzoek gaat het om kleine steekproeven en ook niet is gekeken naar plekken die verder verwijderd zijn van het epicentrum. In het MER noch een ander onderzoeksrapport is een onderzoek verricht naar de grondwaterstand en de relatie met aardbevingen. Reclamanten eisen een nader onderzoek naar de aardbevingen en de relatie tot grondwaterstand.⁷²⁹

21.21 Reclamanten verwijzen naar een deskundigen rapport ter onderbouwing voor de waterveiligheid: 'Op pagina 31 van bijlage 8c van de MER wordt het volgende geconcludeerd: "De risicotoevoegingen vergeleken met een normstelling van T300 voor de waterkeringen bedraagt 4,5% aan de noordelijke waterkering van het Winschoterdiep en 6% aan de zuidelijke waterkering van het Winschoterdiep". Omdat de beschreven waarden kleiner zijn als 10% van de norm wordt de risicotoevoeging van de windturbines als verwaarloosbaar gezien. Dit is in tegenspraak met het algemeen toetsingsprincipe van de Handreiking Risiconormering Windturbines (pg. 51): " In het algemeen kan gesteld worden dat de risico's als gevolg van het plaatsen van windturbines niet mogen leiden tot een verhoogde bezwijkkans van de dijklichamen. Generieke bezwijkkansen van dijklichamen zijn niet voorhanden."

⁷²⁸ <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/168870/Veenkoloniale-boeren-beginnen-bodemonderzoek>.

⁷²⁹ <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/169017/TNO-Aardbevingen-hebben-geen-gevolgen-voor-grondwater>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Pagina 52 van het Handboek Risiconormering Windturbines stelt: "De resultaten van een risicoanalyse van een windturbine kunnen getoetst worden aan de ontwerpwaarden die zijn gebruikt voor de kans van voorkomen van een MHW. Het bepalen van de gevolgschade aan het dijklichaam wordt in de bijlage van de Handreiking niet behandeld. De gevolgschade is namelijk erg afhankelijk van onder andere de grondsoort van de dijk en zijn functie. Het vaststellen van de gevolgschade dient in overleg met de beheerder van het dijklichaam te gebeuren." In de procedurestukken is geen informatie te vinden over de in overleg met de beheerder van de dijk vastgestelde gevolgschades.⁷³⁰

21.22 Het plangebied is een overstromingsgevoelig gebied. Dit blijkt bijvoorbeeld bij de Tussenklappenpolder. Er mag niet zomaar gebouwd worden op gebieden die overstromingsgevoelig zijn. Als een initiatiefnemer toch op overstromingsgevoelig gebied wil bouwen, moet hij een kosten-batenanalyse maken waarin duidelijk wordt gemaakt dat de gekozen locatie de meest geschikte locatie is voor de geplande ontwikkeling (die hier ontbreekt). In de analyse moeten de gevolgen voor het waterbeheer en de bezwaren op het gebied van overstromingsgevoeligheid zwaarwegend worden meegenomen. Als toch voor de locatie wordt gekozen, dient er een overleg of onderhandeling plaats te vinden met het Waterschap over de verdeling van de kosten van verantwoordelijkheden om te voldoen aan de veiligheidsnorm.⁷³¹ In het MER wordt de aanbeveling gegeven om de uitwerking hiervan mee te nemen in het definitieve plan voor het voorkeursalternatief.⁷³² Dit schendt de rechtszekerheid van reclamanten. Het is onduidelijk welke gevolgen het uiteindelijke plan heeft in dit geval. Voorts de maatregelen die naar alle waarschijnlijkheid worden genomen om de kans op overstromingen te voorkomen zijn op dit moment nog niet bekend, maar pas nadat het plan definitief is. Reclamanten hebben in dit geval geen rechtsbescherming meer om een zienswijze dan wel andere mogelijkheid in te stellen tegen dit plan en daarbij wordt verwezen naar de beroepsmogelijkheid. Op deze manier wordt actieve kennisgevingsplicht geschonden en reclamanten aangetast in rechtsbescherming. Om die reden dient het plan te worden heroverwogen en kan het definitief geen stand houden.

De kosten-batenanalyse, tevens turbinetypes (soort, sterkte 3, 5 of 5-8 MW), is op het moment van schrijven nog niet gemaakt. Dit is onzorgvuldig. Het MER geeft als mitigerende maatregel aan dat de elektriciteit op hoogte geplaatst kan worden, waardoor de windturbines overstromingsbestendig worden gebouwd. Ook kunnen de civiele en elektrische werken verhoogd worden aangelegd. Tot slot kan de fundatie bovengronds worden gerealiseerd.⁷³³ Al deze aanpassingen aan de windturbines brengen extra kosten met zich mee, tijdens de bouw maar ook daarna. Bij reparatie van de turbines moeten de monteurs namelijk boven in de turbine de elektra bedienen. Dat betekent dat er gebruik moet worden gemaakt van hoogwerkers.

Het effect van een overstroming neemt met de bouw van de windturbines ook toe. Hoewel het plangebied wordt aangemerkt als landelijk gebied, zijn er veel inwoners van de verschillende dorpen die te kampen zullen hebben met de effecten van een overstroming. In Veendam bijvoorbeeld wonen bijna 30.000

⁷³⁰ Lieveense CSO.

⁷³¹ MER bijlage 11, p. 1.

⁷³² MER, p. 187.

⁷³³ MER, p.187.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

mensen. Zij zullen, samen met de inwoners van Ommelanderswijk, Zuidwending, Zuidbroek en Meeden de gevolgen van een overstroming goed merken. Het gebied is in het verleden al eens overstroomd. Dit was in 1998 en staat bekend als de watersnoodramp in Groningen. Indien de regenval in Groningen weer zodanig wordt als toen, zal het hele gebied weer onder water lopen.

In 2010 bleek dat de dijk langs de N33 in de Tussenklappenpolder, het gebied tussen Zuidbroek en Muntendam, lekte.⁷³⁴ De dijk voldeed niet aan de veiligheidseisen, omdat er water onderdoor kon lopen. Dat met de dijken in het MER geen rekening wordt gehouden, is onzorgvuldig. In het CPB Discussion Paper 'Optimal safety standards for dike-ring areas' is geconcludeerd dat de veiligheidsnormen tegen overstromen, zoals thans opgenomen in de Wet op de Waterkering, aan herziening toe zijn en sterk verouderd zijn. De normen voldoen niet meer aan deze tijd.⁷³⁵ Mede gegeven het stelselmatig spuien in de regio Groningen.

In het gebied vindt bodemdaling plaats door zoutwinning, veenoxidatie en gaswinning. Bodemdaling heeft een effect op de waterhuishouding. Als de bodem daalt, zijn aanpassingen in het waterpeil nodig. Als het waterschap geen aanpassingen aanbrengt in het waterpeil, zou het oppervlaktewaterpeil stijgen ten opzichte van het maaiveld. Dit geldt ook voor het grondwaterpeil, zij het met enige vertraging. Hieraan wordt in het MER onterecht geen aandacht besteed. Het MER is dit onjuist veronachtzaamd of niet in acht genomen, althans is er achteloos aan voorbij gegaan.

---

⁷³⁴ <http://www.dvhn.nl/archief/Dijk-Tussenklappenpolder-lekt-een-beetje-20632689.html>.

⁷³⁵ <http://www.cpb.nl/persbericht/329075/wettelijke-veiligheidsnormen-tegen-overstroming-aan-herziening-toe>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

22. Landschap en Cultuurhistorie

22.1 De identiteit van het huidige landschap van de Groningse Veenkoloniën wordt ontleend aan een grootschalig open agrarisch grondareaal met een rationale ontginningsstructuur van open ruimten die omzoomd worden door bebouwingslinten en bomerijen. Volgens het inpassingsplan sluit het windpark goed aan bij het onderliggende landschap.⁷³⁶ Reclamanten betwisten dit en verwijzen naar de hierop volgende paragrafen.

22.2 Het Planbureau voor de Leefomgeving stelt in de Monitor Infrastructuur en Ruimte van 2015, over de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte dat het effect van zichtbare windmolens op de waardering door burgers goed bekend is. Als honderd meter hoge windturbines zichtbaar zijn, ligt de waardering van het landschap binnen 1,5 kilometer van de turbine een derde lager dan wanneer er geen windturbine zichtbaar zou zijn. Het effect neemt met de afstand af, maar op 2,5 kilometer afstand neemt de waardering nog met een kwart af.

22.3 De beoordeling van het effect op het landschap in het MER is onzorgvuldig gebeurd. Er wordt gebruik gemaakt van zogenaamde scoringstabellen. Hierdoor wordt het thema landschap zodanig versimpeld dat het de vraag is of ze uiteindelijk een juiste weergave van de werkelijkheid weerspiegelen. Aldus landschaparchitect over het gebruik van gelijke scoringstabellen bij windpark DDM-OM: "Het is een ingewikkelde, moeilijk navolgbare en subjectieve manier van beoordelen. 'Landschap' is wat ons betreft niet een factor die te vangen is in tabellen of algemeenheden. Willen de initiatiefnemers op deze plaats een windpark realiseren, dan moeten ze wat ons betreft de hulp in schakelen van een ervaren landschapsarchitect. Hij of zij kan, samen met de bewoners van het gebied, een 'ontwerp op maat' maken. Hierbij zouden de wensen van de bewoners en het oordeel van de landschapsarchitect zwaarder moeten wegen dan de maximale hoeveelheid energie die het windpark op kan wekken."⁷³⁷

Kernkarakteristieken

22.4 In het Provinciaal Ontwikkelingsplan (POP) verwoordt de provincie Groningen onder andere haar landschapsbeleid. Een centraal uitgangspunt van het provinciaal omgevingsbeleid is het versterken van het eigen karakter van de provincie. De kernkarakteristieken zijn fysiek van aard en bestaan uit landschappelijke en cultuurhistorische elementen die kenmerken zijn voor het gebied. Als kernkwaliteiten van het veenkoloniaal landschap noemt de provincie Groningen de waterlopen, grootschalige openheid, duisternis en stilte. Voor het landschap ten noorden daarvan, het Wegdorpenlandschap op de overgang zand/veen/klei, noemt zij ook grootschalige openheid en duisternis en stilte en reliëf en groene dorpslinten.⁷³⁸ De provincie wil deze kernkarakteristieken beschermen, beheren en versterken. Gepleit wordt dan ook voor zorgvuldige inpassing van windturbineparken.⁷³⁹ De inpassing van windpark N33 zal

⁷³⁶ Inpassingsplan, p. 72.

⁷³⁷ Hofstra Heersche.

⁷³⁸ Provinciaal Omgevingsplan 2009-2013, 17 juni 2009, (hierna: POP), p. 33.

⁷³⁹ POP, p. 29.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

de kernkwaliteiten van het Gronings veenkoloniale landschap onaanvaardbaar aantasten, waardoor het POP wordt ondermijnd.

Waterlopen

22.5 Lanen en kanalen kunnen waardevolle landschappelijke lijnen vormen in het landschap. De Structuurvisie Veendam noemt de loop van de Oude A een belangrijk punt in de waardenkaart. Het riviertje moet zichtbaar worden gemaakt, en door enkele verwijzingen naar de oorspronkelijke loop van het landschap op te nemen wordt de identiteit van Veendam als Parkstad versterkt. Wanneer hier windturbines langs worden gezet kan een verkleinend effect optreden op de beleving van de schaal van deze elementen. Vaak geldt dat alleen zeer grootschalige structuren zoals oevers van grote wateren, zich kunnen verhouden tot de maat van de huidige turbines.⁷⁴⁰

Grootschalige openheid

22.6 De provincie wil de openheid van de Veenkoloniën beschermen en behouden.⁷⁴¹ Het rapport 'De toestand van de natuur en het landschap' van de Afdeling Landelijk Gebied & Water van de provincie Groningen, benadrukt vooral de openheid van deelgebied Noord. Het wordt gekenmerkt door een zeer grootschalige openheid.⁷⁴²

22.7 Het MER onderkent dat het windpark door zijn grote hoogte een effect heeft op de beleving van de schaal van het landschap en daarmee de openheid van het landschap. Het toevoegen van grote elementen in het landschap, zoals een windturbine, zorgt ervoor dat het landschap als kleiner wordt ervaren.⁷⁴³ Hiermee druipt de vestiging van het windpark in tegen het door de provincie beoogde behoud van de grootschalige openheid.

22.8 Op 16 februari 2015 is de Structuurvisie Veendam vastgesteld. In het plangebied van Windpark N33 zijn op de visiekaart twee punten van belang voor het behoud van de openheid van het landschap. Ten eerste het zicht op Wildervank. Het gebied ten zuiden van de bedrijvzone Dallen tussen de spoorlijn en de N33 is door zijn karakteristieke openheid van bijzondere landschappelijke waarde. Vanaf de doorgaande wegen ligt het lint van Wildervank als helder begrensde stedenbouwkundige structuur in het landschap. De bedoeling is dat het gebied open blijft om zo de structuur en identiteit van het lintdorp Wildervank te behouden. Ten tweede is het oostelijk landbouw gebied een belangrijk punt. In het oostelijk gelegen landelijk gebied buiten de linten van Meeden, Zuidwending, Ommelandervijk en Bareveld zal worden ingezet op het openhouden van het grootschalig landschap in een patroon van 'open-lint-open'. De open gebieden zijn voornamelijk voor de grootschalige landbouw of andere grootschalige functies en landbouw gerelateerde bedrijvigheid. Daarbij blijft de landschappelijke hoofdopzet van wijken en kanalen

⁷⁴⁰ Handreiking waardering landschappelijke effecten van windturbines, AgentschapNL, 2013, p. 15.

⁷⁴¹ POP, p. 89.

⁷⁴² MER, p. 161, 162.

⁷⁴³ MER, p. 161.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

leidend.⁷⁴⁴ De opstelling heeft een negatieve invloed op de openheid; wanneer er meerdere rijen achter elkaar staan zoals het geval is bij Windparken Vermeer Noord en Eekerpolder, ontstaat een dichte wand die een negatief effect heeft op de openheid.⁷⁴⁵ De windturbines zullen de door de structuurvisie Veendam aangewezen aandachtspunten, ernstig schaden. Aldus druist bestreden besluit in tegen gemeentelijk vastgesteld beleid. De minister handelt in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel, vertrouwensbeginsel en het beginsel van subsidiariteit.

Duisternis en stilte

22.9 De provincie Groningen beschouwt duisternis en stilte als belangrijke kernkarakteristieken van de provincie. Lichtuistoot en lawaai verstoren het dag nachtritme, de oriëntatie en de rust van dieren en tasten de belevingswaarde van duisternis en stilte voor de mens aan. De provincie wil deze kernkarakteristieken overall beschermen en bevorderen, maar vooral in gebieden met hoge natuur- en landschappelijke waarden zoals de EHS, de Natura 2000-gebieden, de nationale landschappen en de weidevogelgebieden, maar ook in de trekroutes van vogels en vleermuizen.⁷⁴⁶ Reclamanten vrezen 's nachts een onaangename hinder als gevolg van knipperende lichten aangebracht op de windturbines, die de tot nu toe onaangeroerde duisternis ernstig zullen verstoren. Zowel 's nachts als overdag zal er sprake zijn van een onaangename hinder c.q. gezondheidsschade als gevolg van (laag) frequent geluid door de windturbines.

22.10 In verband met de luchtvaartveiligheid heeft Nederland zich verbonden aan het Verdrag van Chicago. In ICAO Annex 14 zijn afspraken onder het verdrag gemaakt ten aanzien van de markering van obstakels door middel van obstakelverlichting. De richtlijnen in deze annex vereisen markering van objecten die hoger zijn dan 150 m zoals hier het geval is. Aanbevolen wordt om dit te doen door middel van obstakelverlichting. Deze aanbeveling wordt algemeen in Nederland toegepast. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) controleert of wordt voldaan aan de richtlijnen. Verwijzend naar het hoofdstuk over lighthinder, kan worden geconcludeerd dat de MER ondanks advies van de commissie m.e.r. en de NRD niet ingaan op mogelijke verstoring van de duisternis met de effecten op de omgeving. Er is niet aangegeven op welke turbines de verlichting zal worden aangebracht, hoeveel verlichting zal worden aangebracht, of zij bij zowel dag als nacht zullen branden, of zij voortdurend zullen branden of met flitsen zullen knipperen en welke lichtintensiteit de lichten zullen hebben. Gezien het grote aantal windturbines en de typische, unieke donkerte van het landschap zal de verlichting van het windpark negatieve invloed hebben, wat derden beamen: "Hoe dan ook heeft de verlichting een grote impact op het nachtbeeld van het landschap: waar het nu volledig donker is, zijn straks 35 (of meer) al dan niet knipperende lichten zichtbaar."

22.11 Met betrekking tot (laag) frequent geluid wordt verwezen naar de hoofdstukken 14 en 15. In het MER wordt geconcludeerd dat bij alle varianten de normen $L_{den}=47$ dB en $L_{night}=41$ dB niet

⁷⁴⁴ MER, p. 152; Structuurvisie Veendam, p. 18-25.

⁷⁴⁵ MER, p. 162.

⁷⁴⁶ POP, p. 90.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

overschreden zullen worden. Deze geluidsnorm wordt echter door de komst van bestreden windbedrijvigheid overschreden, omdat de berekeningen en motiveringen - onderliggende aan de uitkomsten en de daaruit getrokken conclusies - incorrect zijn. Daarmee wordt hinder niet voorkomen en is gezondheid van reclamanten niet gegarandeerd. Dit is in strijd het EVRM, algemene beginselen van behoorlijk bestuur en maakt het plan onhoudbaar.

Groene dorpslinten

22.12 De structuur van parallel gelegen bewoningslinten vormen een belangrijke kwaliteit van het veenkoloniale landschap. Wanneer hier windturbines geplaatst worden heeft dit effect op de leesbaarheid van het landschapsstructuur en de beleving van de schaal van de ruimtes.⁷⁴⁷ De Structuurvisie Veendam stelt dat de lintstructuren beeldbepalend zijn in de identiteit van Borgercompagnie, Tripscompagnie, Veendam, Zuidwending, Ommelandervijk, Wildervank en Bareveld. De functie wonen ligt voor een belangrijk deel vast, burgers mogen veranderingen aanbrengen maar de herkenbaarheid van de linten als identiteitsdrager van de stedenbouwkundige hoofdstructuur moet behouden blijven.⁷⁴⁸ Reclamanten vinden het opvallend dat aan hen wordt opgedragen om verregaand rekening te houden met de lintstructuren, terwijl het windpark en de grootschaligheid van de overal boven uittorende turbines de lintstructuren volledig teniet doet.

22.13 De Handreiking beveelt aan dat plaatsing van windturbines voorkomen dient te worden wanneer de kwaliteit van landschappelijke elementen ontleend wordt aan dimensies die door dichtbij geplaatste windturbines worden aangetast.⁷⁴⁹ Deze bovenstaande, door de provincie zelf vastgestelde en op waarde bepaalde kern karakteristieken worden aangetast. Het bestreden besluit druist in tegen Provinciaal beleid en de Handreiking, in opdracht van gezaghebbend Agentschap NL (nu RVO). De minister handelt in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel en het vertrouwensbeginsel.

Visuele inferentie

22.14 Volgens de NRD moeten de visuele interferentie tussen andere plangebieden die in nabijheid in ontwikkeling zijn én de visuele interferentie tussen de verschillende lijnen van het windpark zelf, in beschouwing worden genomen.⁷⁵⁰ De SWOL geeft de ruimtelijk-visuele interferentie tussen opstellingen binnen het gebied mee als belangrijk aandachtspunt.⁷⁵¹ Dit is veronachtzaamd in het bestreden besluit. Er is sprake van een onaanvaardbare visuele interferentie tussen windpark N33 en het geplande windpark DDM-OM, N34/Emmen, en de al bestaande en geplande windparken langs de grens op Duits grondgebied. Ook is er sprake van

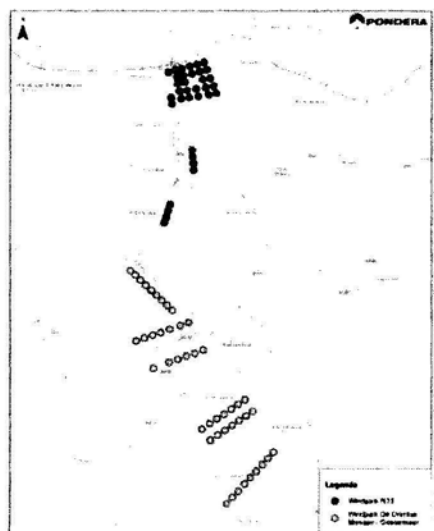
⁷⁴⁷ Handreiking, p. 15.

⁷⁴⁸ Structuurvisie Veendam, p. 19.

⁷⁴⁹ Handreiking, p. 15.

⁷⁵⁰ NRD, p. 7.

⁷⁵¹ SVWOL, p. 38.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

een onaanvaardbare visuele interferentie tussen de verschillende lijnen van het windpark zelf.

Tussen de parken

22.15 Het inpassingsplan stelt dat het bij interferentie gaat om de vraag of het windpark N33 als zelfstandig windpark herkend kan worden. Volgens het inpassingsplan is er voldoende afstand om hinderlijke interferentie te voorkomen omdat het dichtstbijzijnde windpark DDM-OM op een afstand van ongeveer 4 kilometer is gepand.⁷⁵² Het MER geeft een geheel andere conclusie met betrekking tot deze interferentie: windpark N33 en windpark DDM-OM vormen één groot veenkoloniaal windpark en daardoor is de interferentie geen probleem. Volgens het MER is sprake van samenhang tussen de parken in de Veenkoloniën omdat het windpark aansluit bij het plaatsingsprincipe lijnopstellingen in de richting van de verkaveling.⁷⁵³ Het MER en het inpassingsplan spreken elkaar tegen. Het inpassingsplan wil interferentie voorkomen en stelt dat dit het geval is omdat aan de vuistregel wordt voldaan. Echter, het MER beaamt juist dat er sprake is van interferentie en voegt de Veenkoloniale parken samen. Reclamanten stellen dat er sprake is van een onaanvaardbare interferentie tussen de windparken.

22.16 Het inpassingsplan sluit aan bij de Handreiking. Volgens beide moet voorkomen worden dat diverse opstellingen één grote groep windturbines lijken te vormen. De in het inpassingsplan aangehouden vuistregel is afkomstig van Agentschap NL, opdrachtgever van de Handreiking. Als aanbeveling wordt een onderlinge afstand van 3 tot 5 kilometer tussen verschillende windparken gegeven. Het inpassingsplan stelt dat hieraan is voldaan. Echter, voorkomen moet worden dat er een uiterste grens wordt opgezocht. De norm is afhankelijk van de windturbinehoogtes en de grootte van de opstellingen, variabelen die de laatste jaren aanzienlijk zijn toegenomen.⁷⁵⁴ De windturbines zullen voor de waarnemer vaak verdwijnen achter beplanting en/of andere objecten. Hier hebben we echter te maken met een zeer open landschap, veel opener en weidser wordt het niet in Nederland. De windturbines zijn dus over een grote afstand zichtbaar. Voor de kust van Egmond aan Zee ligt een windpark op 10-18 kilometer uit de kust. Deze turbines zijn vanaf het strand duidelijk zichtbaar. In het open landschap van de Veenkoloniën zullen windturbines op een afstand van 4 kilometer dus zeker (goed) zichtbaar zijn en zal, zeker als de verschillende lijnen een andere oriëntatie hebben, naar verwachting interferentie optreden. Als de vuistregel 3 tot 5 kilometer is, wordt met 4 kilometer onderlinge afstand in dit zeer open landschap de grens opgezocht en eigenlijk overschreden. Je zou hier kunnen stellen dat door de turbineopstelling langs het Nieuwediep windpark DDM-OM met windpark N33 samensmelten tot een windpark, waarbinnen interferentie ontstaat doordat de lijnen een verschillende oriëntatie hebben.⁷⁵⁵

22.17 Aldus treedt interferentie met name op in grote open ruimtes waar windparken relatief dicht bij elkaar liggen, hier Groningen en Drenthe. Ook volgens de Gebiedsvisie windenergie Drenthe is de visuele invloedssfeer van windturbines in een grootschalig, open gebied zoals de Veenkoloniën groter dan bij een kleinschalig gebied waarbij er veel massa dicht bij de waarnemer te vinden is. Het open

⁷⁵² Inpassingsplan, p. 73.

⁷⁵³ MER, p. 169.

⁷⁵⁴ Handreiking, p. 25.

⁷⁵⁵ Hofstra Heersche.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

karakter met de beperkte aanwezigheid van bomen maakt dan ook dat er een grote afstand tussen de windparken moet zijn om interferentie te voorkomen.⁷⁵⁶ Ook de Landschapsvisie Windenergie de Veenkoloniën, gepubliceerd in bijlage 3 van het MER, stelt dat het aan te bevelen is dat opstellingen herkenbaar zijn als individuele parken. Het samenspel van opstellingen wordt hinderlijk als de opstellingen niet meer afzonderlijk herkenbaar zijn en het beeld diffuus wordt.⁷⁵⁷ Met een tiphoogte van 200 meter en de grootschaligheid van de opstellingen in het zeer open landschap, is de 4 kilometer afstand tussen het windpark N33 en DDM-OM een relatief kleine afstand die zeker tot interferentie leidt. Het zal niet langer duidelijk zijn waar het ene windpark begint en het andere eindigt. Niet kenbaar en deugdelijk gemotiveerd is de afwijking van deze adviezen in het besteden besluit. Alleen al hierom is dit besluit onhoudbaar.

22.18 Onzorgvuldig wordt er voorbij gegaan aan optische en overige interferentie met en tussen de andere geplande windparken N34/Emmen en de windparken op Duits grondgebied. Weliswaar zijn er fotovisualisaties bij het MER gevoegd, maar deze zijn nihil en niet waarheidsgetrouw. Deze foto's zijn niet meegenomen in de belangenafweging met betrekking tot de interferentie tussen de lijnen zelf. Verder geven de visualisaties als gezegd een onjuist beeld van de werkelijkheid. Met betrekking tot interferentie met windparken N34 en de Duitse windzones zijn er geen fotovisualisaties die dit effect onderzoeken.

Tussen de lijnen

22.19 Het MER mist een behoorlijke afweging als rechtens vereist van de visuele interferentie ten aanzien van de lijnen van het windpark zelf. Gezien de schaal van het park, het aantal windturbines en de opstelling is er sprake van een visuele interferentie tussen de lijnen van het windpark zelf.

22.20 De Handreiking geeft aanbevelingen ten aanzien van deze interferentie. Deze stelt dat bij een grootschalig windpark met een groot aantal windturbines sprake is van visuele interferentie wanneer veel windmolens achter elkaar zichtbaar zijn. De rotoren draaien langs elkaar, ook wel het 'gehaktmoleneffect'. Deze visuele samenklontering zal optreden bij opstellingen die bestaan uit 5 of meer rijen windturbines achter elkaar, zoals het geval bij de noordelijke rijopstelling (Windparken Vermeer Noord en Eekerpolder). De opstellingsvorm wordt onherkenbaar en er ontstaat een onrustig beeld. Wanneer een windpark uit meer dan 20 windmolens bestaat wordt aanbevolen een opstellingsvariant te onderzoeken waarin de windturbines worden verdeeld over meerdere kleinere opstellingen, verspreid over het landschap. Volgens de Handreiking dient voorkomen te worden dat deze interferentie ontstaat. Aldus komt de huidige opstelling niet tegemoet aan gezaghebbend advies van de Handreiking. Er is sprake van een onaanvaardbare interferentie tussen de lijn van windpark n33. Dit maakt deze opstelling alleen al hierom onhoudbaar.

Opstelling

⁷⁵⁶ Gebiedsvisie windenergie Drenthe, mei 2013, p. 24.

⁷⁵⁷ Landschapsvisie Windenergie de Veenkoloniën, 'Nieuwe Energie', november 2012,

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

22.21 De NRD beveelt aan om inzicht te vergaren van de inrichtingsmogelijkheden van het gebied en de (bandbreedte) van de effecten daarvan te krijgen. Geadviseerd wordt om vanuit landschap en ontwerpprincipes voor de leefomgeving wezenlijk verschillende inrichtingsvarianten voor het plangebied te onderzoeken. Hierbij kan gedacht worden aan vanuit milieuoogpunt de meest optimale opstellingsvormen en dat rekening houdend met de maximale energieopbrengst, het landschap en het minimaliseren van hinder voor omwonenden.⁷⁵⁸ Het VKA bestaat uit 27 windturbines in het noordelijk deelgebied, 4 windturbines in het midden deelgebied en 4 in het zuidelijke deelgebied. Midden en zuid zijn in enkele lijnen opgesteld, noord in een grid.

22.22 Reclamanten constateren dat het MER voorbij gaat aan adviezen in nota bene zijn eigen bijlage. In 2012 is door landschapsarchitectenbureau Veenbos en Bosch een uitgebreid onderzoek gedaan naar het landschap en verschillende opstellingsvarianten. Dit heeft geleid tot de 'Landschapsvisie De Veenkoloniën, Nieuwe Energie' (Veenbos en Bosch, 2012). De visie stelt dat, omdat binnen het concentratiegebied uiteenlopende initiatieven een plek vinden, en de toekomstige turbines door hun grootte op verschillende locaties gezamenlijk zichtbaar zijn, een grote variatie aan opstellingen een onrustig beeld geeft. Hierdoor bestaat voorkeur voor gelijke opstellingstypologie binnen het concentratiegebied. Na afweging van vele opstellingen, komt de Visie met de conclusie dat als er vastgehouden wordt aan continuïteit van dit beleid het de voorkeur verdient om bij de N33 een lijnopstelling te realiseren. Hierdoor ontstaat in de gehele Veenkoloniën een herkenbaar beeld.⁷⁵⁹ Het grootste deel van het windpark dat uit een grid bestaat voldoet niet aan deze gezaghebbende aanbeveling.

22.23 Om verrommeling van het landschap tegen te gaan wenst de provincie Groningen in haar medio augustus 2016 vastgestelde Omgevingsverordening grootschalige windparken opgenomen te zien in clusters. Dit zou een parkopstelling (Noord) of lijnopstelling (Midden en Zuid) moeten zijn.⁷⁶⁰ Bij het windpark N33 zoals nu vastgesteld is sprake van zowel een parkopstelling als 2 lijnopstellingen. Dit is niet in overeenstemming met het provinciale beleid, dit maakt het bestreden besluit onhoudbaar (ECLI:NL:RVS:2015:1761).

22.24 Het MER spreekt over een betekenis van het windpark als 'landmark'. Via dit windpark ontstaat een nieuw windlandschap, met (deel)opstellingen die een herkenbare structuur hebben. Deze opstellingen vallen in sommige situaties samen met structuren van het onderliggende landschap maar in andere situaties trekken deze zich daar niets van aan. Windturbineopstellingen kunnen indien zij als sterk, markant en autonoom element worden herkend, op regionaal niveau een betekenis als landmark krijgen.⁷⁶¹ Reclamanten ontkennen en betwisten dat onderhavig plan een dergelijk positief effect heeft op de regio.

⁷⁵⁸ NRD, p. 5.

⁷⁵⁹ Mer, Bijlage 3, Landschapsvisie de Veenkoloniën, p. 47-50.

⁷⁶⁰ Art. 2.41.4 Omgevingsverordening Provincie Groningen 2016.

⁷⁶¹ MER, p. 167.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

22.25 Afeesbare opstellingen in de zin dat men begrijpt dat turbines langs de dijk of in de open polder staan blijken over het algemeen een grotere waardering van mensen te ontmoeten.⁷⁶² De orde binnen een regelmatige gridopstelling is alleen vanaf specifieke standpunten of door beweging langs of door de opstelling herkenbaar.⁷⁶³ De gridopstelling van Windparken Vermeer Noord en Eekerpolder zullen een zeer rommelig, niet-afleesbare opstelling zijn.

Type turbine

22.26 Het rustig karakter van de Veenkoloniën is van belang voor de identiteit van dit landschap. Er bevinden zich geen dynamische elementen zoals grootschalige infrastructuur, en grote steden. De draaiende rotoren van de windturbine veroorzaken onrustige dynamiek in het rustige landschap. De mate van deze verstoring kan worden verminderd wanneer de turbines langzaam en synchroon draaien en ze als een eenheid worden ervaren. Deze eenheid kan bereikt worden door een heldere en compacte opstellingsvorm na te streven. De Handreiking schetst het belang van eenheid in de vormgeving van windturbines.⁷⁶⁴ Reclamanten missen in de planregels het evident en onmiskenbaar eenduidig voorgeschreven zijn van een bepaald type turbine, ten behoeve van een goede ruimtelijke ordening. De soort, maat en het type windturbine is nog onbekend volgens het inpassingsplan.

22.27 Ingevolge deskundig oordeel: "...het is niet wenselijk dat turbines met verschillende ashoogtes en/of rotordiameters in één lijnopstelling voor komen. Wij definiëren een windpark als 'een samenhangende opstelling van identieke windturbines' (...) Als gesproken wordt over één windpark verwachten wij dat er (uiteindelijk) ook voor één type en merk turbine wordt gekozen waarbij afmetingen en vormgeving op alle fronten identiek zijn. Wij verwachten dan ook een duidelijke toezegging in die richting in het inpassingsplan. Een eenduidige vormgeving is namelijk van belang voor de uiteindelijke beleving en waarneming van het windpark."⁷⁶⁵

22.28 Het inpassen van windturbines van de grootte voorgesteld in dit inpassingsplan wordt door de Rijksadviseur voor het landschap negatief gewaardeerd. Volgens de Rijksadviseur voor het landschap is Nederland in feite al vol met ruimtegebruiksfuncties, en leidt het inpassen van steeds grotere turbines tot onacceptabele verandering van het Nederlandse landschap op te veel plaatsen. Doordat windturbines een goed zichtbare derde dimensie toevoegen aan weidse landschappen, valt hun aanwezigheid erg op. En omdat een windpark die ingevolge de Regels wordt aangemerkt als windbedrijf een technisch-industriële activiteit is wordt die verandering objectief negatief gewaardeerd.⁷⁶⁶

22.29 De Omgevingsvergunning Vermeer Midden geeft aan dat de Welstandscommissie, gezaghebbend Libau, constateert dat noch de gebiedsgerichte welstandscriteria, noch de objectief

⁷⁶² MER, Bijlage 3, Landschapsvisie de Veenkoloniën, p. 28.

⁷⁶³ Handreiking, p. 23.

⁷⁶⁴ Handreiking, p. 27.

⁷⁶⁵ Hofstra Heersche.

⁷⁶⁶ Structuurvisie Windenergie op Land, Ministerie van Infrastructuur en Milieu en Ministerie van Economische Zaken, maart 2014, p. 8.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

gerichte criteria een toetsingskader bieden op basis waarvan de bouwaanvraag valt te beoordelen. Zij hanteert daarom de algemene criteria als vastgesteld door de Gemeente Veendam. In de beide ontwerpbeschikkingen voor de Noord kant van het park wordt gesteld dat LIBAU akkoord is. Achter de beschikkingen zitten echter 4 brieven van LIBAU over een periode van 3 maanden waarin deze van "strijdig" (20/04) naar "niet strijdig mits" (02/06) naar "strijdig" (16/06) naar "voldoet" (14/07) gaan. In deze laatste brief wordt verwezen naar voorwaarden die kennelijk zijn overeengekomen maar die niet tot de beschikking behoren en ook niet zijn genoemd in aanvullingen op het MER. In feite is namelijk de laatste "voldoet" nog steeds een "voldoet mits". LIBAU hikt terecht aan tegen de nu niet formeel vastgelegde eenvormigheid in het Noordelijk deel van het park, zegt daarover niets voor het Midden en Zuidelijk deel maar daar geldt die eis ook.

Insluiting van lintbebouwing

22.30 Met insluiting wordt bedoeld dat er een turbine wordt geplaatst aan beide zijden van een woonlint in de twee aangrenzende 'kamers'.⁷⁶⁷ Gezien de karakteristieke lintbebouwing zoals in de Veenkoloniën en de inpassing als haakse lijnopstelling, waarbij meerdere kamers gevuld worden, zal er sprake zijn van onaanvaardbare insluiting. Vooral Ommelanderswijk/Zuidwending en Meeden zullen zowel zuidelijk als noordelijk ingesloten worden door windturbines.

22.31 Bovendien vormen volgens de Handreiking, bebouwingslinten een belangrijke kwaliteit van het Veenkoloniale landschap. De plaatsing van windturbines heeft effect op de leesbaarheid van de landschapsstructuur en de beleving van de schaal van de ruimtes. De windturbines zorgen voor een verkleinend effect op de beleving van de schaal van deze elementen. De Handreiking beveelt dan ook aan om plaatsing van windturbines te vermijden.⁷⁶⁸ Ten onrechte is zonder goede motivering, anders gezegd, de hier vereiste ruimtelijke onderbouwing, voorbij gegaan aan dit advies.

22.32 Daarnaast beveelt de Handreiking aan dat moet worden voorkomen dat bewoners als gevolg van windturbines een gevoel van bedreiging (nabijheid, aantal) of ingeslotenheid (horizonbeslag) ervaren. Dit gevoel van insluiting ontstaat wanneer het horizonbeslag zich in verschillende windrichtingen manifesteert en aan meer dan een kwart van de horizon windturbines zichtbaar zal zijn.⁷⁶⁹ Ook gezien het ingepaste windpark DDM-OM nog geen vier kilometer ten zuiden van windpark N33 zullen reclamanten vanuit sommige punten in alle windrichtingen een windturbine waarnemen. Onaanvaardbaar wordt voorbij gegaan aan het advies uit de Handreiking.

⁷⁶⁷ MER, p. 150.

⁷⁶⁸ Handreiking, p. 15.

⁷⁶⁹ Handreiking, p. 21.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Fotovisualisaties

22.33 Reclamanten stellen dat de fotovisualisaties als weergegeven in het MER een onjuiste weerspiegeling van de werkelijkheid geven door een erg rooskleurig beeld te schetsen en daardoor niet ten grondslag kunnen liggen aan de beoordeling van de landschappelijke aanvaardbaarheid.

22.34 Eender verklaren experts: "Het is moeilijk (zo niet onmogelijk) om de impact van een windpark op het landschap in visualisaties te vatten. Een visualisatie geeft een statisch beeld. In werkelijkheid beweegt de beschouwer en bewegen de turbines. Er is weliswaar gewerkt met een 'kijkhoek' die overeen komt met de kijkhoek van het menselijk oog, maar in werkelijkheid bewegen we natuurlijk ook ons hoofd, waardoor de kijkhoek (bijna) 180 graden is. Er moet dan ook voorzichtig worden omgegaan met het beoordelen van de opstelling op basis van dergelijke visualisaties. (...)"⁷⁷⁰

22.35 RWE heeft een Virtual Reality beleving van het windpark georganiseerd, waar omwonenden de impact van het windpark kunnen beleven met beeld en geluid. Reclamanten vonden het geheel een 'schaamteloze vertoning, een vorm van volksverlakkerij'. Geluidsfragmenten waren onvolledig, niet waarheidsgetrouw, verfraaid en onduidelijk vanwege een rijdende auto door het beeld. Het voelde als 'niet eerlijk, niet reëel, gemanipuleerd'. Overigens bleef het beeld duidelijk dat het landschap volkomen gedomineerd wordt door windturbines.

Cultuurhistorie

22.36 Cultuurhistorische waarden van een gebied zijn erg belangrijk, ze geven een streek karakter en ademen de geschiedenis van het erfgoed. Zonder deze oorspronkelijkheid zou een landschap vlak en eentonig worden. De huidige uitstraling van dit deel van de Veenkoloniën is gevormd door historische ontwikkelingen en vooruitgang. Windpark N33 maakt een onaanvaardbare inbreuk op de van algemeen bekendheid zijnde, kenmerkende cultuurhistorische waarden van de Veenkoloniën, meer bepaald de karakteristieke openheid van het landschap, cultuurhistorische waarden van dorpsgezichten, rijksmonumenten en archeologie. Dienaangaande wordt ontoelaatbaar voorbijgegaan aan gemeentelijke, provinciale visies en die van de rijksoverheid zelf, aangaande cultuurhistorische waarden.

Open karakter

22.37 Het kenmerkend open karakter als cultuurhistorische waarde van de Veenkoloniën wordt geschaad door het inpassingsplan. De windturbines hebben een zodanige grootte dat de aandacht geheel getrokken zal worden naar de hoogte en het kolossaal geheel. Het karakter van het Veenkoloniale landschap maakt dat de grootte van de windmolens afbreuk doet aan de cultuurhistorische patronen zoals de karakteristieke openheid. De open beleving als cultuurhistorische waarde, zal ernstig worden beïnvloed, of onmogelijk worden gemaakt. Dit veroorzaakt in redelijkheid een onaanvaardbaar nadeel

⁷⁷⁰ Hofstra Heersche.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

qua cultuurhistorische waarden. De openheid is ook een kernwaarde zoals beschreven in de provinciale Omgevingsvisie. Meer hierover in de paragrafen vanaf 22.4 hierboven.

Beschermde dorpsgezichten

22.38 Het windpark leidt tot aantasting van de beschermde dorpsgezichten Annerveensche Kanaal, Eexterveensche Kanaal, Oosterdiep en Tusschendiepen.⁷⁷¹ Volgens vaste jurisprudentie moeten dorpsgezichten bij de belangenafweging worden betrokken.⁷⁷² Ook wanneer deze dorpen zich buiten de grenzen van het plangebied bevinden, kan het tot aantasting van het beschermd dorpsgezicht leiden.⁷⁷³ Het is een feit van algemene bekendheid dat, bij helder weer, windturbines op een afstand van 20 tot 30 kilometer zichtbaar zijn. De cultuurhistorische waarden van de beschermde dorpsgezichten zijn niet gewaarborgd.

22.39 Het MER gaat volledig voorbij aan deze dorpsgezichten. Ze worden wel in kaart gebracht in een legenda⁷⁷⁴, maar er wordt niet uitvoerig op in gegaan. Gesteld wordt wel dat de windturbines de historische elementen gaan domineren, maar dat door de schaal van de turbines en de positie boven het landschap de cultuurhistorische patronen leesbaar blijven.⁷⁷⁵ De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed stelt dat de visuele dominantie van de turbine en het grote contrast in schaal met nabije dorpen en het omringende landschap als onprettig en ongewenst kunnen worden ervaren. Hierom wordt een afstand van tussen de 1800 en 2000 meter geadviseerd tussen turbines en de grenzen van het beschermde dorpsgezicht.⁷⁷⁶ Het bestreden besluit gaat onterecht voorbij aan deze advisering.

22.40 Bovendien, het NRD wijst op het waardevol cultuurlandschap Oldambt. De Oude Veenkoloniën liggen ten westen van Veendam en ten westen en zuidoosten is een gebied aangeduid met 'landschap met oorspronkelijk kenmerk'. Vooral in het veenkoloniale gebied en het Oldambt wordt het open landschap door de windturbines verstoord.⁷⁷⁷

22.41 De NRD stelt dat er visualisaties van dichtbij en grotere afstand moeten worden gebruikt, waarbij ook wordt ingegaan op de kwantitatieve en kwalitatieve zichtbaarheid van de windturbines. Er moet rekening worden gehouden met vanuit landschappelijk oogpunt waardevolle gebieden, vanuit diverse dorpen en bebouwinglinten.⁷⁷⁸ De fotopuntenkaart uit bijlage 7c van het MER geeft niet aan dat er visualisaties zijn gebruikt voor het in kaart brengen van de consequenties voor de beschermde dorpsgezichten. Daarmee wordt niet voldaan aan de eis vanuit het NRD.

⁷⁷¹ www.cultureelerfgoed.nl.

⁷⁷² AbRS 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215.

⁷⁷³ AbRS 4 mei 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BM3270.

⁷⁷⁴ MER, p. 148.

⁷⁷⁵ MER, p. 148.

⁷⁷⁶ www.cultureelerfgoed.nl.

⁷⁷⁷ NRD, p. 6, 7.

⁷⁷⁸ NRD, hoofdstuk 4.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Rijksmonumenten

22.42 Figuur 9.4 van het MER geeft een visualisatie van de vele rijksmonumenten die het gebied van en rond het windpark rijk is.⁷⁷⁹ Reclamanten achten het MER onvolledig en onzorgvuldig nu de rijksmonumenten nummers 515386 en 515385 onterecht niet staan vermeld op de visualisatie. Beide rijksmonumenten staan midden in het plangebied aan de Zuiderwending 2 respectievelijk 4 te Veendam.⁷⁸⁰ Rijksmonument nummer 515386 betreft een tweekapsschuur met dienstwoning en is van belang vanwege cultuurhistorische waarde omdat het onder andere een herinnering is aan de bloeiende veenkoloniale landbouw en de markante ligging aan het voormalige diep Zuidwending.⁷⁸¹ Rijksmonument nummer 515385 is een villa uit 1929 en van belang vanwege cultuur- en architectuurhistorische waarde onder andere door de rustieke vormgeving in een stijl geïnspireerd op de Landhuisstijl en de markante ligging aan het voormalige diep Zuidwending.⁷⁸²

22.43 Andere rijksmonumenten die effecten kunnen ondervinden door het realiseren van windturbines in hun omgeving zijn gelegen in het dorp Meeden en een monument gelegen aan de Wildervanksterdallen 10 in Wildervank. Ingevolge een redengevende beschrijving zijn zij aangewezen tot monumenten onder de volgende nummers: 28418, 520965, 520971, 520974, 520970, 28421, 28420, 28417, 28416, 520975, 28414, 28415 en 36878. De meeste monumentale panden zijn gelegen aan de Hereweg in Meeden die de glorie van de negentiende eeuw nog laten zien. De panden hebben een typerende ligging aan de als gebied met bijzondere waarden aangewezen Hereweg, aldus de redengevende omschrijvingen.⁷⁸³ Het MER stelt vast dat geen van de turbine varianten de historische bouwkundige waarden in het plangebied in fysieke zin aantasten.⁷⁸⁴ Het MER benoemt bij blote aanname dat er geen externe werking is. Reclamanten ontkennen en bestrijden dat dus. Het volgende verduidelijkt hoeveel invloed de omgeving heeft op monumenten.

22.44 Het MER wijdt geen woord aan alle prachtige monumentale panden die een beeldbepalend karakter geven aan de rest van de omgeving en die door de realisatie van windturbines wordt verstoord. Een omgeving is bepalend voor een monument. Een monument staat nooit op zichzelf maar altijd in samenhang met en is verbonden met de omgeving. Maatwerk in een cultuurhistorisch landschap is van essentieel belang. Vaak zegt de ruimtelijke en maatschappelijke context van het monument iets over functie en type monument. Dit bevestigt de waarde van een monument. Door plaatsing van windturbines welke minstens 100 meter - eigenlijk elk meer dan 200 meter - boven het maaiveld uitkomen verandert de omgeving volledig. De reden, in het bijzonder de redengevende beschrijvingen, waarom en dat een monument karakteristiek is voor de rustieke en markante ligging aan het voormalige diep Zuidwending en Hereweg gaat verloren. Het karakter en de uitstraling van de monumenten op de omgeving is er door de plaatsing van windturbines niet meer.

⁷⁷⁹ MER, p. 148.

⁷⁸⁰ <http://rijksmonumenten.nl/plaatsen/zuiderwending-4/>.

⁷⁸¹ <http://rijksmonumenten.nl/monument/515386/de-wigge-tweekapsschuur-met-dienstwoning/veendam/>.

⁷⁸² <http://rijksmonumenten.nl/monument/515385/de-wigge-villa/veendam/>.

⁷⁸³ Zie <http://rijksmonumenten.nl/plaatsen/>.

⁷⁸⁴ MER, p. 148.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

22.45 De windturbines die geplaatst worden, worden minstens 200 meter hoog. Wanneer een vergelijking wordt gemaakt met andere net zulke hoge gebouwen, wordt de impact van de hoogte van de windturbines duidelijk op rijksmonumenten die onlosmakelijk verbonden zijn met hun omgeving. Het karakter en de uitstraling van de monumenten gaan hiermee verloren. Neem de Martinitoren in Groningen, deze heeft een hoogte van 97 meter. De toren prijkt boven de stad Groningen uit en is vanuit de verre omtrek te zien. In het windpark gaat het niet om één hoog gebouw, maar minstens 35 windturbines. Daar komt bij dat de turbines in een open landschap worden geplaatst. Het MER erkent de grootschalige openheid als kernkarakteristiek en landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteit van het plangebied. Het MER concludeert dat alle varianten licht negatief tot negatief scoren op de landschappelijke kwaliteit en de mitigerende maatregelen niet groot genoeg zijn om de effecten op het landschap weg te nemen. Het aanbrengen van beplanting wordt genoemd als een mitigerende maatregel. Volgens het MER heeft dit wel een positieve invloed op het landschap, maar worden de effecten niet weggenomen. Reclamanten achten deze mitigerende maatregel onaanvaardbaar en onvolkomen.⁷⁸⁵ Iedereen, elk normaal redelijk denkend persoon, kan concluderen voordat een boom de hoogte of enigszins het landschap heeft veranderd minstens een groot aantal jaren is zijn verstreken. Hebben de bomen eenmaal lengte dan moeten zij gesnoeid, gekapt of gerooid worden. Daarbij betreft het windpark tijdelijk, in ieder geval niet meer dan 30 jaar, zoals eerder genoemd. Reclamanten achten het MER dan ook onvolkomen en onaanvaardbaar nu het niet voorziet in concrete mitigerende maatregelen en de effecten op het landschap niet worden weggenomen en daarmee ook de veranderingen van de cultuurhistorische waarden van de omgeving die bepalend zijn voor rijksmonumenten.

22.46 Voorts wordt door het MER als mitigerende maatregel genoemd optimalisatie van de opstellingen. De variant 3 kan geoptimaliseerd worden.⁷⁸⁶ Het betreft hier een kan-bepaling dus moet in evenredigheid gemotiveerd (dat wil zeggen of deze bevoegdheid wordt toegepast met welke rechtvaardiging en zo ja hoe voor de omgeving op welke minst schadelijke wijze die bevoegdheid dan wordt uitgeoefend). Het MER is ook hierin onzorgvuldig door zonder reden en behoorlijke onderbouwing hieraan voorbij te gaan.

22.47 Verder zijn reclamanten van mening dat de uitgangspunten van het provinciaal beleid niet worden verwezenlijkt. Volgens het MER is gekeken bij de beoordeling van de effecten op de bestaande cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteit, waar onder ook rijksmonumenten, naar het POP 2009-2013 en de beoogde opvolger (POP 2016).⁷⁸⁷ En nadere motivering en uitleg toegespitst ontbreken. Monumenten vallen onder cultuur erfgoed. De provincie erkent dat het cultureel erfgoed onder druk staat door leegstand, achterstallig onderhoud en extra wordt bedreigd door schade als gevolg van de gaswinning en demografische krimp. De provincie heeft vastgesteld dat deze problemen aantoonbaar waardeverminderend van grote invloed zijn op de beleving van de culturele identiteit, leefbaarheid en

⁷⁸⁵ MER, p. 171.

⁷⁸⁶ MER, p. 171.

⁷⁸⁷ MER, p. 147.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

ruimtelijke ontwikkeling in Groningen. Door samen te werken met gemeenten wil de provincie werken aan het behoud, herstel en ontwikkeling van het erfgoed en de doorontwikkeling van het karakteristieke landschap.⁷⁸⁸ Reclamanten achten het onmogelijk dat deze uitgangspunten worden gehaald wanneer er windturbines worden gerealiseerd in deze omgevingen, die dus al zwaar onder druk staan. Hierdoor worden de culturele identiteit, leefbaarheid en demografische krimp ernstiger aangetast. Het windpark is een abnormale, speciale last die extra nadeel brengt juist in een crisis- en krimpgebied. De aardbevingssituatie toont dat aan in vele feitelijke transacties, concreet en tevens te abstraheren naar nadeel telkens toepasbaar bij ieders individueel vastgoed, waaraan reclamanten vasthouden met makelaars in Noord-Nederland in dit gebied. Het cultureel erfgoed zal nog meer onder druk komen te staan door plaatsing van windturbines. Prachtige karakteristieke landschappen die bepalend zijn voor de waarde van het cultureel erfgoed worden verpest voor toekomstige generaties door de plaatsing van windturbines. Bijvoorbeeld aan de Hereweg in Meeden waar Oldambsterboerderijen en rentenierswoningen die uniek in Nederland en beeldbepalend zijn voor de omgeving, straks worden omringd door windturbines. Het cultureel erfgoed en het in Nederland ongekende weidse en open landschap wordt zo verpest door monsterlijke windturbines en het gaat verloren voor toekomstige generaties. Open ruimtes en gebieden waar stilte en duisternis nog gewoon en vooral vrij uniek zijn, worden door de plaatsing van windturbines teniet gedaan. De openheid, eigenheid, stilte en duisternis waar Groningen om bekend staat, gaat verloren. Reclamanten achten het dus onaanvaardbaar dat geen rekening wordt gehouden met de uitgangspunten van de provincie en boven op de bestaande problemen nog een probleem komt als gevolg van de realisering van windturbines.

22.48 In een land als Nederland dat zich kenmerkt door een rijke geschiedenis en veel tastbaar cultureel erfgoed, is een zorgvuldige afweging essentieel waar windturbines worden geplaatst en in welke opstelling. Daarom adviseert de Rijksdienst voor Cultuur Erfgoed een afstand van 1800 à 2000 meter tussen windturbines en cultureel erfgoed. Het MER benoemt dit advies onjuist niet, verzaakt dat.

22.49 Voorts is geen rekening gehouden met de gevolgen van trillingen veroorzaakt door bouwwerkheden in de aanlegfase op rijksmonumenten. Effecten die de bouwwerkzaamheden veroorzaken zijn geluiden, bewegingen en trillingen. Met name het laatste effect kan leiden tot grote gevolgen voor monumenten. Denk hierbij aan scheuren en afbrokkelen van unieke ornamenten en gevels van monumenten. De bouwwerkzaamheden in de aanlegfase bestaan uit het aanleggen of verbreden van ontsluitingswegen, heen en weer rijden met vrachtwagens en personenauto's, werken met draglines en grote kranen, funderingen voor windturbines heien enzovoorts. Het MER is nalatig in niet benoemen ervan en - bij regels of anderszins - hieraan eisen en voorwaarden te stellen ter voorkoming of beperking van deze overlast en schade. In Nederland bestaan er nog geen wettelijke normen voor het voorkomen van hinder of schade door trillingen als gevolg van bouwwerkzaamheden. Dit is echter geen reden om dit belangrijke punt buiten beschouwing laten. Grondslag hiervoor is artikel 3.1 Wro, de zorg voor een goede ruimtelijke ordening. Een belangrijke richtlijn bestaat al wel de SBR richtlijn A. Aan de hand van deze richtlijn is de wenselijke belasting door trillingen op gebouwen in kaart gebracht. De richtlijn is van

⁷⁸⁸ Omgevingsvisie provincie Groningen, p. 82 en verder.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

toepassing op trillingen die van buitenaf komen via de ondergrond en funderingen. In de richtlijn zijn grenswaarden opgenomen voor het maximale trillingsniveau op een gebouw, expliciet toegespitst op monumenten. Indien waarden worden overschreden leidt het tot een grote kans op hinder, dus schade. De richtlijn heeft enkel betrekking op de gebouwen zelf en niet op eventuele wandschilderingen en dergelijke in rijksmonumenten. Door het Instituut Collectie Nederland (ICN) is echter een uitgebreid onderzoek gedaan naar toelaatbare grenzen van trillingen op rijksmonumenten, gemeten op monumentale panden en hun interieur. Zij hanteren wel een grenswaarde van 1,1 mm/s voor schilderingen in een rijksmonument. Boven deze grenswaarde zijn er hoge risico's. Uit de redengevende omschrijvingen van de monumenten volgt dat veel oude elementen nog aanwezig zijn. De monumenten zijn in een goede staat, hebben vaak de originele vertrekken nog, decoratieve gevelbekledingen met glas en lood details. Trillingen als gevolg van de zware bouwwerkzaamheden kunnen scheuren veroorzaken. Het MER is onvoldoende en onzorgvuldig door geen nader onderzoek te verrichten naar de effecten van trillingen op monumenten als gevolg van bouwwerkzaamheden in de aanlegfase van het windpark. Dit mede om deze regio met - in cumulatie - reële trillingen veroorzaakt door aardbevingen. Door deskundigen is een richtlijn opgesteld voor aardbevingsbestendig bouwen.⁷⁸⁹ Ten onrechte treedt het MER hierin tot heden niet.

22.50 Reclamanten wijzen op het rapport uitgebracht door geraadpleegd deskundige ter zake Lievense CSO ter onderbouwing van het ingenomen standpunt dat de werkzaamheden ontoelaatbare trillingen veroorzaken voor gebouwen en zeer zeker voor rijksmonumenten: 'De genoemde 10m als invloedsgebied van heitrillingen is misleidend. Dit is conform het genoemde artikel alleen een indicatie (conform de metingen/voorspellingen die voor het betreffende artikel ter beschikking stonden) voor het fenomeen van wateroverspanningen, die gedurende heitrillingen kunnen worden veroorzaakt. Het invloedsgebied van trillingen zelf, dus hoe ver trillingen in de omgeving nog sterk voelbaar en meetbaar zijn ten gevolge van het heien van funderingspalen, zal echter aanzienlijk groter zijn dan de genoemde 10m en is afhankelijk van verschillende parameters (grondgesteldheid, dynamische grondeigenschappen, vereiste paaldiepte cq. vereist paaldraagvermogen; afmeting palen, type en energieniveau van de heistelling). Het invloedsgebied van de trillingen en de mate van trilling die nog op een bepaalde afstand optreedt dient vooraf rekenkundig beschouwd te worden middels huidig beschikbare voorspellingsmodellen om te onderzoeken in hoeverre het voor de omgeving haalbaar is om de funderingspalen te kunnen heien. Met deze voorspelling dient zowel de invloed op de belendende constructies in de omgeving als ook de dynamische invloed op de waterkeringen in de omgeving getoetst te worden, om ongewenste risico's op schadeontwikkeling aan panden en de stabiliteitsrisico's van waterkeringen te kunnen waarborgen.'⁷⁹⁰

Archeologie

⁷⁸⁹ De Nederlandse Praktijkrichtlijn (NPR 9998:2015).

⁷⁹⁰ Lievense CSO.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

22.51 Door de realisatie van windturbines wordt de archeologische waarde van de grond aangetast. Reclamanten betwisten dat voldoende en actief archeologisch kennis is verzameld voor en door de minister, om uit te sluiten dat bodemschade optreedt in het plangebied. Dat is in strijd met de wettelijke actieve en passieve kennisvergaringsplicht. Hetgeen blijkt uit het volgende.

22.52 In alle gevallen bevinden de windturbines zich in gebieden met middelhoge of hoge archeologische waarde. Uit aanvullende archeologische onderzoeken blijkt dat in de meeste gronden archeologische waarden kunnen worden uitgesloten. Voor de overige gronden, dit betreffen enkele locaties, zal op grond van de bevindingen door bevoegd gezag worden bepaald of er vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht en in welke vormen. Deze onderzoeken bevestigen, aldus reclamanten, de waarde van het plangebied. De archeologische waarde wordt definitief aangetast door het realiseren van windturbines. Daarbij wordt ook in strijd gehandeld met de visie van de overheid. De overheid wil de historische resten van archeologische vindplaatsen zo lang mogelijk onaangetast in de grond bewaren. Daar zijn ze al eeuwen goed bewaard gebleven en een vindplaats kan je maar een keer opgraven. Toekomstige generaties hebben waarschijnlijk andere vragen over ons verleden en beschikken over betere technieken om onderzoek te doen naar de resten in de grond. Door de realisering van de windturbines, zoals opstelplaatsen, transformatorhuizen, aanleggen infrastructuur, verandert de grond definitief en is het blijvend aangetast. Reclamanten achten dit onaanvaardbaar.

22.53 Uit de onderzoeken en het MER volgt dat, zoals eerder benoemd, er vervolgonderzoek dient plaats te vinden op bepaalde locaties. Van algemene bekendheid is dat het vinden van archeologische resten tot onaanvaardbare vertraging van het gehele project kan leiden met alle gevolgen van dien. Bijvoorbeeld de impact op omwonenden rondom het gebied. De omwonenden leven nu al jaren in onzekerheid over het project. Als het project eenmaal wordt gerealiseerd en het leidt tot vertraging, is dit rechtens ontoelaatbaar voor de omwonenden. Daarbij ook voor ondernemers die betrokken zijn bij het plan en hun werkzaamheden afstemmen binnen bepaalde periodes.

22.54 Wanneer eenmaal wordt besloten een turbine te verplaatsen als gevolg van een archeologische vindplaats waar een turbine zou worden gerealiseerd, leidt dit tot veranderingen op verschillende gebieden. Deze veranderingen zijn niet meegenomen in de beoordeling van het plan. Neem als voorbeeld watergangen als sloten en diepen of de verandering in het kader van de ecologie. Een turbine wordt in een dergelijk geval op een andere plek gesitueerd en leidt definitief tot al dan niet negatieve veranderingen. Reclamanten achten dit onaanvaardbaar.

22.55 Door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is een nieuwe kenniskaart ontwikkeld die een betere afweging bevordert van de archeologische belangen binnen de ruimtelijke ordening. Hieruit blijkt dat archeologen vaak uitsluitend boren of proefsleuven graven, maar dat er echter ook andere methoden mogelijk zijn om sporen te vinden. Alles laat zich op verschillende wijzen ontdekken, aldus het onderzoek. Door ArcheoPro is er enkel onderzoek verricht middels boren. Aldus is, naar reclamanten menen, een te beperkt onderzoek uitgevoerd gelet op de grote nadelige gebiedseffecten

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

alsook de aanbevelingen gedaan aangaande extra onderzoek(expertise). Diverse gemaakte voorbehouden van verder onderzoek zijn zo onzorgvuldig niet ingevuld.

22.56 Reclamanten stellen vast dat slechts verkennend onderzoek turbinelocaties is uitgevoerd. Verkennend impliceert en duidt er op dat nader onderzoek dient worden uitgevoerd. Ook hier stellen reclamanten vast dat onvoldoende en actief archeologisch kennis is verzameld voor en door de minister, om uit te sluiten dat aantasting optreedt in het plangebied.

22.57 Reclamanten wijzen op meerdere uitspraken van de Raad van State die bevestigen dat de meeste archeologische vindplaatsen vaak liggen op 30 tot 50 centimeter, zo blijkt uit onderzoeken.⁷⁹¹ Hiermee dient rekening te worden gehouden omdat anders in strijd wordt gehandeld met artikel 3:2 Awb.

Nota Belvédère

22.58 De Nota Belvédère⁷⁹² geeft een visie op de wijze waarop de toekomstige inrichting van Nederland ingepast moet worden in het fysieke leefmilieu met cultuurhistorische kwaliteiten. De Belvédère-nota is aangekondigd in de beleidsbrief die de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in december 1997 aan de Tweede Kamer hebben verzonden. De Nota Belvédère is een uitwerking van de voornemens uit de Cultuurnota en nota over het Architectuurbeleid. De centrale doelstelling van deze nota is: "De cultuurhistorische identiteit wordt sterker richtinggevend voor de inrichting van de ruimte, en het rijksbeleid zal daarvoor goede voorwaarden scheppen." Alhoewel deze nota inmiddels iets gedateerd is, begint deze toekomstige inrichting gezien de duurzaamheidsambities van het Rijk, juist nu een grote rol te spelen. Bovendien worden de oude Veenkoloniën in Groningen door de Nota Belvédère aangemerkt als één van de zeventig Nederlandse cultuurhistorisch zeer waardevolle gebieden.

22.59 Het programma Belvédère zoals door onder andere de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geïnitieerd is, heeft tot 2009 de inzet van cultuurhistorie bij ruimtelijke transformatie gestimuleerd. Eén van de projecten was 'De Nieuwe Veenkoloniën'. Er is een toekomstperspectief geschetst voor de Veenkoloniën, waarbij het verpauperend en vergrijzend gebied herleeft en er rekening wordt gehouden met de cultuur historische waarden van het gebied. Er zijn vier erg interessante ontwerpen samengesteld door gerenommeerde ontwerpers. Bijvoorbeeld een ontwerp waarin het thema water centraal stond: waarbij de Veenkoloniën een onafhankelijke delta gaan vormen dat ten goede komt aan landbouw, natuur, wonen en recreatie. En er is een ontwerp waarbij er veel planologische ruimte wordt gegeven aan eigen initiatieven op betaalbare grond. Ook wordt er gesteld dat de Veenkoloniën op Europese schaal erg centraal liggen: tussen de Randstad, het Ruhrgebied en de stedelijke centra van Hamburg en Bremen. Er zou een gevarieerde agrarische bestemming kunnen komen, met natuur en aantrekkelijke dorpen. Tenslotte zou er ruimte kunnen komen voor wildernisontginning, het vormen van een natuurpark en de

⁷⁹¹ Bijvoorbeeld ARBS 20 maart 2013, ECLI:NL:RVS:2013:BZ4982.

⁷⁹² Nota Belvédère, Beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting, juli 1999.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

productie van wild en buitenvlees. Te vergelijken met de succesvolle Nieuwe Wildernis in de Noordoostpolder. De resultaten zijn later gebundeld in een boek: de Nieuwe Veenkoloniën 2050: Ontwerpen voor een Toekomst.⁷⁹³

22.60 Aldus is onder de concrete omstandigheden bij reclamanten het gerechtvaardigd vertrouwen gewekt dat het Rijk investeringen wil doen om het gebied te revitaliseren, uitgaande en rekening houdend met cultuurhistorische waarden. Door de duurzaamheidsdoelstelling die kennelijk koste wat het kost gehaald moet worden, wordt deze visie ineens verlaten, zonder een redelijke toelichting of compensatie. Deze gedraging van het Rijk schendt zowel het objectief vertrouwen van reclamanten in economische versterking van de regio, als de rechtszekerheid.

---

⁷⁹³ www.belvedere.nu.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

23. Vergunningen

23.1 De vergunningen die zijn aangevraagd voor het windpark N33, te weten: de Natuurbeschermingswet, Omgevingsvergunning Windpark Eekerpolder, Omgevingsvergunning Windpark Vermeer Noord, Omgevingsvergunning Windpark Vermeer Midden en Omgevingsvergunning Windpark Vermeer Zuid, zijn op onjuiste en onzorgvuldige wijze tot stand gekomen en zijn in zowel formele als materiële zin gebrekkig.

Hierna wordt eerst in algemene zin ingegaan op de omissies, onjuistheden en onzorgvuldigheden met betrekking tot de vergunningen. Vervolgens zullen de vergunningen afzonderlijk besproken worden. Omdat de vergunningaanvragen deels overeen komen, zullen delen van de zienswijze van reclamanten over de vergunningaanvragen eveneens hetzelfde zijn zodat hun daartegen gerichte grieven onoverkomelijk gelijk zijn. Voor de volledigheid worden deze delen toch genoemd en betwist door reclamanten op alle essentiële delen.

23.2 De aangevraagde vergunningen voor de windturbines raken risicoteknisch de rechtszekerheid omdat het flexibele vergunningen zijn. De turbines zelf en de locatie waar de turbines geplaatst gaan worden zijn uitgesteld via fasen van vergunningverlening ofwel niet objectief bepaalbaar. Hierdoor zijn de gezondheidseffecten en milieueffecten onduidelijk en de vergunningen niet handhaafbaar.

23.3 Voor de turbines is alleen de bandbreedte van ashoogte, rotordiameter met de tiphoogte vermeld. Niet vermeld is de hoogte van de betonfundering bestaande uit een voet en een betonplaat. De minimale en maximale afmetingen van de gondel verschillen zodanig zeer van elkaar dat de vergunning niet voldoende bepaald is, waarmee het afgeven van de vergunning onzorgvuldig is. Het MER geeft bovendien aan dat zij uitgaat van een worst-case scenario door de grootste afmetingen te gebruiken bij haar onderzoeken. Door geen rekening te houden met de betonfundering en de afmetingen van de gondel, wordt de maximale hinder en in het bijzonder de belasting niet als uitgangspunt genomen. Dit is een omissie in het onderzoek. Het is niet mogelijk vast te stellen dat de te bouwen windturbines aan de voorschriften uit het Bouwbesluit zullen voldoen door de bandbreedte die de vergunningen hanteren.

23.4 Hierbij is de vergunning flexibel met betrekking tot de locatie van de windturbine, ook al zijn coördinaten van windturbines in de vergunningen opgenomen. De turbines mogen ter plaatse maximaal 15 m naar links of 15 m naar rechts worden verplaatst. Deze verschuiving is van invloed op milieu en gezondheid, zoals geluidshinder en slagschaduwshinder. Uit de onderzoeken naar geluid en slagschaduw blijkt dat de locatie van de windturbine en de afstand van de windturbine tot gevoelige objecten bepaalt waar, en in welke mate de hinder is en wordt ervaren. De vergunning is hiermee onvoldoende bepaald en niet handhaafbaar waardoor een goede ruimtelijke ordening niet gewaarborgd is. De vergunningaanvragen moeten voldoen aan normgerelateerde verbetering volgens artikel 2.5 jo. artikel 2.10 lid 1, 2.12 lid 1 en 2.1 lid 1 sub a Wabo, zodat bij het indienen ervan zekerheid moet bestaan uit welke activiteiten het gehele project bestaat. Uit de vergunningaanvragen blijkt - behalve algemene ampele afweging in ontwerpbesluiten - niet concreet dat de windturbines aan de constructief-technische voorschriften van het Bouwbesluit en de Bouwverordening zullen voldoen.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

23.5 Reclamanten ontkennen en betwisten de esthetische toelaatbaarheid van de turbines, zowel op zich als in relatie tot en in samenhang met hun omgeving. Het windpark en de eerder genoemde turbines zijn in strijd met de beeldkwaliteit en de redelijke eisen van welstand. Een welstandstoets heeft niet juist plaatsgevonden wat wel verplicht is volgens artikel 2.10 lid 1 sub d Wabo. Het welstandsadvies van Libau dat in de eerste instantie aangaf dat er sprake zal zijn van vier verschillende turbines, heeft in de vierde en laatste versie deze stelling op verzoek van het Ministerie van Economische Zaken zelfs moeten aanpassen.

23.6 Bovendien zijn bij de vergunningaanvragen geen kleurenfoto's van de bestaande situatie en de omliggende bebouwing gevoegd, geen situatietekening van de nieuwe toestand met daarop de afmetingen van het perceel en bebouwd oppervlak en geen tekening van de situering van het bouwwerk ten opzicht van de perceelgrenzen en de wegzijde, zoals artikel 2.3 sub d jo 2.5 sub c Regeling Omgevingsrecht verlangt.

23.7 Reclamanten betwisten de gefaseerde aanpak waarvoor de minister heeft gekozen. De aanvragen voor vergunning voor onder meer de vergunningen voor het leggen van de bekabeling zijn nog niet gedaan, terwijl vergunningen voor de bestemming en turbines wel zijn aangevraagd. Pas wanneer alle benodigde vergunningen zijn aangevraagd en afgegeven door de betrokken bestuursorganen mag begonnen worden met de werkzaamheden en aanleg. Reclamanten achten het niet uitgesloten dat de minister de netbeheerders, vooruitlopend op het verlenen van de benodigde vergunningen, zal toestaan om hierop te anticiperen en al te beginnen met werkzaamheden.

23.8 In het concept verslag van een wetgevingsoverleg op 18 februari 2016 geeft de minister in een reactie op een motie van dhr. Smaling van 1 februari 2016 namelijk het volgende aan: "Je hebt om te beginnen een windpark op land. Als de voorbereiding daarvan klaar is, wordt het gebouwd. Als we netbeheerders die de aansluiting moeten verzorgen pas met hun werk laten beginnen als het park er staat, dan is er een periode waarin het park klaar is, maar nog niet kan worden gebruikt. Ik denk dat dat voor de burger heel irritant is, terwijl het ook extra geld kost, zonder een doel te dienen. Als de voorbereiding van de windparken in volle gang is, begint nu ook de netbeheerder met de voorbereiding van de aansluiting. Als wordt begonnen met de bouw van de windparken, begint ook de netbeheerder met de regeling van de aansluiting. Als de windparken dan klaar zijn, zijn ook de aansluitingen klaar. Ik denk dat we dan op een efficiënte manier doen wat gedaan moet worden. Ik zou er zeer op tegen zijn om dit uit de wet te halen. Een bijkomend effect is dat er vertraging ontstaat in het produceren van duurzame elektriciteit, waardoor we onze doelstellingen voor duurzame energie voor 2020 niet kunnen halen." Werkzaamheden van netbeheerders mogen niet aanvangen voordat de benodigde vergunningen zijn aangevraagd en verleend. Dat de minister dit wil goedkeuren om de doelen van het Energieakkoord te halen, is opmerkelijk en niet acceptabel.

23.9 Voor de gehele hoogspanningslijn, de mast inclusief de leiding, is een omgevingsvergunning vereist. TenneT heeft slechts een vergunning aangevraagd voor de bouw van enkel de masten van de

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

hoogspanningslijn. De rechtspraak laat dit niet toe omdat: "[...] de leidingen tezamen met de masten onderdeel uitmaken van de hoogspanningslijn en dat de hoogspanningslijn moet worden gezien als één bouwwerk. De hoogspanningslijn (masten en leidingen) betreft een constructie die indirect via de hoogspanningsmasten met de grond is verbonden althans steun vindt op de grond en is bedoeld om ter plaatse te functioneren. In zoverre verschilt de hoogspanningslijn niet van een erfafscheiding van palen en prikkeldraad of van de bovenleiding van een spoorlijn. De rechtbank is voorts van oordeel dat de hoogspanningslijnen niet als vergunningsvrije bouwwerken zijn uitgezonderd in het Bor. De in artikel 2, onderdeel 18, onder c, van bijlage II van het Bor gemaakte uitzondering ziet uitdrukkelijk enkel op bovenleidingen ten behoeve van het openbaar vervoer en niet op andere, boven de grond gespannen, leidingen."⁷⁹⁴ De vergunningaanvragen van TenneT zijn derhalve niet voldoende toereikend voor de hoogspanningslijn. Zonder de aanvullende vergunningaanvragen die zien op de leidingen van de hoogspanningslijn, is het TenneT niet toegestaan aan haar werkzaamheden beginnen.

23.10 Een belangrijk punt is dat de vergunningen voor onbepaalde tijd worden aangevraagd.⁷⁹⁵ Dit is in strijd met het materiële gelijkheidsbeginsel zoals dat wordt beschreven in de Conclusie van *AbRS* 1 juli 2015, ECLI:NL:RVS:2015:2081.⁷⁹⁶ Deze eis ziet op het voorkomen van een onevenredige bevoordeling van de vergunninghouder. De duur van de schaarse vergunning mag niet langer worden verleend dan nodig is om de betreffende activiteit daadwerkelijk en rendabel te verrichten. Aangezien de subsidie wordt verleend voor een periode van 15 jaar, kan de verlening van de vergunning niet langer dan 15 jaar zijn. De aanvraag van de vergunning voor onbepaalde tijd is dus onzorgvuldig en/of in strijd met het recht.

23.11 Onder de werking van de Wet milieubeheer heeft de Afdeling geoordeeld dat de omstandigheid dat op één perceel verschillende vergunningen onder voorschriften voor het oprichten en in werking hebben van een inrichting van toepassing zijn, zich niet verdraagt met het systeem van de Wet milieubeheer. In haar uitspraak van 1 juli 2015 heeft de Afdeling deze jurisprudentie van overeenkomstige toepassing verklaard op de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht.⁷⁹⁷

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de aanvraag voor de omgevingsvergunning Windpark Eekerpolder. De vergunningaanvraag is onvolledig, onzorgvuldig en onrechtmatig

23.12 Het bruto vloeroppervlakte van het bouwwerk wordt gegeven in hoofdstuk 3 'Bouwen' en bedraagt 8025 m² na uitvoering van de werkzaamheden.⁷⁹⁸ Het bebouwde oppervlakte van het terrein bedraagt na uitvoering van de bouwwerkzaamheden 8025 m². Het gebruiksoppervlakte en verblijfsoppervlakte bedragen 30024 m². De vier bovenstaande oppervlaktetermen hebben niet dezelfde definitie. Verblijfsoppervlakte is het totaal van de netto oppervlakten van alle verblijfruimten.

⁷⁹⁴ Rechtbank Oost-Brabant 13 augustus 2015, ECLI:NL:RBOBR:2015:4832.

⁷⁹⁵ Aanvraag omgevingsvergunning Windpark Eekerpolder, Vermeer Noord, Vermeer Midden en Vermeer Zuid, bijlage 1, respectievelijk p. 5, 5, 6 en 5 en de publiceerbare aanvraag van elk van de deelgebieden.

⁷⁹⁶ ECLI:NL:RVS:2016:1421, 25 mei 2016, Conclusie *AbRS* 1 juli 2015, ECLI:NL:RVS:2015:2081, onder 6.9.

⁷⁹⁷ *AbRS* 1 juli 2015, ECLI:NL:RVS:2015:2081

⁷⁹⁸ Aanvraag omgevingsvergunning Windpark Eekerpolder, bijlage 1, p. 17.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Gebruiksoppervlakte wordt bepaald door de delen van de vloeren waarboven de netto hoogte kleiner is dan 1500 mm. Het bebouwde oppervlakte van het terrein is de totale oppervlakte van het bouwwerk. Gezien het feit dat de fundering groter is dan de mast van de turbine, is deze oppervlakte afwijkend van de verblijfsoppervlakte en is deze weer afwijkend van de gebruiksoppervlakte. De juiste oppervlaktematen ontbreken dus in de vergunningaanvraag. Dit is onzorgvuldig, juridisch onjuist en zorgt voor rechtsonzekerheid.

23.13 De vergunningaanvraag omschrijft dat het gaat om een niet tijdelijk bouwwerk. Het inpassingsplan en het MER geven niet aan dat het windmolenpark bedoeld is voor exploitatie voor onbepaalde tijd. In de Notitie Reikwijdte en Detail van 3 juni 2012 staat op pagina 15 vermeld dat de exploitatie voor 20 tot 30 jaar is bedoeld. Dit zou men als tijdelijk moeten beschouwen.

23.14 Opmerkelijk is dus dat in de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat het niet gaat om een tijdelijk bouwwerk. Opmerkelijk is eveneens dat het ontwerp inpassingsplan niet wordt aangepast naar aanleiding van bovenstaand(e) verzoek en reactie. Dit, terwijl de SDE+-subsidie voor 15 jaar wordt aangevraagd c.q. afgegeven waarmee is bepaald dat het windmolenpark na die 15 jaar niet meer rendabel is. Naar zijn aard is een windturbine tijdelijk waardoor de vergunningaanvraag een concreet bepaalbare, dus afdwingbare sloopverplichting dient te bevatten, waar de provinciale saneringsregeling overigens niet toereikend voor is. Het ontwerpbesluit van deelgebied DEE geeft aan dat in geval van het structureel buiten werking stellen van de windturbines deze windturbines verwijderd moeten worden, alleen indien er nadelige gevolgen voor het milieu kunnen optreden. Dit bevat zodanig veel voorbehouden dat van een afdwingbare sloopverplichting juist geen sprake is. Bovendien ontbreekt een preventieplan voor het afval - onder andere bestaande uit de turbine(onderdelen) zelf - dat ontstaat bij de sloop, afbraak of ontmanteling. Het polyesterschroot is niet meer te hergebruiken en heeft geen nuttige toepassing meer, valt verder niet onder Best Beschikbare Technieken.

23.15 Eveneens is onduidelijk en onvoldoende bepaald of, al dan niet via de Crisis- en Herstelwet, de tijdelijke bestemming van windmolenparken mogelijk is. De minister is hier onvolledig en onzorgvuldig.

23.16 De vergunningaanvraag omschrijft dat de activiteiten in overeenstemming zijn met het bestemmingsplan. Dit klopt niet en vormt een ommissie in de aanvraag, aangezien het bestemmingsplan nog niet is gewijzigd.

23.17 In de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat er geen extra maatregelen worden getroffen om belasting op het milieu te voorkomen. Dit is naar de mening van reclamanten onzorgvuldig, omdat verwacht kan worden dat de bouw van een windpark een aanslag op het milieu kan vormen. Dit moet worden voorkomen dan wel worden beperkt.

23.18 De vergunningaanvraag geeft onder 'Brandveiligheid' aan dat er alleen draagbare blusmiddelen aanwezig zijn in het bouwwerk. Volgens Bouwbesluit aansturingstabel 6.27 dient een bouwwerk dat geen gebouw is, te worden voorzien van een automatische brandblusinstallatie en een

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

rookbeheersingssysteem. Deze staan ten onrechte niet vermeld in de vergunningsaanvraag. Zonder deze automatische brandblusinstallatie is brandveiligheid niet voldoende gegarandeerd.

23.19 Het ontwerpbesluit vermeldt dat er geen opslag is van brandbare stoffen. Dit is onjuist, er is olie, smeermiddel, antivries, plastic, polyester, polyurethaan en/of er zijn elektronische componenten aanwezig welke elk brandbaar zijn. In combinatie met windlucht en een ontsteking, bijvoorbeeld door middel van kortsluiting of oververhitting, kan dit snel leiden tot brand. Gezien recente (dodelijke) ongevallen door brand in een windturbine nemen veiligheidsdiensten geen enkel risico en wagen zich niet in of in de buurt van de windturbine.⁷⁹⁹ Daarbij is brand in een gondel niet of nauwelijks bereikbaar waardoor blussen onuitvoerbaar of onmogelijk is.⁸⁰⁰ Draagbare blusmiddelen zijn daarom van geen enkel nut en waarborgen de brandveiligheid niet.

23.20 Met betrekking tot afvalwater bepaalt de vergunningaanvraag dat er geen afvalwater wordt geloosd uit de inrichting. Dit is echter onjuist. Een veelvoorkomend probleem bij windturbines ontstaat met olievervuiling.⁸⁰¹ Wanneer deze vervuiling in aanraking komt met regenwater, komt dit in het oppervlaktewater en de grond terecht, veroorzaakt daarmee een vervuiling van milieu.

23.21 De vergunningsaanvraag geeft aan dat de activiteiten geen trillingen veroorzaken. Echter, de activiteiten veroorzaken wel trillingen. Trillingen kunnen ontstaan in de gebruiksfase als gevolg van cyclische windbelastingen. Bij de uitwerking kan een soortgelijke aanpak worden gevolgd als voor de bouwfase. De horizontale verplaatsingen van de fundering kunnen worden berekend met een plastisch elementenmodel (bijvoorbeeld met het eindige elementenmodel (EEM) Diana of Plaxis). Verhoogde grondwaterstanden/-spanningen kunnen ontstaan als de afdichtende lagen tussen de watervoerende pakketten door de heipalen worden doorsneden. De invloed van de versnellingen in de ondergrond op de stabiliteit van de waterkering dient te worden geverifieerd. Daarbij hebben - in vergelijking tot de bouwfase - de lagere versnellingswaarden en de herverdeling van de belastingen via het funderingsblok over de funderingspalen een gunstig effect op de waterspanningen en zijn voor de macrostabiliteit minder relevant. De beoordeling van de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor geschiedt op dezelfde wijze als bij de bouwfase met dien verstande dat de schadefactor, afhankelijk van de beschouwde dijkkring varieert tussen 1,05 en 1,13. De toetswaarde voor de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor is dan 1,37 à 1,47 (methode Bishop) of 1,30 à 1,40 (methode UpliftVan).⁸⁰² Daarnaast zullen de bouwwerkzaamheden veel trillingen veroorzaken bij heiwerkzaamheden, graafwerkzaamheden, vervoersbewegingen en het eventueel verdichten van de betonfundering met trilnaalden. De vergunningaanvraag is incorrect met de vermelding dat er geen trillingen worden veroorzaakt.

⁷⁹⁹ <http://www.omroepzeeland.nl/nieuws/2016-01-04/957728/windmolen-vlissingen-oost-op-hol-geslagen#.VwY7yfmLTcs>;
<http://www.mediatv.nl/nieuws/10452/Twee-doden-bij-brand-in-windturbine-Ooltgensplaat.html>;
<https://www.youtube.com/watch?v=nbTJHpoJl8&sns=em>.

⁸⁰⁰ <http://www.klingbrandbeveiliging.nl/Automatische+brandblussers/Windturbines+hoog+brandrisico.html>.

⁸⁰¹ http://www.smb-vlietstra.nl/images/uploads/Vlietstra_Flyer_A4_Windturbines.pdf.

⁸⁰² www.vakbladgeotechniek.nl/artikel/77.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

23.22 De vergunningaanvraag vermeldt onder het punt 'Energie' dat de inrichting 0 kWh elektriciteit of 0 m³ gas gebruikt. Een windturbine levert netto elektriciteit op, maar verbruikt eveneens elektriciteit. De generator voor het omzetten van de rotorbladen, de transformator, de bladadapter, de kruimotoren, het besturingssysteem en in ieder geval de bewakingscamera's verbruiken elektriciteit.⁸⁰³

23.23 Er blijkt geen preventieplan voor beperking van verkeer en vervoersbewegingen uit de vergunningaanvraag, om het milieu minder te belasten. Het is opmerkelijk dat er geen preventieplan is omdat windturbines tot doel hebben het milieu te sparen. Gezien het aantal vervoersbewegingen met zeer groot materieel, is een preventieplan zeker benodigd.

23.24 In de aanvraag is aangegeven dat de kleur van de turbines lichtgrijs wordt. Onder 'Nog aan te leveren bescheiden en gegevens' staat dat de kleurstelling van de turbine en mast later aangeleverd worden. Dit is innerlijk tegenstrijdig. Daarnaast wordt er niets vermeld over de kleur van de fundering en is de aanvraag hiermee onvolledig.

23.25 Ten onrechte ontbreekt in de vergunningaanvraag een technische omschrijving van kabeltracés.

23.26 Ten slotte ontbreken de volgende bescheiden in of bij de vergunningaanvraag voor het deelgebied Eekerpolder: Aanvraag vergunning Provinciale wegenverordening, Aanvraag vergunning Waterschap in verband met (bouw)werkzaamheden op, onder, boven of nabij een waterweg van het Waterschap, Aanvraag planschadeovereenkomst met de landeigenaren, Aanvraag planschadeovereenkomst omwonenden, Aanvraag vergunning werkzaamheden onder een spoorweg, Aanvraag vergunning Wet beheer Rijkswaterstaat werken in verband met vervoer over A7, N33 en N366, Aanvraag transport vergunning en Geluidmeting heilawaai.

23.27 Uit de vergunningaanvraag blijkt niet hoe de te nemen maatregelen zullen worden gehandhaafd en hoe deze handhaving gewaarborgd zal worden. Dit is een omissie in de vergunningaanvraag en onzorgvuldig.

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de aanvraag van de omgevingsvergunning Windpark Vermeer Noord. De vergunningaanvraag is onvolledig, onzorgvuldig en rechtens onjuist

23.28 Het bruto vloeroppervlakte van het bouwwerk wordt gegeven in hoofdstuk 3 'Bouwen' en bedraagt 6420 m² na uitvoering van de werkzaamheden.⁸⁰⁴ Het bebouwde oppervlakte van het terrein bedraagt na uitvoering van de bouwwerkzaamheden 6024 m². Het gebruiksoppervlakte en verblijfsoppervlakte bedragen 24028 m². De vier bovenstaande oppervlaktetermen hebben niet dezelfde definitie. Verblijfsoppervlakte is het totaal van de netto oppervlakten van alle verblijfruimten. Gebruiksoppervlakte wordt bepaald door de delen van de vloeren waarboven de netto hoogte kleiner is

⁸⁰³ Aanvraag omgevingsvergunning deelgebied Eekerpolder, bijlage 1, p. 26.

⁸⁰⁴ Aanvraag omgevingsvergunning deelgebied Vermeer Noord, bijlage 1, p. 15.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

dan 1500 mm. Het bebouwde oppervlakte van het terrein is de totale oppervlakte van het bouwwerk. Gezien de fundering groter is dan de mast van de turbine, is deze oppervlakte afwijkend van de verblijfoppervlakte en is deze weer afwijkend van de gebruiksoppervlakte. De juiste oppervlaktematen ontbreken dus in de vergunningaanvraag. Dit is onzorgvuldig en rechtens onjuist.

23.29 De vergunningaanvraag omschrijft dat het gaat om een niet tijdelijk bouwwerk. Het inpassingsplan en het MER zeggen niet dat het windmolenpark bedoeld is voor exploitatie voor onbepaalde tijd. Opmerkelijk is dus dat in de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat het niet gaat om een tijdelijk bouwwerk. Dit, terwijl de SDE+-subsidie voor 15 jaar is afgegeven waarmee is bepaald dat het windmolenpark na die 15 jaar niet meer rendabel is. Naar zijn aard is een windturbine tijdelijk waardoor de vergunningaanvraag een concreet bepaalbare, dus afdwingbare sloopverplichting dient te bevatten, waar de provinciale saneringsregeling overigens niet toereikend voor is. Het ontwerpbesluit van deelgebied Vermeer Noord geeft aan dat in geval van het structureel buiten werking stellen van de windturbines deze windturbines verwijderd moeten worden, alleen indien er nadelige gevolgen voor het milieu kunnen optreden. Dit bevat zodanig veel voorbehouden dat van een afdwingbare sloopverplichting juist geen sprake is. Bovendien ontbreekt een preventieplan voor het afval - onder andere bestaande uit de turbine(onderdelen) zelf - dat ontstaat bij de sloop, afbraak of ontmanteling. Het polyesterschroot is niet meer te hergebruiken en heeft geen nuttige toepassing meer, valt verder niet onder Best Beschikbare Technieken.

23.30 Eveneens is onduidelijk en onvoldoende bepaald of, al dan niet via de Crisis- en Herstelwet, de tijdelijke bestemming van windmolenparken mogelijk is. De minister is hier onvolledig en onzorgvuldig.

23.31 De vergunningaanvraag omschrijft dat de activiteiten in overeenstemming zijn met het bestemmingsplan. Dit klopt niet en vormt een omissie in de aanvraag, aangezien het bestemmingsplan nog niet is gewijzigd.

23.32 In de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat er geen extra maatregelen worden getroffen om belasting op het milieu te voorkomen. Dit is naar de mening van reclamanten onzorgvuldig, omdat verwacht kan worden dat de bouw van een windpark een aanslag op het milieu kan vormen. Dit moet worden voorkomen dan wel worden beperkt.

23.33 De vergunningaanvraag geeft onder 'Brandveiligheid' aan dat er alleen draagbare blusmiddelen aanwezig zijn in het bouwwerk. Volgens Bouwbesluit aansturingstabel 6.27 dient een bouwwerk dat geen gebouw is, te worden voorzien van een automatische brandblusinstallatie en een rookbeheersingssysteem. Deze staan ten onrechte niet vermeld in de vergunningsaanvraag. Zonder deze automatische brandblusinstallatie is brandveiligheid niet voldoende gegarandeerd.

23.34 Het ontwerpbesluit vermeldt dat er geen opslag is van brandbare stoffen. Dit is onjuist, er is olie, smeermiddel, plastic, polyester, polyurethaan en/of er zijn elektronische componenten aanwezig welke elk brandbaar zijn. In combinatie met windlucht en een ontsteking, bijvoorbeeld door middel van

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

kortsluiting of oververhitting, kan dit snel leiden tot brand. Gezien recente (dodelijke) ongevallen door brand in een windturbine nemen veiligheidsdiensten geen enkel risico en wagen zich niet in of in de buurt van de windturbine.⁸⁰⁵ Daarbij is brand in een gondel niet of nauwelijks bereikbaar waardoor blussen onuitvoerbaar of onmogelijk is.⁸⁰⁶ Draagbare blusmiddelen zijn daarom van geen enkel nut en waarborgen de brandveiligheid niet.

23.35 Met betrekking tot afvalwater bepaalt de vergunningaanvraag dat er geen afvalwater wordt geloosd uit de inrichting. Dit is echter onjuist. Een veelvoorkomend probleem bij windturbines ontstaat met olievervuiling.⁸⁰⁷ Wanneer deze vervuiling in aanraking komt met regenwater, komt dit in het oppervlaktewater en de grond terecht, veroorzaakt daarmee een vervuiling van milieu.

23.36 De vergunningsaanvraag geeft aan dat de activiteiten geen trillingen veroorzaken. Echter, de activiteiten veroorzaken wel trillingen. Trillingen kunnen ontstaan in de gebruiksfase als gevolg van cyclische windbelastingen. Bij de uitwerking kan een soortgelijke aanpak worden gevolgd als voor de bouwphase. De horizontale verplaatsingen van de fundering kunnen worden berekend met een plastisch elementenmodel (bijvoorbeeld met het eindige elementenmodel (EEM) Diana of Plaxis). Verhoogde grondwaterstanden/-spanningen kunnen ontstaan als de afdichtende lagen tussen de watervoerende pakketten door de heipalen worden doorsneden. De invloed van de versnellingen in de ondergrond op de stabiliteit van de waterkering dient te worden geverifieerd. Daarbij hebben - in vergelijking tot de bouwphase - de lagere versnellingswaarden en de herverdeling van de belastingen via het funderingsblok over de funderingspalen een gunstig effect op de waterspanningen en zijn voor de macrostabiliteit minder relevant. De beoordeling van de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor geschiedt op dezelfde wijze als bij de bouwphase met dien verstande dat de schadefactor, afhankelijk van de beschouwde dijkkring varieert tussen 1,05 en 1,13. De toetswaarde voor de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor is dan 1,37 à 1,47 (methode Bishop) of 1,30 à 1,40 (methode UpliftVan).⁸⁰⁸ Daarnaast zullen de bouwwerkzaamheden veel trillingen veroorzaken bij heiwerkzaamheden, graafwerkzaamheden, vervoersbewegingen en het eventueel verdichten van de betonfundering met trilnaalden. De vergunningaanvraag is incorrect met de vermelding dat er geen trillingen worden veroorzaakt.

23.37 De vergunningaanvraag vermeldt onder het punt 'Energie' dat de inrichting 0 kWh elektriciteit of 0 m³ gas gebruikt. Een windturbine levert netto elektriciteit op, maar verbruikt eveneens elektriciteit. De generator voor het omzetten van de rotorbladen, de transformator, de bladadapter, de kruimotoren, het besturingssysteem en in ieder geval de bewakingscamera's verbruiken elektriciteit.⁸⁰⁹

23.38 Er is geen preventieplan voor beperking van verkeer en vervoersbewegingen zo blijkt uit de vergunningaanvraag, om het milieu minder te belasten. Het is opmerkelijk dat er geen preventieplan is

⁸⁰⁵ <http://www.omroepzeeland.nl/nieuws/2016-01-04/957728/windmolen-vlissingen-oost-op-hol-geslagen#.VwY7yfmLTcs>;
<http://www.mediatv.nl/nieuws/10452/Twee-doden-bij-brand-in-windturbine-Ooltgensplaat.html>;
<https://www.youtube.com/watch?v=nbTJHpoJli8&sns=em>.

⁸⁰⁶ <http://www.klingbrandbeveiliging.nl/Automatische+brandblussers/Windturbines+hoog+brandrisico.html>.

⁸⁰⁷ http://www.smb-vlietstra.nl/images/uploads/Vlietstra_Flyer_A4_Windturbines.pdf.

⁸⁰⁸ www.vakbladgeotechniek.nl/artikel/77.

⁸⁰⁹ Aanvraag omgevingsvergunning Windpark Vermeer Noord, bijlage 1, p. 22

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

omdat windturbines tot doel hebben het milieu te sparen. Gezien het aantal vervoersbewegingen met zeer groot materieel, zoals aangegeven in de aanvraag Natuurbeschermingswet vergunning, is een preventieplan zeker benodigd.

23.39 In de aanvraag is aangegeven dat de kleur van de turbines lichtgrijs wordt. Onder 'Nog aan te leveren bescheiden en gegevens' staat dat de kleurstelling van de turbine en mast later aangeleverd worden. Dit is innerlijk tegenstrijdig. Daarnaast wordt er niets vermeld over de kleur van de wieken en fundering en is de aanvraag hiermee onvolledig.

23.40 Ten onrechte ontbreekt in de vergunningaanvraag een technische omschrijving van kabeltracé's.

23.41 De uittreksels van de Kamer van Koophandel die zijn bijgevoegd waren ten tijde van de vergunningaanvraag ongeveer 5 maanden oud en momenteel 11 maanden oud. Die periode is te groot met het oog op de rechtszekerheid en zorgvuldigheid.

23.42 Ten slotte ontbreken de volgende bescheiden in of bij de vergunningaanvraag voor Windpark Vermeer Noord: Aanvraag vergunning Provinciale wegenverordening, Aanvraag vergunning Waterschap in verband met (bouw)werkzaamheden op, onder, boven of nabij een waterweg van het Waterschap, Aanvraag planschadeovereenkomst met de landeigenaren, Aanvraag planschadeovereenkomst omwonenden, Aanvraag vergunning werkzaamheden onder een spoorweg, Aanvraag vergunning Wet beheer Rijkswaterstaat werken in verband met vervoer over A7, N33 en N366, Aanvraag transport vergunning en Geluidmeting heilawaai.

23.43 Uit de vergunningaanvraag blijkt niet hoe de te nemen maatregelen zullen worden gehandhaafd en hoe deze handhaving gewaarborgd zal worden. Dit is een omissie in de vergunningaanvraag en onzorgvuldig.

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de aanvraag van de omgevingsvergunning Windpark Vermeer Midden. De vergunningaanvraag is onvolledig, onzorgvuldig en rechtens onjuist

23.44 Het bruto vloeroppervlakte van het bouwwerk wordt gegeven onder het hoofdstuk 'Bouwen' 2140 m² na uitvoering van de werkzaamheden.⁸¹⁰ Het bebouwde oppervlakte van het terrein bedraagt na uitvoering van de bouwwerkzaamheden 2140 m². Het gebruiksoppervlakte en verblijfsoppervlakte bedragen 8024 m². De vier bovenstaande oppervlaktetermen hebben niet dezelfde definitie, dus is opmerkelijk dat de vier oppervlaktes wel hetzelfde aantal vierkante meters bedragen. Verblijfsoppervlakte is het totaal van de netto oppervlakten van alle verblijfsruimten. Gebruiksoppervlakte wordt bepaald door de delen van de vloeren waarboven de netto hoogte kleiner is dan 1500 mm. Het bebouwde oppervlakte van het terrein is de totale oppervlakte van het bouwwerk. Gezien de fundering groter is dan de mast van

⁸¹⁰ Aanvraag omgevingsvergunning Windpark Vermeer Midden, bijlage 1, p. 16.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

de turbine, is deze oppervlakte afwijkend van de verblijfooppervlakte en is deze weer afwijkend van de gebruiksooppervlakte. De juiste oppervlaktematen ontbreken dus in de vergunningaanvraag. Dit is onzorgvuldig en rechtens onjuist.

23.45 De vergunningaanvraag omschrijft dat het gaat om een niet tijdelijk bouwwerk. Het inpassingsplan en het MER zeggen niet dat het windmolenpark bedoeld is voor exploitatie voor onbepaalde tijd. Opmerkelijk is dus dat in de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat het niet gaat om een tijdelijk bouwwerk. Dit, terwijl de SDE+-subsidie voor 15 jaar is afgegeven waarmee is bepaald dat het windmolenpark na die 15 jaar niet meer rendabel is. Naar zijn aard is een windturbine tijdelijk waardoor de vergunningaanvraag een concreet bepaalbare, dus afdwingbare sloopverplichting dient te bevatten, waar de provinciale saneringsregeling overigens niet toereikend voor is. Het ontwerpbesluit van deelgebied Vermeer Noord geeft aan dat in geval van het structureel buiten werking stellen van de windturbines deze windturbines verwijderd moeten worden, alleen indien er nadelige gevolgen voor het milieu kunnen optreden. Dit bevat zodanig veel voorbehouden dat van een afdwingbare sloopverplichting juist geen sprake is. Bovendien ontbreekt een preventieplan voor het afval - onder andere bestaande uit de turbine(onderdelen) zelf - dat ontstaat bij de sloop, afbraak of ontmanteling. Het polyesterschroot is niet meer te hergebruiken en heeft geen nuttige toepassing meer, valt verder niet onder Best Beschikbare Technieken.

23.46 Eveneens is onduidelijk en onvoldoende bepaald of, al dan niet via de Crisis- en Herstelwet, de tijdelijke bestemming van windmolenparken mogelijk is. De minister is hier onvolledig en onzorgvuldig.

23.47 De vergunningaanvraag omschrijft dat de activiteiten in overeenstemming zijn met het bestemmingsplan. Dit klopt niet en vormt een omissie in de aanvraag, aangezien het bestemmingsplan nog niet is gewijzigd.

23.48 In de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat er geen extra maatregelen worden getroffen om belasting op het milieu te voorkomen. Dit is naar de mening van reclamanten onzorgvuldig, omdat verwacht kan worden dat de bouw van een windpark een aanslag op het milieu kan vormen. Dit moet worden voorkomen dan wel worden beperkt.

23.49 De vergunningaanvraag geeft onder 'Brandveiligheid' aan dat er alleen draagbare blusmiddelen aanwezig zijn in het bouwwerk. Volgens Bouwbesluit aansturingstabel 6.27 dient een bouwwerk dat geen gebouw is, te worden voorzien van een automatische brandblusinstallatie en een rookbeheersingssysteem. Deze staan ten onrechte niet vermeld in de vergunningaanvraag. Zonder deze automatische brandblusinstallatie is brandveiligheid niet voldoende gegarandeerd.

23.50 Het ontwerpbesluit vermeldt dat er geen opslag is van brandbare stoffen. Dit is onjuist, er is olie, smeermiddel, plastic, polyester, polyurethaan en/of er zijn elektronische componenten aanwezig welke elk brandbaar zijn. In combinatie met windlucht en een ontsteking, bijvoorbeeld door middel van kortsluiting of oververhitting, kan dit snel leiden tot brand. Gezien recente (dodelijke) ongevallen door

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

brand in een windturbine nemen veiligheidsdiensten geen enkel risico en wagen zich niet in of in de buurt van de windturbine.⁸¹¹ Daarbij is brand in een gondel niet of nauwelijks bereikbaar waardoor blussen onuitvoerbaar of onmogelijk is.⁸¹² Draagbare blusmiddelen zijn daarom van geen enkel nut en waarborgen de brandveiligheid niet.

23.51 Met betrekking tot afvalwater bepaalt de vergunningaanvraag dat er geen afvalwater wordt geloosd uit de inrichting. Dit is echter onjuist. Een veelvoorkomend probleem bij windturbines ontstaat met olievervuiling.⁸¹³ Wanneer deze vervuiling in aanraking komt met regenwater, komt dit in het oppervlaktewater en de grond terecht, veroorzaakt daarmee een vervuiling van milieu.

23.52 De vergunningsaanvraag geeft aan dat de activiteiten geen trillingen veroorzaken. Echter, de activiteiten veroorzaken wel trillingen. Trillingen kunnen ontstaan in de gebruiksfase als gevolg van cyclische windbelastingen. Bij de uitwerking kan een soortgelijke aanpak worden gevolgd als voor de bouwfase. De horizontale verplaatsingen van de fundering kunnen worden berekend met een plastisch elementenmodel (bijvoorbeeld met het eindige elementenmodel (EEM) Diana of Plaxis). Verhoogde grondwaterstanden/-spanningen kunnen ontstaan als de afdichtende lagen tussen de watervoerende pakketten door de heipalen worden doorsneden. De invloed van de versnellingen in de ondergrond op de stabiliteit van de waterkering dient te worden geverifieerd. Daarbij hebben - in vergelijking tot de bouwfase - de lagere versnellingswaarden en de herverdeling van de belastingen via het funderingsblok over de funderingspalen een gunstig effect op de waterspanningen en zijn voor de macrostabiliteit minder relevant. De beoordeling van de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor geschiedt op dezelfde wijze als bij de bouwfase met dien verstande dat de schadefactor, afhankelijk van de beschouwde dijkring varieert tussen 1,05 en 1,13. De toetswaarde voor de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor is dan 1,37 à 1,47 (methode Bishop) of 1,30 à 1,40 (methode UpliftVan).⁸¹⁴ Daarnaast zullen de bouwwerkzaamheden veel trillingen veroorzaken bij heiwerkzaamheden, graafwerkzaamheden, vervoersbewegingen en het eventueel verdichten van de betonfundering met trilnaalden. De vergunningaanvraag is incorrect met de vermelding dat er geen trillingen worden veroorzaakt.

23.53 De vergunningaanvraag vermeldt onder het punt 'Energie' dat de inrichting 0 kWh elektriciteit of 0 m³ gas gebruikt. Een windturbine levert netto elektriciteit op, maar verbruikt eveneens elektriciteit. De generator voor het omzetten van de rotorbladen, de transformator, de bladadapter, de kruimotoren, het besturingssysteem en in ieder geval de bewakingscamera's verbruiken elektriciteit.⁸¹⁵

23.54 Er is geen preventieplan voor beperking van verkeer en vervoersbewegingen blijkt uit de vergunningaanvraag, om het milieu minder te belasten. Het is opmerkelijk dat er geen preventieplan is omdat windturbines tot doel hebben het milieu te sparen. Gezien het aantal vervoersbewegingen met

⁸¹¹<http://www.omroepzeeland.nl/nieuws/2016-01-04/957728/windmolen-vlissingen-oost-op-hol-geslagen#.VwY7yfmLTcs>;
<http://www.mediatv.nl/nieuws/10452/Twee-doden-bij-brand-in-windturbine-Ooltgensplaat.html>;
<https://www.youtube.com/watch?v=nbTJHpoJii8&sns=em>.

⁸¹²<http://www.klingbrandbeveiliging.nl/Automatische+brandblussers/Windturbines+hoog+brandrisico.html>.

⁸¹³http://www.smb-vlietstra.nl/images/uploads/Vlietstra_Flyer_A4_Windturbines.pdf.

⁸¹⁴www.vakbladgeotechniek.nl/artikel/77.

⁸¹⁵ Aanvraag omgevingsvergunning Windpark Vermeer Midden, bijlage 1, p. 25

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

zeer groot materieel, zoals aangegeven in de aanvraag Natuurbeschermingswet vergunning, is een preventieplan zeker benodigd.

23.55 In de aanvraag is aangegeven dat de kleur van de turbines lichtgrijs wordt. Onder 'Nog aan te leveren bescheiden en gegevens' staat dat de kleurstelling van de turbine en mast later aangeleverd worden. Dit is innerlijk tegenstrijdig. Daarnaast wordt er niets vermeld over de kleur van de wieken en fundering en is de aanvraag hiermee onvolledig.

23.56 In de analyse van Pondera Consult omtrent externe veiligheid staat dat er vanuit wordt gegaan dat initiatiefnemers eventuele risico's van de windturbines op hun eigen bedrijfsgebouwen en/of woningen acceptabel achten. Deze aanname is een blote stelling en levert zelfs geen begin van bewijs want is niet onderbouwd. En behoeft daarom een uitdrukkelijke en schriftelijke, voorafgaand verkregen verklaring van de bewoners van deze bedrijfswoningen om af te zien van aansprakelijkheid richting de vergunningverlener.

23.57 Een onderzoek naar de risico's van afvliegende onderdelen bij brand ontbreekt in de vergunning. Gezien de recente branden in windturbines met dodelijke afloop en de afvliegende onderdelen die toen zijn opgemerkt, is dat een omissie en zeer onzorgvuldig.⁸¹⁶

23.58 Ten onrechte ontbreekt in de vergunningaanvraag een technische omschrijving van kabeltracé's.

23.59 Ten slotte ontbreken de volgende bescheiden in of bij de vergunningaanvraag voor Windpark Vermeer Midden: Aanvraag vergunning Provinciale wegenverordening, Aanvraag vergunning Waterschap in verband met (bouw)werkzaamheden op, onder, boven of nabij een waterweg van het Waterschap, Aanvraag planschadeovereenkomst met de landeigenaren, Aanvraag planschadeovereenkomst omwonenden, Aanvraag vergunning werkzaamheden onder een spoorweg, Aanvraag vergunning Wet beheer Rijkswaterstaat werken in verband met vervoer over A7, N33 en N366, Aanvraag transport vergunning en Geluidmeting heilawaai.

23.60 Uit de vergunningaanvraag blijkt niet hoe de te nemen maatregelen zullen worden gehandhaafd en hoe deze handhaving gewaarborgd zal worden. Dit is een omissie in de vergunningaanvraag en onzorgvuldig.

23.61 In bijlage 1 van de vergunningaanvraag is opgemerkt dat er een aantal woningen binnen de sfeer van de inrichting behoren, zoals woningen van initiatiefnemers, beheerders, grondeigenaren of andere bij de inrichting betrokkenen, waar derhalve niet wordt getoetst aan de normen van geluid, slagschaduw of externe veiligheid. Deze term is breder dan de term die het Activiteitenbesluit gebruikt, namelijk een woning die tot de betreffende inrichting behoort. Met betrekking tot laatst genoemde woningen stelt het Activiteitenbesluit dat deze woningen niet behoeven te voldoen aan de normen voor

⁸¹⁶ <http://www.dvhn.nl/drenthe/Brokstukjes-molen-belanden-op-dak-21110219.html>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

geluid, slagschaduw en externe veiligheid. De vergunningaanvraag noemt echter woningen die volgens de aanvraag niet hoeven te voldoen aan de geluid-, slagschaduw- en externe veiligheidsnormen. Deze woningen althans een aantal daarvan behoren echter niet bij de inrichting en moeten daarom wel degelijk aan deze normen voldoen, zo blijkt ook uit een deskundigenrapport.⁸¹⁷ De vergunningaanvraag neemt derhalve een onjuiste maatstaf aan en is daarmee in strijd met het recht en de wet.

Onderstaande paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de aanvraag van de omgevingsvergunning Windpark Vermeer Zuid. De vergunningaanvraag is onvolledig, onzorgvuldig en rechtens onjuist

23.62 Het bruto vloeroppervlakte van het bouwwerk wordt gegeven onder het hoofdstuk 'Bouwen' 2140 m² na uitvoering van de werkzaamheden.⁸¹⁸ Het bebouwde oppervlakte van het terrein bedraagt na uitvoering van de bouwwerkzaamheden 2140 m². Het gebruiksoppervlakte en verblijfsoppervlakte bedragen 8024 m². De vier bovenstaande oppervlaktetermen hebben niet dezelfde definitie, dus is opmerkelijk dat de vier oppervlaktes wel hetzelfde aantal vierkante meters bedragen. Verblijfsoppervlakte is het totaal van de netto oppervlakten van alle verblijfruimten. Gebruiksoppervlakte wordt bepaald door de delen van de vloeren waarboven de netto hoogte kleiner is dan 1500 mm. Het bebouwde oppervlakte van het terrein is de totale oppervlakte van het bouwwerk. Gezien de fundering groter is dan de mast van de turbine, is deze oppervlakte afwijkend van de verblijfsoppervlakte en is deze weer afwijkend van de gebruiksoppervlakte. De juiste oppervlaktematen ontbreken dus in de vergunningaanvraag. Dit is onzorgvuldig en rechtens onjuist.

23.63 De vergunningaanvraag omschrijft dat het gaat om een niet tijdelijk bouwwerk. Het inpassingsplan en het MER zeggen niet dat het windmolenpark bedoeld is voor exploitatie voor onbepaalde tijd. Opmerkelijk is dus dat in de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat het niet gaat om een tijdelijk bouwwerk. Dit, terwijl de SDE+-subsidie voor 15 jaar is afgegeven waarmee is bepaald dat het windmolenpark na die 15 jaar niet meer rendabel is. Naar zijn aard is een windturbine tijdelijk waardoor de vergunningaanvraag een concreet bepaalbare, dus afdwingbare sloopverplichting dient te bevatten, waar de provinciale saneringsregeling overigens niet toereikend voor is. Het ontwerpbesluit van deelgebied Vermeer Noord geeft aan dat in geval van het structureel buiten werking stellen van de windturbines deze windturbines verwijderd moeten worden, alleen indien er nadelige gevolgen voor het milieu kunnen optreden. Dit bevat zodanig veel voorbehouden dat van een afdwingbare sloopverplichting juist geen sprake is. Bovendien ontbreekt een preventieplan voor het afval - onder andere bestaande uit de turbine(onderdelen) zelf - dat ontstaat bij de sloop, afbraak of ontmanteling. Het polyesterschroot is niet meer te hergebruiken en heeft geen nuttige toepassing meer, valt verder niet onder Best Beschikbare Technieken.

23.64 Eveneens is onduidelijk en onvoldoende bepaald of, al dan niet via de Crisis- en herstelwet, de tijdelijke bestemming van windmolenparken mogelijk is. De minister is hier onvolledig en onzorgvuldig.

⁸¹⁷ Lievense CSO.

⁸¹⁸ Aanvraag omgevingsvergunning Windpark Vermeer Zuid, bijlage 1, p. 15

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

23.65 De vergunningaanvraag omschrijft dat de activiteiten in overeenstemming zijn met het bestemmingsplan. Dit klopt niet en vormt een ommissie in de aanvraag, aangezien het bestemmingsplan nog niet is gewijzigd.

23.66 In de vergunningaanvraag wordt aangegeven dat er geen extra maatregelen worden getroffen om belasting op het milieu te voorkomen. Dit is naar de mening van reclamanten onzorgvuldig, omdat verwacht kan worden dat de bouw van een windpark een aanslag op het milieu kan vormen. Dit moet worden voorkomen dan wel worden beperkt.

23.67 De vergunningaanvraag geeft onder 'Brandveiligheid' aan dat er alleen draagbare blusmiddelen aanwezig zijn in het bouwwerk. Volgens Bouwbesluit aansturingstabel 6.27 dient een bouwwerk dat geen gebouw is, te worden voorzien van een automatische brandblusinstallatie en een rookbeheersingssysteem. Deze staan ten onrechte niet vermeld in de vergunningsaanvraag. Zonder deze automatische brandblusinstallatie is brandveiligheid niet voldoende gegarandeerd.

23.68 Het ontwerpbesluit vermeldt dat er geen opslag is van brandbare stoffen. Dit is onjuist, er is olie, smeermiddel, plastic, polyester, polyurethaan en/of er zijn elektronische componenten aanwezig welke elk brandbaar zijn. In combinatie met windlucht en een ontsteking, bijvoorbeeld door middel van kortsluiting of oververhitting, kan dit snel leiden tot brand. Gezien recente (dodelijke) ongevallen door brand in een windturbine nemen veiligheidsdiensten geen enkel risico en wagen zich niet in of in de buurt van de windturbine.⁸¹⁹ Daarbij is brand in een gondel niet of nauwelijks bereikbaar waardoor blussen onuitvoerbaar of onmogelijk is.⁸²⁰ Draagbare blusmiddelen zijn daarom van geen enkel nut en waarborgen de brandveiligheid niet.

23.69 Met betrekking tot afvalwater bepaalt de vergunningaanvraag dat er geen afvalwater wordt geloosd uit de inrichting. Dit is echter onjuist. Een veelvoorkomend probleem bij windturbines ontstaat met olievervuiling.⁸²¹ Wanneer deze vervuiling in aanraking komt met regenwater, komt dit in het oppervlaktewater en de grond terecht, veroorzaakt daarmee een vervuiling van milieu.

23.70 De vergunningsaanvraag geeft aan dat de activiteiten geen trillingen veroorzaken. Echter, de activiteiten veroorzaken wel trillingen. Trillingen kunnen ontstaan in de gebruiksfase als gevolg van cyclische windbelastingen. Bij de uitwerking kan een soortgelijke aanpak worden gevolgd als voor de bouwfase. De horizontale verplaatsingen van de fundering kunnen worden berekend met een plastisch elementenmodel (bijvoorbeeld met het eindige elementenmodel (EEM) Diana of Plaxis). Verhoogde grondwaterstanden/-spanningen kunnen ontstaan als de afdichtende lagen tussen de watervoerende pakketten door de heipalen worden doorsneden. De invloed van de versnellingen in de ondergrond op de

⁸¹⁹ <http://www.omroepzeeland.nl/nieuws/2016-01-04/957728/windmolen-vlissingen-oost-op-hol-geslagen#.VwY7yfmLTcs>;
<http://www.mediatv.nl/nieuws/10452/Twee-doden-bij-brand-in-windturbine-Ooltgensplaat.html>;
<https://www.youtube.com/watch?v=nbTJHpoJii8&sns=em>.

⁸²⁰ <http://www.klingbrandbeveiliging.nl/Automatische+brandblussers/Windturbines+hoog+brandrisico.html>.

⁸²¹ http://www.smb-vlietstra.nl/images/uploads/Vlietstra_Flyer_A4_Windturbines.pdf.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

stabiliteit van de waterkering dient te worden geverifieerd. Daarbij hebben - in vergelijking tot de bouwfase - de lagere versnellingswaarden en de herverdeling van de belastingen via het funderingsblok over de funderingspalen een gunstig effect op de waterspanningen en zijn voor de macrostabiliteit minder relevant. De beoordeling van de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor geschiedt op dezelfde wijze als bij de bouwfase met dien verstande dat de schadefactor, afhankelijk van de beschouwde dijkkring varieert tussen 1,05 en 1,13. De toetswaarde voor de met D-Geostability berekende stabiliteitsfactor is dan 1,37 à 1,47 (methode Bishop) of 1,30 à 1,40 (methode UpliftVan).⁸²² Daarnaast zullen de bouwwerkzaamheden veel trillingen veroorzaken bij heiwerkzaamheden, graafwerkzaamheden, vervoersbewegingen en het eventueel verdichten van de betonfundering met trilnaalden. De vergunningaanvraag is incorrect met de vermelding dat er geen trillingen worden veroorzaakt.

23.71 De vergunningaanvraag vermeldt onder het punt 'Energie' dat de inrichting 0 kWh elektriciteit of 0 m³ gas gebruikt. Een windturbine levert netto elektriciteit op, maar verbruikt eveneens elektriciteit. De generator voor het omzetten van de rotorbladen, de transformator, de bladadapter, de kruimotoren, het besturingssysteem en in ieder geval de bewakingscamera's verbruiken elektriciteit.⁸²³

23.72 Er is geen preventieplan voor beperking van verkeer en vervoersbewegingen, zo blijkt uit de vergunningaanvraag, om het milieu minder te belasten. Het is opmerkelijk dat er geen preventieplan is omdat windturbines tot doel hebben het milieu te sparen. Gezien het aantal vervoersbewegingen met zeer groot materieel, zoals aangegeven in de aanvraag Natuurbeschermingswet vergunning, is een preventieplan zeker benodigd.

23.73 In de aanvraag is aangegeven dat de kleur van de turbines lichtgrijs wordt. Onder 'Nog aan te leveren bescheiden en gegevens' staat dat de kleurstelling van de turbine en mast later aangeleverd worden. Dit is innerlijk tegenstrijdig. Daarnaast wordt er niets vermeld over de kleur van de wieken en fundering en is de aanvraag hiermee onvolledig.

23.74 In de analyse van Pondera Consult omtrent externe veiligheid staat dat er vanuit wordt gegaan dat initiatiefnemers eventuele risico's van de windturbines op hun eigen bedrijfsgebouwen en/of woningen acceptabel achten. Deze aanname is een blote stelling en levert zelfs geen begin van bewijs want is niet onderbouwd. En behoeft daarom een uitdrukkelijke en schriftelijke, voorafgaand verkregen verklaring van de bewoners van deze bedrijfswoningen om af te zien van aansprakelijkheid richting de vergunningverlener.

23.75 Een onderzoek naar de risico's van afvliegende onderdelen bij brand ontbreekt in de vergunning. Gezien de recente branden in windturbines met menselijk dodelijke afloop en de afvliegende onderdelen die toen zijn opgemerkt, is dat een ommissie en zeer onzorgvuldig.⁸²⁴

⁸²² www.vakbladgeotechniek.nl/artikel/77.

⁸²³ Aanvraag omgevingsvergunning Windpark Vermeer Zuid, bijlage 1, p. 24.

⁸²⁴ <http://www.dvhn.nl/drenthe/Broekstukjes-molen-belanden-op-dak-21110219.html>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

23.76 Ten onrechte ontbreekt in de vergunningaanvraag een technische omschrijving van kabeltracé's.

23.77 Ten slotte ontbreken de volgende bescheiden in of bij de vergunningaanvraag voor Windpark Vermeer Midden: Aanvraag vergunning Provinciale wegenverordening, Aanvraag vergunning Waterschap in verband met (bouw)werkzaamheden op, onder, boven of nabij een waterweg van het Waterschap, Aanvraag planschadeovereenkomst met de landeigenaren, Aanvraag planschadeovereenkomst omwonenden, Aanvraag vergunning werkzaamheden onder een spoorweg, Aanvraag vergunning Wet beheer Rijkswaterstaat werken in verband met vervoer over A7, N33 en N366, Aanvraag transport vergunning en Geluidmeting heilawaai.

23.78 Uit de vergunningaanvraag blijkt niet hoe de te nemen maatregelen zullen worden gehandhaafd en hoe deze handhaving gewaarborgd zal worden. Dit is een omissie in de vergunningaanvraag en onzorgvuldig.

23.79 In bijlage 1 van de vergunningaanvraag is opgemerkt dat er een aantal woningen binnen de sfeer van de inrichting behoren, zoals woningen van initiatiefnemers, beheerders, grondeigenaren of andere bij de inrichting betrokkenen, waar derhalve niet wordt getoetst aan de normen van geluid, slagschaduw of externe veiligheid. Deze term is breder dan de term die het Activiteitenbesluit gebruikt, namelijk een woning die tot de betreffende inrichting behoort. Met betrekking tot laatst genoemde woningen stelt het Activiteitenbesluit dat deze woningen niet behoeven te voldoen aan de normen voor geluid, slagschaduw en externe veiligheid. De vergunningaanvraag noemt echter woningen die volgens de aanvraag niet hoeven te voldoen aan de geluid-, slagschaduw- en externe veiligheidsnormen. Deze woningen althans een aantal daarvan behoren echter helemaal niet bij de inrichting en moeten dus wel degelijk aan deze normen voldoen, zo blijkt ook uit een deskundigenrapport.⁸²⁵ De vergunningaanvraag neemt derhalve een onjuiste maatstaf aan en is daarmee in strijd met het recht en de wet.

Onderstaande en laatste paragraaf ziet op en vormt een betwisting van de aanvraag vergunning Natuurbeschermingswet 1998. De vergunningaanvraag is onvolledig, onzorgvuldig en juridisch incorrect

23.80 In het algemeen geldt van deze rapporten omtrent windturbines dat zij zeer verouderd zijn, zeker op het moment dat eventuele realisatie van de windturbines van toepassing is. Gezien de recente ontwikkelingen in wetenschap en techniek, zijn rapporten afkomstig uit 1992, 2007 en 2009 niet meer representatief voor windturbines die op zijn vroegst in 2018 gerealiseerd kunnen worden. Een intrinsieke beoordeling ontbreekt en er is geen veldonderzoek verricht. Reclamanten betwisten bij gebrek aan wetenschap dat de aanvraag zorgvuldig tot stand is gekomen, zie eveneens het hoofdstuk 'Ecologie'.

23.81 In de aanvraag is gesteld dat de berekeningen zijn gebaseerd op blote aannames zonder bewijs, omdat gedetailleerde en locatiespecifieke informatie over bijvoorbeeld flux en vlieggedrag van betrokken

⁸²⁵ Lievense CSO.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

soorten slecht in beperkte mate voorhanden zijn. Een nauwkeurige berekening betreffende aanvaringslachtoffers is onmogelijk. Dit is onjuist, gezien deskundigenadviezen.⁸²⁶ Hiermee is gegeven dat de vergunningaanvraag onzorgvuldig tot stand is gekomen.

23.82 Door beroering van de grond inzake het ontgraven van de locatie voor de fundering van de windturbine en door het heien is aannemelijk dat stoffen die in de grond zitten in het oppervlaktewater komen. Hierbij valt te denken aan glycosfaat en meststoffen. In de vergunningaanvraag wordt daarom ten onrechte aangegeven dat er geen sprake is van relevante emissie van schadelijke stoffen naar lucht, water en/of bodem of van verandering in grond- of oppervlaktewater.

23.83 De vergunningaanvraag is niet volledig. De vogelsoorten keep en groenling worden niet genoemd, zie hoofdstuk 20. De zoogdieren vos en ree ontbreken eveneens, terwijl deze diersoorten wel voorkomen in het gebied in en om het windmolenpark.

23.84 Ten onrechte geeft de aanvraag aan dat er geen gebouwen binnen het verstoringsbereik liggen in de aanleg- en gebruiksfase. Dit is een ommissie, in elk geval woningen en bedrijfsgebouwen op de Zuidelijke Tweederde weg in Nieuw-Buinen vallen binnen het verstoringsbereik van 200 m van de windturbines.

23.85 De volgende bescheiden missen in of bij de vergunningaanvraag: Aanvraag vergunning Natuurbeschermingswet 1998 bij de Provincie Groningen in verband met Natura 2000 gebied Liefingbroek te Vlagtwedde. De afstand van dit gebied tot het windpark is ongeveer 10 km en dient derhalve meegenomen te worden. Met betrekking tot box 1 ontbreekt: geluidbelasting uitgesplitst per habitatsoort, verlichting aantasting duisternis uitgesplitst per habitatsoort, werktijden bouwwerkzaamheden, bodemroerende activiteiten en afvoer/egaliserings, landschappelijke inpassing en plan voor monitoring van nieuw situatie. Met betrekking tot box 2 ontbreekt: cumulatie van effecten met windparken in Coevorden en Duitsland. Met betrekking tot box 3 ontbreekt: uitstootbeperking in verband met groot materieel.

⁸²⁶ Tauw, Ecologische bevindingen over Windpark De Drentse Monden, 22 maart 2016, p. 1-4.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

24. Cumulatieve hinder

24.1 Het MER geeft aan dat de effecten van het windturbinepark per milieuaspect worden beoordeeld.⁸²⁷ De hinder is zodoende per aspect afzonderlijk bepaald. Dit, terwijl de aspecten 'afstand tot bebouwingsconcentraties', 'geluidscontouren' en 'slagschaduw' van invloed zijn op de hinderbeleving van omwonenden. Daarbij motiveert het MER niet waarom andere aspecten, zoals het effect van het windturbinepark op het landschap, veiligheid of ruimtegebrek, niet bijdragen aan de hinderbeleving van omwonenden, evenals andere hinderveroorzakende aspecten die aanwezig zijn in de regio. Het onderzoek dat zich alleen toespitst op de hinderaspecten afzonderlijk beoordeelt de totale hinderbeleving van omwonenden niet, zeker als niet alle aspecten die invloed hebben op de hinderbeleving niet zijn meegenomen in die beoordeling. Hierdoor kleeft aan het bestreden besluit een formeel en materieel gebrek. Deze geconstateerde werkwijze is onzorgvuldig en onvolledig, waardoor het MER niet als onderbouwing aan het bestreden besluit ten grondslag kan en mag liggen.

24.2 In deze zienswijze is al nader in gegaan op de hinderveroorzakende aspecten geluid (paragraaf 14), laagfrequent geluid (paragraaf 15), slagschaduw (paragraaf 16) en lichthinder (paragraaf 17). Het MER gaat onvoldoende in op deze aspecten. Het is een omissie dat niet wordt ingegaan op de significant aanmerkelijke effecten die deze aspecten op elkaar hebben, dus opgeteld op de natuur en omgeving hebben. Reclamanten hebben niet uitsluitend te maken met hinder vanwege laagfrequent geluid, enkel geluidshinder, enkel lichthinder of slagschaduw. Al deze aspecten tezamen, naar totaliteit in en tot hun omgeving, inbegrepen nabije andere en evenzo kolossale windbedrijven bij de N34/Emmen en De Drentse Monden/Oostermeer op de luttel afstand van slechts 3 à 4 km, hebben invloed op het woon-, werk- en leefklimaat van reclamanten.⁸²⁸ Elke cumulatietoets als verlangd in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau, hierna: NRD, volgens wet en vaste rechtspraak ontbreekt. Derhalve dient, met deze hinderveroorzakende aspecten tevens tezamen beschouwd, de minister te beoordelen of hier een goede ruimtelijke ordening is te waarborgen, wat volgens reclamanten niet zo is. Nu het MER hierin tekort schiet, voldoet de minister niet aan wat volgens vaste rechtspraak ter zake vereist is.

24.3 Daarbij dient de hinder in en op de omgeving en reclamanten zeer casuïstisch bekeken en beoordeeld te worden. Bijvoorbeeld de gemeente Menterwolde confronteert en belast de woonbaarheid, werk- en leefbaarheid van het gebied met toenemend specifieke aspecten die elk afzonderlijk - en reeds op zich - eveneens hinder teweeg brengen. Hieronder zal elk van deze aspecten besproken worden.

24.4 De provincie Groningen staat voor duurzame ontwikkeling van de landbouw. De provincie wil schaalvergroting van de agrarische bedrijven mogelijk maken en een ontwikkeling naar duurzame landbouw stimuleren.⁸²⁹ Vanaf 1 januari 2019 staat de provincie geen uitbreiding van intensieve landbouw meer toe. De provincie geeft in haar omgevingsvisie aan: "de uitoefening van intensieve

⁸²⁷ MER, samenvatting, paragraaf V.1.

⁸²⁸ MER, p. 168.

⁸²⁹ Omgevingsvisie Groningen, p. 68.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

veehouderij, het gebruik van stallen en de bouw van stalruimte voor intensieve veehouderij doen grote afbreuk aan de belevingswaarde van de leefomgeving". Voor 2019 wordt geanticipeerd op het beleid, waarbij uitbreiding van intensieve veehouderijen slechts onder voorwaarden mogelijk is. Een uitzondering hierop is biologische landbouw. Ook uitbreiding van de stallen is onder omstandigheden mogelijk, maar het aantal dierplaatsen mag dan niet vergroot worden.⁸³⁰ De bouw van windturbines in het gebied, druist in tegen het beleid van de provincie om de leefomgeving te verbeteren. Daarnaast is er nog wel sprake van intensieve veehouderijen en andere agrarische ondernemingen in het plangebied. De plaatsing van windturbines in dit gebied zorgt voor extra overlast, terwijl de provincie juist probeert de leefomgeving in het gebied te verbeteren. Landbouw, voornamelijk intensieve veehouderijen, zorgen voor vervuilende deeltjes in de lucht. Dit wordt ook wel fijnstof genoemd, afgekort tot PM10. PM staat voor 'Particulate Matter' en de '10' is een indicatie voor de grootte van de stofdeeltjes die tot PM10 behoren.⁸³¹

24.5 Het fijnere deel van de fijnstof staat bekend als PM2,5. Binnen PM2,5 wordt nog ultrafijn stof onderscheiden, PM0,1. Hoe kleiner de deeltjes, hoe verder de deeltjes kunnen doordringen. Zeer kleine deeltjes zouden in de bloedbaan kunnen geraken en daarmee in direct contact kunnen komen met het hart en andere organen. Dit brengt gezondheidsrisico's met zich mee, temeer omdat er verschillende soorten deeltjes cumuleren.

24.6 De provincie Drenthe voert in de Veenkoloniën een ander beleid, waarin intensieve veehouderijen uitgebreid mogen worden. Met deze intensivering gaat het uitbreiden van veehouderijen gepaard, waardoor megastallen ontstaan. De hinder en overlast die veehouderijen veroorzaken, worden zo sterk verergerd door het toelaten van intensieve veehouderij. Gezondheidsrisico's, geurhinder, geluidshinder en verkeershinder nemen daardoor toe. Bovendien zal met het toenemen van veeteelt en daarmee gepaard mest de uitstoot van kooldioxide, distikstofmonoxide en methaan toenemen, welke sterk bijdragen aan het broeikas-effect.⁸³² Dit druist uitdrukkelijk in tegen het doel van het Energieakkoord. Reclamanten achten dit dus ontoelaatbaar. Een intensivering zal daarbij leiden tot meer overlast van vergisters door transformatoren, geur- en geluidshinder en uitstoot.

24.7 Onderzoek van de Universiteit Utrecht in opdracht van de Ministeries van Volksgezondheid, Welzijn & Sport en van Economische zaken, Landbouw & Innovatie wijst uit dat de hoeveelheid fijnstof in de lucht in belangrijke mate wordt veroorzaakt door veehouderij.⁸³³ Endotoxinen komen voor in fijnstof, en kunnen leiden tot ontstekingen van de luchtwegen. De studie heeft uitgewezen dat bij omwonenden rondom intensieve veehouderij met een geringere longfunctie wegens ziekten als astma en COPD de longfunctie werd aangetast, door bijvoorbeeld infecties aan de luchtwegen of longontstekingen. Daarbij worden in de (nabije) omgeving van veestallen gevaarlijke micro-organismen aangetroffen, zoals

⁸³⁰ Omgevingsvisie Groningen, p. 73.

⁸³¹ <http://www.rivm.nl/dsresource?type=pdf&disposition=inline&objectid=rivmp:201147&versionid=&subjectname=>

⁸³² Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), Livestock's Long Shadow, 29 november 2006.

⁸³³ Prof. dr. ir. D.J.J. Heederik & Dr. C.J. IJzermans, redactie, IRAS Universiteit Utrecht, NIVEL, RIVM, Mogelijke effecten van intensieve-veehouderij op de gezondheid van omwonenden: onderzoek naar potentiële blootstelling en gezondheidsproblemen, 7 juni 2011; zie ook <https://www.tweedekamer.nl/vergaderingen/commissievergaderingen/details?id=2016A04007>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Escherichia coli (E. coli) en Methicilline Resistente Staphylococcus Aureus (MRSA), die ziekten en infecties kunnen veroorzaken.

24.8 Het vergroten van het aantal veehouderijen en het vergroten van de veehouderijen zelf heeft zodoende een groot en ernstig nadelig (gezondheids)gevolg voor omgeving en omwonenden. In de genoemde NRD zijn deze gevolgen niet of onvoldoende belicht. En het MER betreft hier bij het bestreden besluit de gevolgen die de intensieve veehouderij in het gebied heeft en zal hebben in de toekomst, niet naar behoren. De hinder die het windturbinepark oplevert en de hinder die de intensieve veehouderij veroorzaakt, moeten niet alleen op zich maar dus ook in gezamenlijkheid worden beschouwd. De minister kan alleen dan een goede ruimtelijke ordening waarborgen. Eerst afhankelijk daarvan kan en dient een reële inschatting gemaakt van de gecumuleerde gebiedsgevolgen.

24.9 De provincie streeft op de lange termijn naar een verdubbeling van de N33 tot aan de Eemshaven. Dit om een goede verbinding te bewerkstelligen via de N33. De verdubbeling van de N33 en de verbetering van de verbinding zorgt ervoor dat er meer verkeer over de N33 zal plaatsvinden. Daarnaast vindt er een verdubbeling plaats van de Rijksweg N33 tussen Zuidbroek en Appingedam. Deze verdubbeling zorgt ervoor dat de Rijksweg van een tweebaans- in een vierbaansweg verandert. Verkeer is een typische bron van verbrandingsaerosol. Hiermee worden deeltjes bedoeld die vrijkomen bij verbrandingsprocessen. Dit is een fijne stof die zorgt voor gezondheidsklachten. Deze kleine zwarte (roet)deeltjes zijn van belang bij gezondheidsschade. Het gaat om deeltjes die vrijkomen bij verbrandingsprocessen zoals bij alle verkeersvormen, energieopwekking, raffinaderijen, houtkachels en sommige industriële activiteiten.⁸³⁴ Dit zorgt voor een extra gezondheidsrisico voor omwonenden.

24.10 De verdubbeling van de Rijksweg N33 zal ook zorgen voor meer geluidsoverlast. Dit wordt onder geluid nader besproken. Door de uitstoot van het verkeer komt fijnstof vrij. Milieudefensie klaagt de Staat der Nederlanden aan, specifiek het Ministerie van Infrastructuur en Milieu, op grond van het recht op gezondheid. Milieudefensie verwijt de overheid dat ze niet genoeg maatregelen treffen om de hoeveelheid fijnstof en stikstof die we inademen terug te dringen. Milieudefensie is van mening dat de overheid moet zorgen voor het schoner maken van de lucht. Ze stelt dat doordat de overheid meer in asfalt investeert, er meer fijnstof en stikstof in de lucht terecht komt. Niet alleen auto's zorgen voor deze vervuiling, ook houtkachels en landbouw, tevens turbines dragen eraan bij.⁸³⁵

24.11 Er bestaat hinder door de nabijgelegen industrieterreinen en het geluid van de N33. Het plangebied wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van grote industriële inrichtingen, zoals de rioolwaterzuiveringsinstallatie nabij Veendam, Nedmag Industries Mining & Manufacturing B.V. ten oosten van Veendam, Kisuma Chemicals B.V. ten oosten van Veendam, Rail Service Centrum Groningen langs de Rijksweg N33 en het Gasunie mengstation Zuidbroek en meerdere gaswinningsinstallaties. Dit zorgt voor de nodige overlast. Er vindt een cumulatie van bedrijventerreinen en industriële activiteit plaats. Industrie zorgt voor stofvormige luchtverontreiniging.

⁸³⁴ http://www.rivm.nl/Onderwerpen/F/Fijn_stof/Effecten

⁸³⁵ Dagvaarding recht op gezonde lucht, Milieudefensie

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

24.12 Het MER onderschrijft wel dat de in de buurt aanwezige industrie, wegverkeer en railverkeer voor geluidsproductie kunnen zorgen.⁸³⁶ Hier wordt onder geluid nader ingegaan. Elke andere vorm van cumulatieve hinder, bijvoorbeeld de cumulatie van verschillende soorten fijnstof in combinatie met de plaatsing van windturbines, wordt in het MER buiten beschouwing gelaten.

24.13 Bij elkaar beschouwd brengen de industrie, het verkeer en het spoorverkeer in het gebied gezondheidsrisico's, geluidshinder, geurhinder en verkeerhinder met zich mee en staan de gemeente en provincie toe dat de industrie in het gebied wordt uitgebreid. Het is nog onbekend welke bedrijven zich zullen vestigen op de bedrijventerreinen. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen wordt de ontwikkeling van kwetsbare objecten of risicovolle ontwikkelingen als tankopslagplaatsen gehinderd.⁸³⁷ Het is dus nog niet met zekerheid te zeggen welke bedrijven zich zullen vestigen op het terrein, en wat de invloed daarvan op de rest van het gebied zal zijn. Het bedrijventerrein zal worden uitgebreid. De hinder en overlast die deze industrie veroorzaakt, wordt zo sterk verergerd door het toelaten van ontwikkeling van risicovolle objecten. In het plangebied liggen verschillende grote industriële inrichtingen, die zorgen voor de uitstoot van fijnstof. In Nederland stoten de industrie en de gasopwekking meer dan de helft van de broeikasstoffen uit.⁸³⁸

24.14 Ook wordt de industrie in de nabije toekomst verder uitgebreid in het plangebied: in Zuidbroek wordt gewerkt aan een stikstoffabriek, die stikstof uit de lucht zal mengen met gas, waardoor het geschikt wordt voor de Nederlandse huishoudens.⁸³⁹ De bouw van deze fabriek, alsmede de bouw van andere industriële inrichtingen in de nabije toekomst, zullen bijdragen aan de hinderbeleving van omwonenden. Reclamanten geven aan het idee te krijgen 'op een industrieterrein' te wonen en te leven.

24.15 Het plangebied wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van een treinspoor. Over deze rails vindt vervoer van gevaarlijke stoffen plaats.⁸⁴⁰ Ook vindt er vervoer via de N33 en de A7 plaats.⁸⁴¹ Dit vervoer draagt bij aan het gevoel van onveiligheid dat de omwonenden ervaren. Naast de aanwezigheid van industrie, verkeer, gaswinning en windturbines, worden er ook gevaarlijke stoffen door het gebied vervoert. Ook vindt er opslag van gas plaats in de cavernes in Veendam. Deze cavernes zijn ontstaan door de oplosmijnbouw van NedMag, maar worden nu door de Gasunie ingezet om gas in op te slaan. Het betreft metersdiepe holle gaten onder het maaiveld. Deze cavernes dragen niet bij aan het veiligheidsgevoel dat reclamanten ervaren.

24.16 In het MER wordt aangegeven dat er in de voorkeursvariant veel woningen in de omgeving van de locatie liggen, door de nabijheid van Veendam als grote kern en een aantal kleinere kernen en linten. Het MER noemt de nuance dat een deel van de woningen wordt afgeschermd omdat ze in kernen liggen

⁸³⁶ MER, p. 60

⁸³⁷ MER, p.199

⁸³⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/klimaatverandering/inhoud/maatregelen-tegen-uitstoot-broeikasgassen>

⁸³⁹ <https://zuidbroek.gasunie.nl/het-project>; zie ook <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/169304/Mestvergister-houdt-gemoederen-bezig-in-Borgercompagnie>.

⁸⁴⁰ MER, p. 206

⁸⁴¹ MER, p. 203

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

en door het industrie- en bedrijventerrein, dat ligt tussen het plangebied van het windpark en de woningbouw van Veendam.⁸⁴² Dit is onjuist. Door de tiphoogte van de turbines zal er nauwelijks sprake van afscherming zijn. Als de tiphoogte op 200 meter komt te liggen, steekt dit boven de bedrijven en woningen uit. Dat een woning achter een industrieterrein ligt, doet daar dus niet aan af. De turbines zijn zichtbaar boven de gebouwen. Van afscherming zal dus geen sprake zijn.

24.17 De Veenkoloniën zijn het aangewezen proefgebied voor nieuwe ontwikkelingen voor vergisters.⁸⁴³ Dit blijkt ook uit de 'Agenda voor de Veenkoloniën', een gezamenlijke gebiedsopgave van gemeenten en provincies in Groningen en Drenthe. Maar een pilot - waarvan de cumulatieve effecten op dit gebied niet ruimtelijk onderbouwd en bekend zijn - voor grootschalige wind-/landbouwverwerkingsindustrie, is naar willekeur en in strijd met artikel 2:3 en 2:4 Algemene wet bestuursrecht, hierna: Awb. Alleen agrariërs zijn (aldus) gebaat, maar deze innovatie en intensivering mogen geen blijvende speciale en abnormale last worden voor omwonenden, 24 uur per dag doordat 's nachts als gevolg van lokale weersomstandigheden en weersinvloeden ventilatoren en windturbines harder draaien. De Veenkoloniën en zijn inwoners worden op deze manier onevenredig benadeeld.

24.18 Vergisters hebben een ongewenst zo niet schadelijk effect op de leefomgevingskwaliteit, ze veroorzaken geurhinder voor omwonenden.⁸⁴⁴ Het afgeven van een vergunning of vrijstelling waarbij wordt aangesloten bij de geurnormen uit de Wet milieubeheer, hierna: Wm, vrijwaart niet de gevolgen voor en van hinder die optreedt en steeds zal optreden. De hinder die het windturbinepark oplevert zal in combinatie met deze hinder beoordeeld moeten worden. Het MER doet dat niet. Dit nalaten leidt er toe dat geen juiste toets op de goede ruimtelijke ordening kan plaatsvinden.

24.19 In delen van de provincies Groningen en Drenthe vinden aardbevingen en trillingen plaats als gevolg van gasboringen die worden gedaan door de Nederlandse Aardolie Maatschappij.⁸⁴⁵ In Groningen komen bevingen voor door boringen in onder andere het Veendam. De zwaarste beving die tot dusver is gevoeld in de provincie Groningen (Huizinge) vond plaats op 16 augustus 2012 en had een aardshok van 3.6 op de schaal van Richter.

24.20 Omwonenden vrezen derhalve reëel dat zij meer hinder en schade aan hun huizen zullen ondervinden. De minister geeft aan dat onderzoek uitwijst dat bevingen in de toekomst mogelijk sterker zullen zijn.⁸⁴⁶ Met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid is daarmee te zeggen dat omwonenden hinder en schade aan hun huizen gáán ondervinden. Dit gelet op de actuele aardbevingen bij Froombosch, gemeente Loppersum, op 25 februari 2016 van 2.4 op de schaal van Richter. Waarbij eerder al bevingen zijn gemeten van 2.6 tot 3.6 op de schaal van Richter en in heel Groningen 14 bevingen boven 3.0 op de schaal van Richter zijn gemeten en minstens 100 bevingen tussen 2.0 en

⁸⁴² MER, P. 24

⁸⁴³ Actualisatie Omgevingsvisie Drenthe 2014.

⁸⁴⁴ <http://www.infomil.nl/onderwerpen/landbouw-tuinbouw/mest/handleiding-bewerken/thema'-verborgen/geur/monovergisting-mest/>.

⁸⁴⁵ <http://www.provincie.drenthe.nl/onderwerpen/natuur-milieu/bodem/ondergrond/aardbevingen/>.

⁸⁴⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aardbevingen-in-groningen/inhoud/aardbevingen-door-gaswinning-in-groningen>

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

3.0.⁸⁴⁷ Het is daarom onzorgvuldig en laakbaar dat de minister de gevolgen die omwonenden ondervinden en zullen ondervinden als gevolg van de gaswinning, niet betreft in zijn onderzoek om te bepalen of een goed woon- en leefklimaat kan worden gewaarborgd. De dorpen Meeden, Munterdam, Wildervank en Veendam vallen op dit moment nog buiten de aardbevingscontour die is opgesteld door de NAM. Toch heeft de NAM besloten om schademeldingen die buiten de contour vallen te beoordelen. Er worden experts ingeschakeld om de schade te beoordelen. Als de experts oordelen dat er een verband bestaat tussen de schade en de gaswinning, wordt de schade vergoed.⁸⁴⁸ Dit geeft te meer aan dat de contour is verouderd en ook buiten het gebied sprake is van aardbevingschade, dus ook in het plangebied dat officieel buiten deze contour valt.

24.21 Het geplande windmolenpark N33 bij Veendam komt in de directe nabijheid van het windmolenpark De Drentse Monden Oostermoer te liggen. Het MER geeft aan dat zij het windpark De Drentse Monden niet als autonome ontwikkeling beschouwt omdat het nog geen vastgesteld beleid is.⁸⁴⁹ Dit is onjuist, irreëel en te rigide. De ontwerpbesluiten aangaande het windpark De Drentse Monden en Oostermoer hebben van 4 maart tot en met 20 april 2016 ter inzage gelegen. Het besluit en de omgevingsvergunningen voor het windpark N33 passen in het beleid van de minister dat, naar reclamanten constateren, de wind- en agro-industrie bevoordeelt en daarmee eenzijdig en hanteert ter invulling van het Energieakkoord. Het MER houdt desondanks - na ampele overweging dat tussen beide 50 turbines tellende, cumulerende windparken De Drentse Monden Oostermoer en Meeden 5 km ligt en 4 km voldoende is - geen rekening met de reële interferentie van het windpark De Drentse Monden en biedt op die wijze onzorgvuldige en ontoereikende onderbouwing van het besluit van de minister. Het MER gaat hiermee ook voorbij aan het advies van de Commissie m.e.r. om in te gaan op de cumulatieve effecten met windpark N33.⁸⁵⁰ Nu bij de beoordeling van de hinderveroorzakende aspecten de reële mogelijkheid van zware, negatieve interferentie met het windpark N33 niet in acht wordt genomen, schiet het MER te kort en voert de instructie uit de NRD niet uit.

24.22 Het MER gaat slechts en uitsluitend, en daardoor te beperkt, in op de interferentie met het windpark De Drentse Monden voor de landschappelijke beoordeling. Bij deze beoordeling stelt het MER blootweg dat er geen interferentie optreedt, omdat de windparken 4 kilometer uit elkaar liggen en de zuidelijke opstellingen haaks op elkaar staan, daarbij verwijzend naar de Handreiking waardering landschappelijke effecten van windturbines.⁸⁵¹ Elke verduidelijking of nadere onderbouwing waarom er geen interferentie optreedt met windpark Drentse Monden ontbreekt, terwijl het windpark raakt aan de door het MER gehanteerde maximale grens van 5 kilometer en het NRD aangeeft dat het MER moet ingaan op de interferentie tussen de twee windparken.⁸⁵² Daarbij ontbreekt de vereiste onderbouwing waarom de maximale grens van 3 tot 5 kilometer wordt gehanteerd om te bepalen of en zo ja, welke en in

⁸⁴⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aardbevingen-in-groningen/inhoud/aardbevingen-door-gaswinning-in-groningen>

⁸⁴⁸ <http://www.namplatform.nl/nieuws-en-projecten/nieuws/2015/aanpassing-affhandeling-aardbevingschade-buiten-contour.html>

⁸⁴⁹ MER, p. 156.

⁸⁵⁰ Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33, p. 66.

⁸⁵¹ MER, p. 168. Zie ook: Handreiking waardering landschappelijke effecten van windturbines, AgentschapNL, 2013, p. 25.

⁸⁵² Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33, p. 7.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

welke mate er interferentie kan of zal optreden. Reclamanten onderschrijven deskundigenvisie: "Een afstand van 3 tot 5 kilometer tot een ander windpark kan leiden tot interferentie (landschapsarchitectenbureau H+N+S i.s.m. ROM3D, 'Handreiking waardering landschappelijke effecten van windenergie', 2013, pagina 25). In het inpassingsplan wordt geconcludeerd dat, met een afstand van 4 kilometer tot het meest nabije geplande Windpark Drentse Monden, er voldoende afstand is om interferentie te voorkomen (paragraaf 6.7.2., pagina 60).

24.23 Met deze conclusie wordt de uiterste grens opgezocht, die wat reclamanten betreft niet aanvaardbaar is. Juist vanwege het feit dat er nog maar weinig onderzoek beschikbaar is naar de minimaal aan te houden afstand tussen twee windparken, moet de afstand tussen twee windparken wat reclamanten betreft minimaal 5 kilometer zijn. Zie ook het hiervoor beschreven advies van het CRa ten aanzien van dit thema. Het MER kan dan ook niet worden gevolgd. Met name in grote open ruimtes, zoals de Veenkoloniën, treedt logischerwijs overlast op van velerlei aard, via interferentie tussen verschillende windturbineparken nu de parken in elk geval relatief erg dichtbij elkaar liggen.⁸⁵³ Dat de opstellingen van beide windparken haaks op elkaar staan, doet hieraan niet af. Het MER is onvoldoende, enig interferentie-onderzoek ontbreekt dus het MER is niet zorgvuldig uitgevoerd.

24.24 Bij de vaststelling van het inpassingsplan is geen rekening gehouden met de excessieve en zwaar de omgeving belastende cumulatieve effecten van laagfrequent geluid, geluid, slagschaduw, lichtschittering en obstakelverlichting, vergroten van veehouderijen en vermeerderen van veehouderijen, vergistingsinstallaties, aardbevingen als gevolg van gaswinning en de komst van windparken De Drentse Monden en Oostermoer, Emmen en in Duitsland. Eerst indien deze effecten niet alleen afzonderlijk, maar ook in samenhang met en van invloed op elkaar worden gezien, kan een juist beeld van de hinder ontstaan voor de omgeving van reclamanten. Dat het MER hierin niet voorziet, is een ommissie.

24.25 Door genoemde cumulatieve effecten worden reclamanten onevenredig benadeeld ten opzichte van andere burgers, wat in strijd is met artikel 3:4 lid 2 Awb. De minister schiet derhalve tekort in zijn zorgplicht.

24.26 In het gebied bevinden zich hoogspanningsleidingen en hoogspanningsmasten. Door deze hoogspanningsverbindingen wordt elektriciteit vanuit een energiecentrale naar een andere gebruiker getransporteerd. Bij dit transport ontstaan magnetische velden. Deze velden worden extreem-laagfrequente velden (ELF) genoemd. Blootstelling aan ELF velden met extreem hoge veldsterkten kan resulteren in direct waarneembare negatieve effecten op de gezondheid. Deze hoge veldsterkten komen niet in de woonomgeving voor, maar kunnen wel in bepaalde industriële arbeidssituaties aanwezig zijn. Daarnaast wordt er een link gelegd tussen hoogspanningsbekabeling en fijn stof. Deze link houdt in dat de magnetische velden het fijne stof versterken. De draden van de hoogspanningslijnen kunnen extra lading op het fijn stof brengen. Het stof wordt door de wind verspreid en zou meer in de luchtwegen, longen of op de huid kunnen blijven plakken. Daarbij is het bekend dat hoe kleiner de stofdeeltjes, hoe

⁸⁵³ Handreiking waardering landschappelijke effecten van windturbines, AgenschapNL, 2013, p. 25.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

dieper de deeltjes kunnen doordringen in de longen. Zeer kleine deeltjes kunnen in de bloedbaan geraken en hebben een directe invloed op het hart en andere organen. Doordat de deeltjes worden geladen door de hoogspanningsvelden, blijft dit ook meer plakken.

24.27 De cumulatie van de verdubbeling van de N33, de hoogspanningsleidingen, de industrie, de aardbevingen, intensieve veeteelt in het veenkoloniale gebied en de komst van een windturbinepark zorgt voor onaanvaardbare gezondheidsrisico's. Daarnaast zorgen deze factoren voor geluidshinder, geurhinder en verkeershinder. Hiermee is in het MER onvoldoende rekening gehouden. Er wordt niet ingegaan op de gezondheidsaspecten.⁸⁵⁴ De effecten op mensen komen slechts aan bod door onderzoek te doen naar geluid, slagschaduw beneden en boven de wettelijke norm en naar landschap. Dat het MER geen aandacht besteedt aan de gezondheidseffecten en de cumulatieve hinder, is een omissie.

---

⁸⁵⁴ MER, p.47

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

25. Crisis- en herstelwet en houdbaarheid onderzoeksgegevens

25.1 Doel van de Crisis- en herstelwet, hierna: Chw, is flexibiliteit te bieden bij de realisering van duurzame ruimtelijke en infrastructurele projecten. Rapporten die bij dergelijke projecten en plannen vooraf ten grondslag liggen aan deze ingrijpende besluiten dienen met het oog op duurzaamheid en vernieuwing niet gedateerd te zijn. Reclamanten merken op dat een aantal rapporten die moeten motiveren het bestreden inpassingsplan, MER en vergunningen relatief gedateerd zijn. De minister dient bij zijn besluit tot vaststelling van i.c. rijksinpassingsplan rekening te houden met de feiten en omstandigheden die op het moment gelden (ex nunc besluitvorming). Het toepassen van best beschikbare en toepasbare technieken is wat de Chw beoogt en waarmee volgens de Wet milieubeheer een omgevingsvergunningaanvraag (i.c. voor de windturbines) rekening dient gehouden ingevolge de actualiseringsplicht. Paragraaf 2.3 Chw heeft immers als doel om ontwikkeling te stimuleren en knelpunten uit de praktijk weg te nemen. Met art. 2.3.1 Chw wordt de ingevolge vaste rechtspraak 'opgeworpen belemmering bij het actualiseren van vergunningen voor inrichtingen weggenomen, waar wel technische mogelijkheden tot verbetering van het milieu beschikbaar zijn'.⁸⁵⁵ Verder licht de wetgever toe in de Memorie van Toelichting van het permanent maken van de Chw dat dit betreffende onderdeel de toepassing van 'nieuwere, schonere ontwikkelingen, binnen de grenzen van wat economische haalbaar is' stimuleert.⁸⁵⁶ In samenhang met het bovenstaande bepaling menen reclamanten dat de minister bij het verlenen van de vergunningen in strijd handelt met art. 2.31a Wabo, gezien het feit dat toepassing van zonne-energie als best beschikbare techniek ter bescherming van het milieu dient te worden verklaard. De minister mag volgens betreffende artikel afwijken van de grondslag van de aanvraag, om - en dit in samenhang met de richtlijn inzake industriële emissies - 'waar technische mogelijkheden tot verbetering van het milieu beschikbaar zijn' deze toe te passen.⁸⁵⁷ In 'Alternatieven' tonen reclamanten aan dat initiatieven tot zonneparken in het plangebied met de huidige kennis de beste beschikbare techniek is en eveneens binnen de grenzen ligt van wat economisch haalbaar is. De minister meent dat windenergie de beste optie is om duurzaamheidsdoelen te halen maar gezien bovenstaande en hetgeen in deze zienswijze verder wordt aangetoond, hij in strijd handelt met een zorgvuldige voorbereiding van het bestreden besluit ingevolge art. 3:2 Awb.

25.2 Reclamanten constateren dat de rapporten waarin aangetoond wordt dat windenergie op land rendabeler is dan zonne-energie, gebaseerd zijn op onderzoeken en gegevens ouder dan twee jaar. Dit komt niet overeen met de wettelijke houdbaarheidsbepaling bij onder andere besluiten gemaakt op grond van inpassingsplannen, ingevolge art. 3.37 Wro en Bro. Afwijking hiervan moet uitdrukkelijk kenbaar en dient deugdelijk te worden gemotiveerd. De houdbaarheid van deze rapporten stellen reclamanten ter discussie. Onder 'Nut en Noodzaak', 'Energieakkoord', 'Economische uitvoerbaarheid' en 'Alternatieven' tonen reclamanten aan dat met de huidige kennis en stand der techniek het realiseren en uitvoeren van de (6000 MW aan) windenergie op landdoelstellingen per provincie met betrekking tot de economische uitvoerbaarheid, rendabiliteit en dus duurzamere goedkopere alternatieven als zonne-energie, qua

⁸⁵⁵ Kamerstukken II 2011-12, 33 135 nr. 3 (MvT), paragraaf 3.3.

⁸⁵⁶ Kamerstukken II 2011-12, 33 135 nr. 3 (MvT), paragraaf 3.3.

⁸⁵⁷ Kamerstukken II 2011-12, 33 135 nr. 3 (MvT), paragraaf 3.3.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

houdbaarheid van deze rapporten en onderzoeken ruimschoots verlopen zijn. Actualisering van (onderzoek)gegevens heeft rechte onjuist niet plaatsgevonden, terwijl volgens de wetgever relevante nieuwe feitelijke omstandigheden bij de besluitvorming betrokken dienen te worden 'ongeacht of en voor wie deze gunstig of ongunstig zijn'.⁸⁵⁸ Het versnellen - via een Actieplan van het kernteam wind op land - van de realisatie van wind op land om het Energieakkoord doel van 6000 MW vóór 2020 te halen achten reclamanten met het oog op achterhaalde onderzoeken en de huidige - excessief voortgeschreden en voortschrijdende - technologische ontwikkelingen en inzichten onevenredig.⁸⁵⁹ De inhaalslag van lichtenergie, met andere direct inzetbare en betaalbare alternatieven, is substantieel en onvoorzien snel.

25.3 Reclamanten zijn van mening dat de onderzoeken en gegevens uit rapporten die (mede) ten grondslag liggen aan het MER verouderd zijn en dientengevolge redelijkerwijs niet meer aan het besluit ten grondslag kunnen worden gelegd. Hiermee wordt volgens reclamanten in strijd gehandeld met art. 7.36a aanhef en sub b Wet milieubeheer.

Ten slotte, zijn de conclusies over laagfrequent geluid en verwante gezondheidsrisico's in het inpassingsplan, het MER en bestreden vergunningen onder andere gebaseerd op het RIVM-rapport en Literatuuronderzoek beide vastgesteld in 2013. Reclamanten menen dat met de huidige kennis en wetenschappelijke tegenstellingen (zie onder 'Laagfrequent geluid') deze rapporten, gezien de houdbaarheidsbepaling, verouderd zijn.

Onlosmakelijke activiteiten

25.4 Via de Crisis- en herstelwet dient de besluitvorming voor in dit geval windparken versneld te gebeuren. Nu zijn er gefaseerde vergunningen aangevraagd. Onduidelijk want onbepaald is of dit strookt met de rijkscoördinatierегeling, dus de Crisis- en herstelwet. Doel is om alles in één keer te voltooien met toepassing van een dergelijke coördinerende regeling. Op grond van art. 2.1, 2.2 en 2.7 Wet algemene bepalingen omgevingsrecht en volgens daarop gebaseerde vaste rechtspraak mogen dergelijke aanvragen dan niet gefaseerd worden verleend indien zij onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Vergunningen voor onder andere inkoopstations, onderhoudswegen en transformatorhuisjes ('bijbehorende voorzieningen') worden naast de windturbines apart aangevraagd. In het licht van de uitspraak van 23 maart 2016 oordeelt de Afdeling dat onlosmakelijke activiteiten niet gedeeltelijk vergund of geweigerd kunnen worden.⁸⁶⁰ De inhoud van wat er precies vergund gaat worden staat vooralsnog open en het is dus objectief onbepaalbaar gelaten waardoor het voor reclamanten onduidelijk is wat de kennelijke opsplitsing in verlening van deze vergunningen zal zijn. Bij gebrek aan wetenschap maken reclamanten hierop een voorbehoud.

⁸⁵⁸ Kamerstukken II 2011-12, 33 135 nr. 3 (MvT), paragraaf 3.1.1.

⁸⁵⁹ Zie RVO Monitor Wind op Land 2015, derde editie, maart 2016; Actieplan IPO, VNG, Rijk (EZ en I&M), NWEA, Netbeheer Nederland en Stichting Natuur & Milieu, versie 1 december 2015; Brief Minister van EZ, 18 maart 2016, DGETM-E2020 / 16040370.

⁸⁶⁰ AbRS 23 maart 2016, ECLI:NL:RVS:2016:755.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

25.5 Gefaseerd vergunning verlenen mag onder de rijkscoördinatie­regeling. In het inpassingsplan wordt die als volgt omschreven: 'Het is toegestaan om te werken met zogeheten 'mandjes' van verschillende besluiten binnen één rijkscoördinatie­regeling, waardoor een fasering in de besluiten wordt aangebracht'.⁸⁶¹ In de memorie van toelichting van de Crisis- en herstelwet wordt door de wetgever toegelicht dat marges in bouwvergunning voor windturbines niet worden toegestaan: 'De wetgever heeft hier echter niet voor gekozen, wat blijkt uit het Besluit indieningsvereisten aanvraag bouwvergunning. Dat besluit verlangt dermate gedetailleerde gegevens, dat voor een aanvraag met marges geen plaats is'.⁸⁶² Reclamanten merken op dat een 'maximale verschuiving van 15 meter van het hart van de windturbine is voldoende om de gevraagde flexibiliteit voor de realisatiefase van het project te bewerkstelligen'.⁸⁶³ Het betreft hier een marge die aanzienlijke gevolgen kan hebben voor de beleving en zicht in de leefomgeving van het plangebied. Deze flexibiliteit - evenals onduidelijkheid over welke turbinetype gebouwd gaat worden - die door de minister geboden wordt strookt derhalve niet met de Chw c.q. de bedoeling van de wetgever.

---

⁸⁶¹ Inpassingsplan, p. 7.

⁸⁶² Kamerstukken II 2009-10, 32 127 nr. 3 (MvT), paragraaf 1.3.3, p. 7.

⁸⁶³ MER, p. 274.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

26. Alternatieven

26.1 Reclamanten verwijzen naar recente wettelijke, politieke, technologische, planologische en wetenschappelijke ontwikkelingen die de inpassing van windpark N33 onmiskenbaar onderuit halen. Deze wezenlijke ontwikkelingen verlangen dat ruim baan en dringend plaats moet worden gemaakt voor een andere invulling, namelijk zonnepark Meeden, door Stichting Innovatief Zonne-energiepark Meeden.⁸⁶⁴ Dit lichtenergieplan maakt de nationale broeikasgasreductie doelstelling die het windpark heeft ook mogelijk, waarbij wel sprake is van maatschappelijk gewin, draagvlak, en de sociaal economische ontwikkeling van de regio niet wordt ondermijnd.

26.2 Ingevolge de Memorie van Toelichting bij de modernisering van de m.e.r. wetgeving in 2010 wordt de meerwaarde van de m.e.r.-procedure in belangrijke mate bepaald door het ontwikkelen van keuzemogelijkheden voor locaties, inrichtingen en technieken. Het moet een verkenning bieden voor alle mogelijke alternatieven.⁸⁶⁵ De duurzaamheidsambities van het rijk kunnen op meerdere manieren ingevuld worden. Verschillende vormen van duurzame energieontwikkeling moeten in acht worden genomen. Het MER van windpark N33 richt zich op locatiealternatieven, opstellingsalternatieven en inrichtingsalternatieven. Reclamanten stellen dat initiatiefnemers in het MER onterecht, onzorgvuldig voorbij gaan aan redelijkerwijs relevant te achten alternatieve vormen van duurzame energieopwekking.

26.3 Ingevolge art. 7.7 (1) b Wet milieubeheer (Wm) dient een MER dat betrekking heeft op een plan, een beschrijving te bevatten van alternatieven voor de voorgenomen activiteit die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden, en de motivering van de keuze voor de in beschouwing genomen alternatieven. Art. 7.23 (b) Wm bepaalt dat een milieueffectenrapport dat betrekking heeft op een besluit aan dezelfde eisen dient te voldoen. Onderhavig MER is een gecombineerd MER. Het rapport onderbouwt het inpassingsplan: het plan-MER maar ook de vergunningen die afgegeven moeten worden: het project MER.⁸⁶⁶ Ingevolge art. 14.4b Wm voldoet het MER dan aan beide artikelen 7.7 en 7.23 Wm. Dit hoofdstuk van de Wet milieubeheer is een implementatie van EU Richtlijn 2001/41 (SMB-richtlijn). Voor de interpretatie van artikel 7.7 lid 1 b Wb acht de Afdeling artikel 5, vijfde lid, SMB-richtlijn relevant. Ingevolge dit artikel is een milieubeoordeling vereist, waarin de mogelijke aanzienlijke milieueffecten van de uitvoering van het plan alsmede de redelijke alternatieven die rekening houden met het doel en de geografische werkingssfeer van het plan worden bepaald, beschreven en beoordeeld.⁸⁶⁷ De Afdeling geeft aan dat, voor de vraag welke alternatieven in een plan MER redelijkerwijs in beschouwing moeten worden genomen, afhankelijk is van de omstandigheden van het geval.⁸⁶⁸ Volgens vaste rechtspraak kan eerst en uitsluitend dan, als met de uitvoering van een bepaald alternatief kan worden beantwoord aan de doelstelling van de initiatiefnemer, sprake zijn van een redelijkerwijs in ogenschouw te nemen alternatief.⁸⁶⁹ De doelstelling van het windpark N33 is: "...de realisatie van een windpark met een

⁸⁶⁴ Zie bijlage: oprichtingsstatuten Stichting Innovatief Zonne-energiepark Meeden.

⁸⁶⁵ www.infomil.nl.

⁸⁶⁶ MER, p. 8.

⁸⁶⁷ "Uitvoering van Richtlijn 2001/42 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's" van de Europese Commissie.

⁸⁶⁸ RVS, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, 08-02-2012, r.o. 2.22.7.

⁸⁶⁹ AbRS, 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, r.o. 2.22.9.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

vermogen van circa 120 MW met maximaal 35 windturbines. De initiatiefnemers willen met de realisatie van het windpark N33, naast het versterken van hun bedrijven en de regionale economie, een bijdrage leveren aan de doelstelling om in Nederland meer duurzame energie te produceren.⁸⁷⁰ Reclamanten verwijzen naar de paragraaf over financieel economische haalbaarheid, daarin staat dat onderhavig windpark de regionale economie niet versterkt maar ondermijnt. Hierdoor zal de uitvoering van het inpassingsplan niet beantwoorden aan dit deel van zijn eigen doelstelling: 'het versterken van de regionale economie'. Daarentegen zal het zonnepark wel aan de doelstelling voldoen. Zie de vergelijking hieronder.

26.4 Bovendien, de wetgever beoogt een dynamisch karakter van het gebruik van de best beschikbare technieken (BBT). Ingevolge art. 5.4 Besluit omgevingsrecht dient het bevoegd gezag rekening te houden met de BBT. Hierbij wordt onder andere gekeken naar vergelijkbare wijzen van bedrijfsvoering, de voortgang van de techniek en de ontwikkeling van de wetenschappelijke kennis, de tijd die nodig is om een betere techniek toe te gaan passen, en de noodzaak om de risico's voor het milieu te voorkomen of tot een minimum te beperken. Gezien de steeds sneller veranderende inzichten op het gebied van alternatieve energieopwekking, achten reclamanten zonne-energie de relevante, best beschikbare en toepasbare techniek die dit artikel beoogt.

26.5 Op 9 maart 2016 is een motie van dhr. Smaling aangenomen. Deze Motie luidt als volgt: '...overwegende dat de weerstand in de Drentse en Groningse Veenkoloniën tegen megawindparken op land aanhoudend groot is en de Drentse gebiedscoördinator dat ook aangeeft in zijn rapportage; constaterende dat er vanuit de regio duurzame alternatieven zijn geformuleerd die hetzelfde resultaat kunnen realiseren; constaterende dat de ministers van EZ en I en M in een recente brief (31 239, nr. 211) aangeven veel meer aandacht te willen schenken aan omgevingsmanagement; constaterende dat de Minister van Economische Zaken schetst dat om 1,9 petajoule uit zonne-energie te realiseren, er voor 2020 liefst 3,5 miljoen m² zonnepark aangelegd zou moeten worden, maar dat dit omgerekend hetzelfde is als een niet bijster groot gebied van 1,5 bij 2 kilometer; constaterende dat professor [naam] in zijn recente inaugurele rede schetst dat de toename in rendement en productie van duurzame energie en daarmee de afname van de kosten de komende tijd vooral in zonnestroom zit; verzoekt de regering, de gepresenteerde alternatieven, zoals zonneparken, volwaardig mee te wegen in de verdere besluitvorming rond duurzame investeringen die een grote impact op landschap en omwonenden hebben, ...'⁸⁷¹

26.6 Ook een andere motie is aangenomen: "Overwegende dat de kosten en baten van opwekking en gebruik van duurzame energie permanent in beweging zijn; constaterende dat wind nu nog een lagere per unit-kostprijs lijkt te hebben dan zon, maar dat de laatste aan een inhaalslag bezig lijkt als gevolg van enerzijds massaproductie en anderzijds verwachte rendementsstijgingen; van mening dat keuzes voor technologieontwikkeling gericht moeten zijn op de toekomst; verzoekt de regering, een maatschappelijke

⁸⁷⁰ Concept Ontwerp Inpassingsplan, p. 5.

⁸⁷¹ Motie C.S. Smaling, 2 maart 2016, 30 196, nr. 404.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

kosten-batenanalyse uit te voeren naar de huidige en verwachte ontwikkelingen van energieopwekking uit zon en wind op land, en het resultaat mee te wegen bij investeringsbeslissingen.”⁸⁷²

26.7 Reclamanten zien zich gesteund door deze moties in hun pleidooi dat het windpark vervangen moet worden door Zonnepark Meeden. Dit alternatief zal qua omvang en kostprijs op zeer korte termijn aantrekkelijker zijn dan onderhavig windpark, waarbij het rendement niet onder zal doen aan dat van wind, mogelijk gemaakt door de verwachte stand der techniek van zonne-energie die een zeer interessante, snelle ontwikkeling doormaakt en bezig is met een inhaalslag van de huidige technieken voor generatie van windenergie.⁸⁷³

26.8 Naast zonnepark Meeden zijn er de afgelopen periode reeds vergunningen verleend voor diverse zonneparken in de regio – waarmee in totaal de 120 MW doelstelling al gegenereerd kan worden – als hierna aangegeven zonder daarbij uitputtend te zijn:

- bij Sappemeer-Noord is een zonnepark ter grootte van 117 ha voorzien waarmee zo'n 97 MW per jaar aan zonne-energie kan worden opgewekt. De daartoe benodigde omgevingsvergunning is op 7 oktober jl. verleend;
- aan de Industrierweg in Veendam (“de Leeuweriklocatie”) is een zonnepark ter grootte van 6,5 ha en 54.032 zonnepanelen voorzien. De daartoe benodigde omgevingsvergunning is op 2 oktober 2015 verleend;
- aan de Industrierweg in Veendam (“Energie Park Veendam”) is een zonnepark ter grootte van 4,5 ha en 10.260 zonnepanelen voorzien. De daartoe benodigde omgevingsvergunning is op 7 oktober jl. verleend;
- tot slot zijn er concrete voornemens om op het Wilkensterrein een zonne-park ter grootte van 4,4 ha te realiseren.

Verwachte rendementsstijgingen

26.9 De moties bepalen nadrukkelijk dat de 'verwachte rendementsstijging' 'vooral in zonnestroom' zit en dat bij dit besluit deze toekomstige technische ontwikkelingen in acht moeten worden genomen. De moties onderkennen dat windenergie op dit moment een positiever rendement hebben. Echter, een ervaringsdeskundige bevestigt dat gezien de huidige marktomstandigheden een alternatief voor het windpark in de vorm van een zonnepark haalbaar, aanvaardbaar, financieerbaar en daarmee nu al een renderend initiatief is.⁸⁷⁴

26.10 Bovendien, professor [naam] waar de motie naar verwijst voorziet een spectaculaire groei van de PV-markt. Tegenover de bewezen technieken van zonne-energie die wellicht iets minder rendabel

⁸⁷² Motie Smaling, van Veldhoven, Mulder, 29 maart 2016, 30 196, nr. 452.

⁸⁷³ RVS, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, 08-02-2012, r.o. 2.22.12.

⁸⁷⁴ Kemperman, p. 37.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

zijn dan wind energie, staan veelbelovende verwachte technieken. Deze innovatie 'moet volwaardig mee worden genomen in verdere besluitvorming'. De techniek heeft een grote groei doorgemaakt die zich zal doorzetten: de geïnstalleerde capaciteit in 2015 is 10.000 keer zo groot als in 1980, de prijzen van zonnestroomsystemen zijn 50 keer zo laag en de efficiency van de PV-panelen twee keer zo hoog. "In 2050 levert zonne-energie minstens 20 procent van alle benodigde energie in de wereld," onderbouwt hij kundig. "Dus niet alleen elektriciteit. Als de duurzame energiebron met het grootste potentieel ter wereld niet in staat is een fors deel van onze energiebehoefte te dekken, dan doen we iets heel erg fout. Ik denk zelf dat het nog veel aanzienlijk meer kan zijn dan die 20 procent. Zelfs in de toekomstscenario's van Shell speelt zonne-energie op de echt lange termijn een dominante rol."⁸⁷⁵

26.11 De Deutsche bank geeft ook de verwachting aan dat over een paar jaar, zonne-energie voor meer dan 80% van de wereld goedkoper zal zijn dan gas of kolencentrales. Deze VPRO Tegenlicht aflevering van 16 maart 2016 heeft het dan ook over een 'stille revolutie', waarin zonne-energie op de voorgrond staat, in plaats van wind op land.⁸⁷⁶

26.12 Volgens de moties zit de groei van rendement 'vooral in zonnestroom' en is zonnestroom met een 'inhaalslag bezig'. Onderkend wordt dat deze positieve ontwikkeling niet voor windenergie geldt. Deskundigen bevestigen dat er in 2013 voor het eerst meer opwekcapaciteit is bijgekomen, dankzij zonnepanelen en niet door het installeren van windmolens. Er wordt gesproken over een 'kantelpunt in de geschiedenis van schone energie'. Ook bij dit kundig bureau is de verwachting dat dankzij sterk dalende kosten voor zonne-energie, de PV sneller zal blijven groeien en dan vanaf 2021 het totale vermogen zonnepanelen dat van windturbines zal overtreffen.⁸⁷⁷

CO2 emissie reductie

Een veel gehoord argument tegen zonne-parken is de vele hectares landbouw grond die erdoor in beslag worden genomen, terwijl er bij windturbines nog steeds veeteelt en akkerbouw plaats kan vinden. Echter, dit argument houdt geen rekening met het uiteindelijke doel van de energietransitie: het terugdringen van broeikasgassen. Namelijk, veeteelt heeft een aanzienlijk aandeel in de uitstoot van broeikasgassen, met name door de uitstoot van methaan. Deze landbouwgronden als argument gebruiken tegen zonnepanelen is aldus ongeschikt.

Levensduur

26.13 Zonnepanelen hebben een langere levensduur dan windturbines. "De levensduur waarmee in projectplannen van initiatiefnemers van windturbineparken op land wordt gerekend is meestal 20 jaar. Dat is echter een onrealistische waarde. In de afgelopen decennia is gebleken dat de meeste windturbines na

⁸⁷⁵ <https://www.ecn.nl/nl/nieuws/item/100-procent-duurzame-energie-is-haalbaar-geridderde-professor-wim-sinke-voorziet-spectaculaire/>

⁸⁷⁶ VPRO Tegenlicht, 16 maart 2016, 'Breekt duurzame energie definitief door?', <https://www.youtube.com/watch?v=iC0fokt5Nfo&feature=youtu.be>

⁸⁷⁷ V. Dekker, Trouw, 'Zonnepanelen verslaan windmolens', 28 maart 2014, <http://www.trouw.nl/tr/nl/5151/Vincent-wil-zon/article/detail/3624166/2014/03/28/Zonnepanelen-verslaan-windmolens.dhtml>

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

10 jaar zijn vervangen. Ook nu speelt dat nog ondanks dat de levensduur nog wel een paar jaar zou kunnen worden opgerekt. Na het tiende jaar lopen de onderhoudskosten sterk op terwijl de subsidie in het verleden slechts een looptijd van 10 jaar had. Vervanging door nog grotere turbines met nog meer subsidie ligt dan voor de hand vanuit een kosten baten analyse. De huidige subsidieregeling heeft een looptijd van 15 jaar, een duur die overeenkomt met de technische levensduur. Dus over 15 jaar zullen de windturbines opnieuw worden vervangen vooropgesteld dat er dan nog steeds subsidie wordt verstrekt voor vernieuwde parken. Uit internationale studies blijkt dat het productieverlies van windturbines na 10 jaar ligt tussen de 30 en 60%. Na 15 jaar zal dat productieverlies nog hoger zijn. Zie ook "The Performance of Wind Farms in the United Kingdom and Denmark, Gordon Hughes, Renewable Energy Foundation, 2012". De technische levensduur van zonnepanelen is 40 jaar dus meer dan het dubbele van windturbines. Productiegaranties van 90 procent na 12 jaar en 80 procent na 25 jaar zijn regel. Zelfs na 40 jaar produceert een zonnepaneel nog 76 procent van wat hij in het eerste jaar produceerde. Daarmee presteren zonnepanelen aanmerkelijk beter dan windturbines. Verder is er een tendens dat het aantal zonuren in Nederland geleidelijk toeneemt waardoor er eigenlijk sprake is van een geringe productietoename in plaats van een geringe afname. Bij wind is eerder sprake van een geleidelijke afname van productiedagen. Eigenlijk zou je om wind en zon goed met elkaar te kunnen vergelijken een correctie voor de levensduur moeten toepassen. Als je puur naar de technische levensduur kijkt is die factor 2,67. Als je kijkt naar de totale hoeveelheid opgewekte energie tijdens de technische levensduur dan ligt die factor zelfs boven de 3 (zie bijlage 4) omdat de productieafname van zonnepanelen tijdens de technische levensduur veel minder is dan die voor windturbines. In de berekeningen hebben we zowel zonder correctiefactor als met correctiefactor 2 en 3 gerekend.⁸⁷⁸

Energievraag en energieaanbod

26.14 Met het oog op energievraag en aanbod ligt zonne-energie praktisch veel meer voor de hand dan windenergie: "De vraag naar energie is overdag het hoogst en 's nachts het laagst. Zonne-energie wordt alleen overdag opgewekt. Windenergie wordt juist meer 's nachts opgewekt. Het aanbod van zonne-energie sluit daarmee beter aan bij de vraag en vertegenwoordigt daardoor ook een hogere waarde. Daarmee hebben we in de berekeningen geen rekening gehouden. De jaar op jaar productiever verschillen van een zonnepark zijn in de orde van een paar procent. Bij een windturbinepark kunnen die gemakkelijk oplopen tot 20 procent. Als er geen zon is wekt een zonnepark overdag nog steeds energie op. Als er geen wind is wekt een windturbinepark geen energie op. De dag op dag verschillen in energieproductie zijn daardoor bij een zonnepark veel geringer dan bij een windturbinepark. De energieproductie van een zonnepark is daarmee ook veel beter voorspelbaar dan de energieproductie van een windturbinepark. Dat alles maakt dat het balanceren van het energienet bij een zonnepark minder ingewikkeld en daardoor minder kostbaar is dan bij een windturbinepark. Zie ook "Analyses of UK wind power generation, November 2008 to December 2010", Stuart Young Consulting, March 2011. In de berekeningen hebben we daar geen rekening mee gehouden. Verder is er een tendens dat het aantal zonuren in Nederland in alle seizoenen toeneemt en dat de wind iets afzwakt. Zie "Het nieuwe

⁸⁷⁸ Vergelijking subsidiekosten zonnepark en windturbinepark, Henk Bulder, SDE++, maart 2015.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Nederlandse weer, MeteoVista, november 2010" en "Klimaatscenario's samengevat, KNMI, 2014". Hierdoor zal de correctiefactor uit de vorige paragraaf alleen maar ten gunste van zon toenemen. Hiermee is in de berekeningen geen rekening gehouden.⁸⁷⁹

Sociaaleconomische, maatschappelijke vergelijking

26.15 De motie van de heer Smaling roept in zijn motie op tot een maatschappelijke kosten-batenanalyse naar de huidige en verwachte ontwikkelingen van energieopwekking uit zon en wind op land. De sociaaleconomische en maatschappelijke consequenties van windenergie op land, zoals in deze zienswijze telkens toegelicht, gelden niet, of nihil voor zonne-energie.⁸⁸⁰

26.16 Reclamanten stellen een time-out voor, om te voorkomen dat de regio en omwonenden onnodig onevenredig sociaaleconomische en maatschappelijke nadeel ondervinden van het windpark. En zo ruimte te bieden aan techniekontwikkeling van zonnepanelen die klaarblijkelijk een positieve MKBA hebben. De realisatie van het Zonnepark heeft geen negatieve sociaaleconomische en maatschappelijke consequenties, en zal bovendien de regionale economie versterken in plaats van ondermijnen. Dit maakt dat het zonnepark rehtens als alternatief moet worden beschouwd c.q. als vervanging van het windpark moet worden gerealiseerd, niet naast het windpark maar in plaats van.

26.17 In tegenstelling tot windturbines:

- produceren zonnepanelen geen hoorbaar, cq. laagfrequent geluid en hebben aldus geen consequenties voor gezondheid van omwonenden.⁸⁸¹
- is er bij zonnepanelen geen sprake van slagschaduw. Weliswaar kan er door reflectie van zonlicht enige hinder veroorzaakt worden, deze hinder wordt beperkt door het aanbrengen van coatings.⁸⁸²
- zijn zonnepanelen nauwelijks zichtbaar in het landschap, zullen ze het landschap en de cultuurhistorische waarden hiervan niet onaanvaardbaar aantasten.⁸⁸³
- zal de realisatie van een zonnepark de regionale economie versterken. Het zal directe en indirecte werkgelegenheid genereren. Het leveren, aanbrengen en onderhouden van windturbines kan aan regionale installateurs worden uitbesteed.⁸⁸⁴
- zullen zonnepanelen geen negatief effect hebben op de toerisme en recreatie in de regio.⁸⁸⁵
- is de externe veiligheid bij de realisatie van zonnepanelen wel gewaarborgd.
- zal Lofar bij de realisatie van zonnepanelen niet geschaad worden.
- hebben zonnepanelen geen effect op radar systemen van defensie.
- is er, anders dan een zonnepark, voor windenergie op land geen draagvlak hier, wat blijkt uit minimaal 2000 verzamelde handtekeningen.

⁸⁷⁹ Vergelijking subsidiekosten zonnepark en windturbinepark, Henk Bulder, SDE++, maart 2015.

⁸⁸⁰ Motie C.S. Smaling, 2 maart 2016, 30 196, nr. 404.

⁸⁸¹ Kemperman, p. 33.

⁸⁸² Kemperman, p. 33.

⁸⁸³ Kemperman, p. 34.

⁸⁸⁴ Kemperman, p. 34.

⁸⁸⁵ Kemperman, p. 35.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

- gelden bij het solarpark nihil schadeclaims voor nadeelcompensatie, slagschaduw en planschade.

Nadere invulling Energieakkoord

26.18 Voormalig staatssecretaris van Financiën en oud-minister van Sociale Zekerheid en Werkgelegenheid, Willem Vermeend, en voormalig staatssecretaris voor cultuur en media en hoogleraar economie aan de University of Oxford, Rick van der Ploeg, betwisten in hun artikel 'Stoppen met windturbines' de efficiëntie van windturbines. Zij wijzen erop dat zonne-energie de toekomst is. Door technologische ontwikkelingen neemt het rendement toe en de kosten zullen lager worden. Ze wijzen op de nadelen die aan windturbines kleven en niet aan zonnepanelen, zoals horizonvervuiling, bovendien benadrukken zij de economische opzet.⁸⁸⁶

26.19 Het Energieakkoord laat ruimte voor een nadere invulling van duurzame energievoorzieningen, ten opzichte van windenergie. Het Energieakkoord streeft naar een aandeel hernieuwbare energieopwekking van 16% in 2023. Hierbij is er tot nu toe een akkoord gesloten door het Rijk en provincies over het in 2020 realiseren van 6000 MW operationeel windvermogen op land en 4450 operationeel windvermogen op zee. Ingevolge het Energieakkoord moeten ook overige vormen van duurzame energie opwekking ingezet worden, waarbij het vooral gaat om decentrale initiatieven. Volgens het Energieakkoord moet juist bij deze lokale productie van hernieuwbare energie, de wetgeving deze innovatie faciliteren. Er moet voldoende ruimte geboden worden om gewenste nieuwe ontwikkelingen mogelijk te maken. De negende pijler van het akkoord richt zich dan ook op energie innovatie en export. Door deze stimulatie vanuit het rijk maar ook vanuit het bedrijfsleven, zijn er zeer interessante andere vormen van hernieuwbare energieopwekking reeds aanwezig en in ontwikkeling. Niet ontkend kan worden dat de realisatie van wind op land getuigt van een erg traag proces als consequentie van nihil draagvlak hier, ondanks het feit dat er weliswaar een Structuurvisie wind op land is vastgesteld. Gezien alle andere negatieve effecten van grootschalige windenergie op land zoals beschreven in deze zienswijze en vele voor de hand liggende alternatieven die ook de doelstelling van het park en het Energieakkoord zullen halen, en die minder negatieve consequenties hebben, staat het Energieakkoord klaarblijkelijk open voor alternatieve vormen van energieopwekking. Bovendien wordt in 2016 door ondertekenaars van het Energieakkoord een evaluatie gepland waarbij gekeken zal worden naar de effectiviteit en doelmatigheid van het gezamenlijk instrumentarium voor het bereiken van onder andere de doelen hernieuwbare energieopwekking en energie efficiëntie. Hieruit blijkt de intentie en mogelijk positieve houding van initiatiefnemers om de wijze waarop doelstellingen worden behaald, aan te passen naar wat de maatschappij en technologische en/of planologische ontwikkelingen naar voortschrijdend inzicht verlangen.

26.20 Daarbij in acht nemend dat de Raad voor de Leefomgeving en infrastructuur, hierna: RLi, een advies heeft opgesteld naar aanleiding van de vraag die minister Kamp stelt: Hoe komen we tot een

⁸⁸⁶ W. Vermeend, R. van der Ploeg, 'Stoppen met Windmolens', 25 januari 2014, www.telegraaf.nl.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

volledig duurzame energietransitie in 2050? Door de kundige rapportages van Rli wordt uitgesproken dat een adaptief innovatiebeleid de mogelijkheid moet bieden om nieuwe wegen in te slaan, wanneer de actualiteit daarom vraagt en er nieuwe technologieën beschikbaar zijn. Er moet dan ook ruimte geboden worden aan nieuwe partijen, nieuwe technologieën en nieuwe denkers.⁸⁸⁷ Anders gezegd: er moet gekozen worden voor de best beschikbare en toepasbare technieken die mens, dier en milieu het minst schade toebrengen. De Rli geeft hiermee aan dat de invulling van de energietransitie aan verandering onderhevig is en er niet vastgehouden moet worden aan gedateerde oplossingen. De realisatie van een windpark geldt als een achterhaalde oplossing.

26.21 Een goede invulling om te komen tot een regionale, adaptieve en innovatieve energietransitie zoals beschreven in het Energieakkoord en door de Raad voor de Leefomgeving te bewerkstelligen, is gericht op niet alleen korte maar juist ook op lange termijn. Dit wordt gediend door het solarpark van het initiatief Stichting de Innovatief Zonnepark Meeden. Reclamanten vragen om de realisatie van dit solarpark, in plaats van het alleszins schadelijk windpark.

Energiebesparing

26.22 Reclamanten benadrukken dat in plaats van de inpassing van grootschalige windparken, energiebesparing een belangrijk middel is om de duurzaamheidsdoelstellingen van het Rijk te halen. Dankzij innovatieve technieken die energiebesparende maatregelen bevorderen zal er minder vraag zijn naar (duurzame) energiebronnen, dus zal de inpassing van grootschalige windparken op (korte) termijn in mindere mate nodig zijn.

26.23 Een ander doel van het Energieakkoord is besparing van het finale energieverbruik met gemiddeld 1.5% per jaar en 100 petajoule aan energiebesparing in het finale energieverbruik van Nederland per 2020.⁸⁸⁸ Energiebesparing wordt geformuleerd als een kernpunt en is de eerste pijler om te komen tot een duurzame energievoorziening.

Innovatie

26.24 Reclamanten constateren dat zich in snel tempo actuele, nieuwe en technologische en wetenschappelijke ontwikkelingen voordoen die alternatieve vormen van energieopwekking mogelijk maken. En dit zonder de daarbij aan windenergie klevende nadelige consequenties zoals horizonvervuiling, geluidshinder, gezondheidsproblematiek, externe veiligheidsgevaaren, en ook een met positieve (maatschappelijke) kosten en baten analyse. Ontwikkelingen en alternatieven zijn bijvoorbeeld:

- Omzetting van aardgas met behulp van mono-vergisters.⁸⁸⁹
- Windturbines zonder wieken.
- Windturbines met verticale wieken.

⁸⁸⁷ Raad van de Leefomgeving en Infrastructuur, Rijk zonder CO2, naar een duurzame energievoorziening in 2050, september 2015, p. 9.

⁸⁸⁸ Energieakkoord voor duurzame groei, SER, september 2013, p. 11.

⁸⁸⁹ <http://nos.nl/artikel/2070546-koken-op-koeienpoep.html>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

- Opwekking van duurzame energie uit zeewier.⁸⁹⁰
- Duurzame energie uit waterkracht.⁸⁹¹
- Wind op zee: zeereservaten tussen de molens; natuurontwikkeling aan de mastvoet en in de zone waar geen vissersboten mogen komen, windmolens op de zeebodem, (zie hierover meer in het hoofdstuk locatie).
- Thorium centrales.
- Warmtekracht koppeling.
- Getijde benutting.
- Panelen op water⁸⁹² of grond, roterend en bewegend naar stand en gradiënt van de zon.
- Zonnepanelen op daken.
- Stroom uit levende planten.⁸⁹³
- chemische reactie bij botsing tussen zout en zoet water.

26.25 Reclamanten concluderen, alvorens miljarden euro's gemeenschapsgeld te verspillen aan de inpassing van windturbines, dat de ontwikkeling binnen afzienbare termijn van deze alternatieve vormen redelijkerwijs afgewacht dienen te worden.

⁸⁹⁰ <http://www.duurzaamnieuws.nl/zeewierfarm-kan-net-zoveel-duurzame-energie-leveren-als-windmolens/>

⁸⁹¹ <http://www.goedkoopste-energieleverancier.net/duurzame-energie-uit-waterkracht-wordt-rendabeler-dan-windenergie.html>.

⁸⁹² <http://1010uk.org/articles/benefits-floating-solar-farms>

⁸⁹³ <http://nos.nl/artikel/2070170-de-nieuwste-groene-stroom-komt-uit-gras.html>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

27. Regels

27.1 In de Standaard Vergelijkbare Bestemmingsplannen 2012, hierna: SVBP, is de indeling van regels opgenomen van een bestemmingsplan, dit samen met de wijze waarop het bestemmingsartikel is opgebouwd, opname van vaste elementen en de wijze van nummering. Het inpassingsplan is opgemaakt aan de hand van het SVBP.⁸⁹⁴ De planregels moeten in hoofdstukken volgens een vaste volgorde worden geplaatst. Niet alle regels die worden genoemd in het SVBP hoeven worden opgenomen.⁸⁹⁵

27.2 Hoofdstuk 3 Regels van het inpassingsplan Windpark N33, hierna: Regels, is onduidelijk en onvolledig. Het hoofdstuk is niet, zoals het SVBP voorschrijft, puntsgewijs uitgewerkt. Hiervan kan alleen worden afgeweken volgens het SVBP als het de leesbaarheid en raadpleegbaarheid ten goede komt. Reclamanten achten dit niet het geval. In hoofdstuk 3 is enkel de anti-dubbelregel, verhouding met bestemmingsplannen, algemene aanduidingsregels en overige regels opgenomen. Reclamanten achten artikel 11 Regels onduidelijk en onleesbaar. Niet direct duidelijk is de tekst en/of bedoeling van dit artikel. De algemene bouwregels, gebruiksregels, ontheffingsregels, wijzigingsregels, verwezenlijking in de naaste toekomst en de algemene procedureregels die worden voorgeschreven door het SVBP zijn ook niet opgenomen in hoofdstuk 3.⁸⁹⁶ Hier wordt een eenduidig, helder, zorgvuldig en volledig besluit gemist.

27.3 In hoofdstuk 1 Regels is een begrippenlijst opgenomen. De hier beschreven begrippen komen voor in de planregel en behoeven een nadere beschrijving. Het SVBP schrijft voor dat de begrippenlijst in ieder geval die begrippen noemen die voorkomen in het bestemmingsplan en de type objecten benoemen.⁸⁹⁷ De begrippenlijst is een niet te onderschatten onderdeel van een plan. Dit dient de rechtszekerheid van reclamanten. Niet alleen voor de vergunningverlening is een begrippenlijst een belangrijk onderdeel, maar ook voor handhaving. Reclamanten achten de begrippenlijst onvolkomen in dit opzicht, hetgeen blijkt uit volgende gedeelten.

27.4 Reclamanten stellen vast dat het begrip inpassingsplan in artikel 1.2 Regels onzorgvuldig is omschreven. Het SVBP schrijft voor dat indien er geen bijlagen bij de Regels zijn, de zinsnede 'en de daarbij behorende bijlagen' weggelaten moet worden.⁸⁹⁸ In casu zijn er geen bijlagen bij de Regels en had het dus weggelaten moeten worden.

27.5 Uit het inpassingsplan blijkt dat de gronden hoofdzakelijk agrarisch als bestemming hebben.⁸⁹⁹ Het plaatsen van windturbines verhoudt zich niet met deze bestemming. Derhalve heeft het inpassingsplan overeenkomstig SVBP gekozen voor het toekennen van een bedrijfsbestemming aan de gronden. Beide begrippen, agrarische bestemming en bedrijfsbestemming, worden niet in de Regels en

⁸⁹⁴ Inpassingsplan, p. 88.

⁸⁹⁵ Standaard Vergelijkbare Bestemmingsplannen 2012, hierna: SVBP, p. 23.

⁸⁹⁶ SVBP, p. 23-24.

⁸⁹⁷ SVBP, p. 25.

⁸⁹⁸ SVBP, p. 26.

⁸⁹⁹ Inpassingsplan, p. 72.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

in het overige gedeelte van het inpassingsplan gedefinieerd. Dit alleen al leidt tot een onzorgvuldig en onvolledig besluit.

27.6 De Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State definieert het begrip bouwwerk als volgt: 'Het begrip bouwwerk is in de Wabo als zodanig niet omschreven. Zoals de Afdeling eerder heeft overwogen (uitspraak van 12 september 2012 in zaak nr. 201112262/1/A1), kan voor de uitleg van het begrip bouwwerk in de Wabo aansluiting worden gezocht bij de definitie van dit begrip in de modelbouwverordening. Deze definitie luidt: "elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, die op de plaats van bestemming hetzij direct hetzij indirect met de grond verbonden is, hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond, bedoeld om ter plaatse te functioneren". De met stickers aangebrachte belettering kan niet worden aangemerkt als een bouwwerk, nu het constructieve element ontbreekt. Daarom kan deze, anders dan de rechtbank heeft overwogen, evenmin als het veranderen van een bouwwerk als bedoeld in artikel 1.1, eerste lid van de Wabo worden aangemerkt. Van bouwen zonder een daarvoor vereiste omgevingsvergunning is dan ook geen sprake. De rechtbank heeft dit niet onderkend.⁹⁰⁰ Artikel 1.10 Regels definieert het begrip bouwwerk als volgt: 'een bouwkundige constructie van enige omvang die direct en duurzaam met de aarde is verbonden'. Deze omschrijving wijkt af van de uitleg van het begrip bouwwerk gedefinieerd door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Onduidelijk is of de bouwkundige constructie van hout, steen, metaal of een ander materieel is. Dit leidt tot grote onzekerheid bij reclamanten die het inpassingsplan ook in dit opzicht incorrect achten. Ingevolge rechtspraak wordt het dwingende karakter en daarmee de uniformerende werking duidelijk van het SVBP 2012. Het enkele feit dat een definitie in het bestemmingsplan afwijkt van een definitie in het SVBP 2012, leidt tot vernietiging van het bestemmingsplan. Een aanvulling op een definitie in het SBVP 2012 is onder omstandigheden acceptabel. Maar het schrappen van bepalende elementen niet.⁹⁰¹ Hiervan is sprake nu niet wordt benoemd uit welk materieel het bouwwerk zal bestaan. Derhalve leidt de onjuiste definitie van het begrip bouwwerk tot ongedaanmaking, verder vernietiging van het bestreden besluit.

27.7 Artikel 1.8 Regels definieert bevoegd gezag als volgt: 'bevoegd gezag zoals bedoeld in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht'. Deze definitie is onvolledig en derhalve in strijd met het recht. Zoals het SVBP voorschrijft worden in de begrippenlijst begrippen opgenomen die voorkomen in het bestemmingsplan. In het bestreden besluit gaat het om een Rijkscoördinatieregeling en kunnen er andere regels gelden voor het bevoegd gezag. Dit wordt niet genoemd in hoofdstuk 1 Regels. Op grond van artikel 3.35 lid 2 Wro kan immers worden afgeweken van de standaardregeling. Voorts mist de definitie van het bevoegd gezag voor het opmaken van het inpassingsplan.⁹⁰² Reclamanten betwisten een genoegzame definitie van het begrip bevoegd gezag omdat geen rekening is gehouden met afwijkende wettelijke regelingen bij Rijkscoördinatieregeling. Niet alleen de Wabo, maar diverse wetten waaronder de Wro en de Elektriciteitswet zijn in dit geval van belang om een rechtens juiste en volledige definitie te geven van het begrip bevoegd gezag.

⁹⁰⁰ AbRS 30 december 2012, ECLI:NL:RVS:2015:4018.

⁹⁰¹ AbRS 14 mei 2014, ECLI:NL:RVS:2014:1754.

⁹⁰² Artikel 9b Elektriciteitswet.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

27.8 Verder merken reclamanten op een onvolledige beschrijving van het begrip nutsvoorziening in artikel 1.18 Regels: 'voorzieningen ten behoeve van het openbare nut, zoals transformatorhuisjes en schakel huisjes.' Geen definitie wordt gegeven van de begrippen genoemd in dit artikel. Voor reclamanten is niet kenbaar en duidelijk wat bijvoorbeeld onder duikers moet worden verstaan. De begrippen worden vermeld in verkleinvorm 'je'. Afmetingen van transformatorhuisjes en schakel huisjes zijn echter onbekend en een verkleinvorm kan dan ook niet worden gebruikt. Hierbij wordt vermoed dat de enorme schaal van dit park en de binnen bandbreedte globale afmetingen van de turbines niet rechtvaardigen dat sprake zou zijn van transformatorhuisjes e.v.. Reclamanten constateren dat sprake is van een inaccuraat, onzorgvuldige begrippenlijst.

27.9 In de begrippenlijst ontbreekt een definitie van het begrip windturbinepark. In artikel 4 omschrijft Bedrijf - Windturbinepark Voorlopig, maar er ontbreekt een duidelijke definitie van het begrip windturbinepark. Reclamanten achten ook dit onvolledig en onzorgvuldig.

27.10 Voorts achten reclamanten het begrip Bedrijf - Windturbinepark Voorlopig (artikel 4) in strijd met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Op de gronden waarop het windpark is voorzien, rust op grond van artikel 4 Regels bestemming Bedrijf - Windturbinepark Voorlopig. Vanaf de datum van inwerkingtreding van het plan geldt deze voorlopige bestemming 30 jaar. Na het verstrijken van dit termijn gelden de bestemmingen weer zoals die voor die gronden zijn neergelegd in de onderliggende bestemmingsplannen dan wel beheersverordeningen zoals blijkt uit artikel 4.3.1 Regels. Reclamanten wijzen er op dat deze voorlopige bestemming aanwijzen niet mogelijk is en in strijd met algemene beginselen van behoorlijk bestuur.

27.11 Het inpassingsplan heeft middels het Besluit van 8 juli 2016 tot wijziging van het Besluit uitvoering Chw en van bijlage II Chw voorlopige bestemmingen aangewezen. In dit geval vormt artikel 2.4 Chw een grondslag voor voorlopig bestemmen van windturbineparken. Het Besluit uitvoering Chw is een experiment en eerder genoemd vormt de grondslag voor dit besluit. Daarbij is het in artikel 2.4 lid 3 Chw bepaalde cumulatieve eisen van belang:

- a. welke afwijking of afwijkingen van de betrokken in het eerste lid genoemde wet of wetten is of zijn toegestaan;
- b. de ten hoogste toegestane tijdsduur van die afwijking of afwijkingen, en
- c. de wijze waarop wordt vastgesteld of een afwijking aan haar doel beantwoordt, en of de tijdsduur daarvan aanpassing behoeft.

27.12 In artikel 7o Besluit uitvoering Chw is de mogelijkheid bepaald voor het voorlopig bestemmen van windturbineparken. In het eerste lid van dit artikel is bepaald dat in het eerste lid van dat artikel genoemde gronden voorlopige bestemmingen kunnen worden toegekend voor het bouwen en in werking hebben van een windturbine voor een termijn van tussen de 25 en 30 jaar. Voorts dient de voorlopige bestemming uiterlijk vijf jaar na inwerkingtreding van dit besluit worden vastgesteld.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

27.13 Voorts vloeit uit de toelichting bij dit artikel voort dat degene die het plan vaststelt de termijn waarvoor de voorlopige bestemming geldt, moet vaststellen van de informatie van de initiatiefnemer van het windturbinepark en de lokale omgevingsfactoren en dat na de periode van 25 tot 30 jaar een andere, definitieve bestemming gaat gelden voor de gronden die al bij hetzelfde bestemmings- of inpassingsplan zijn toegekend.

27.14 Het toekennen van een voorlopige bestemming is slechts mogelijk in combinatie met een definitieve bestemming, aldus ABRS.

27.15 Ten eerste zijn reclamanten van mening dat artikel 7o Besluit uitvoering Chw in strijd is met het bepaalde van artikel 2.4 Chw. Artikel 7o Besluit uitvoering Chw heeft namelijk niet de betekenis die de wetgever bij het opstellen van artikel 2.4 Chw voor ogen had. De bedoeling van de wetgever met artikel 2.4 Chw is namelijk om bepaalde functies (langer dan de periode van tien jaar) te laten voortbestaan. De bedoeling van artikel 7o Besluit uitvoering Chw was echter dat het voortbestaan van de betreffende functies niet de reden vormde voor dit artikel, maar dat men het wenselijk achtte om te borgen dat de windturbines na een periode van 30 jaar worden vernieuwd zodat die blijven voldoen aan de nieuwste technieken. De doelstelling bereiken is echter in strijd artikel 2.4 Chw. Daarom kan dit artikel niet de wettelijke basis vormen voor artikel 7o Besluit uitvoering Chw.

27.16 Op grond van artikel 2.4 lid 3 onder b Chw moet in het Besluit uitvoering Chw worden bepaald wat de ten hoogste toegestane tijdsduur van de afwijking of afwijkingen moet worden bepaald. Door de inhoud van artikel 7o Besluit uitvoering Chw moet deze bepaling worden uitgelegd als bepaling in de tijd waarbinnen van de afwijkingsbevoegdheid gebruik mag worden gemaakt. Deze uitleg, door de Minister, strookt niet artikel 2.4 lid 3 sub b Chw opgenomen tijdsduur van de betreffende afwijkingen. Een dergelijke tijdsduur kent artikel 7o Chw Besluit uitvoering Chw niet.

27.17 Verder is artikel 7o Besluit uitvoering Chw in strijd met artikel 2.4 lid 3 sub c Chw. In het besluit is niets opgenomen over de wijze waarop wordt vastgesteld of de afwijking het doel dient en of de tijdsduur daarvan aanpassing behoeft.

27.18 Kortom; artikel 7o Besluit uitvoering Chw is in strijd met artikel 2.4 Chw. Daarom dient aan artikel 7o Besluit uitvoering Chw bindende kracht worden onzegd. Ter onderbouwing wijzen reclamanten op de uitspraak van de ABRS, 3 februari 2016, ECLI:NI:RVS:2016:201. Artikel 4 Regels had dus niet op artikel 7o Besluit uitvoering Chw gebaseerd mogen zijn.

27.19 Als tweede voeren reclamanten aan dat ten onrechte geen definitieve bestemming is toegekend aan de met voorlopige bestemmingen aangewezen gronden. Op grond van artikel 7o Besluit uitvoering Chw is vereist dat in hetzelfde plan (lees: Inpassingsplan), aan de bestemmingen een definitieve bestemming moet worden toegekend. Hier gaat artikel 4.3.1 Regels uitdrukkelijk aan voorbij door enkel te verwijzen naar de onderliggende bestemmingsplannen c.q. beheersverordeningen. Daarom is het

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

inpassingsplan in strijd met artikel 7o Besluit uitvoering Chw en kan het inpassingsplan niet worden vastgesteld.

27.20 Tot slot voeren reclamanten aan dat artikel 4.2 Regels in strijd is met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur omdat zonder een enkele motivering voor een periode van 30 jaar voorlopige bestemmingen gelden op deze gronden. Uit de tekst en toelichting van artikel 7o Besluit uitvoering Chw volgt echter dat een voorlopige bestemming kan worden vastgesteld voor een termijn tussen de 25 en 30 jaar en dat de exacte lengte van die termijn dien te worden bepaald op basis van informatie van de initiatiefnemer van het windturbinepark en de lokale omgevingsfactoren. Voorts voeren reclamanten aan dat de initiatiefnemers blijkens hun omgevingsvergunning zelf hebben verzocht om verlening van een vergunning voor onbepaalde tijd.

27.21 Geconcludeerd kan worden dat het inpassingsplan niet kan worden vastgesteld omdat in strijd met het bepaalde van artikel 2.4 Chw, artikel 7o Besluit uitvoering Chw en de algemene beginselen van behoorlijke bestuur.

27.22 Voorts is onduidelijk wat wordt bedoeld met het begrip bedrijfs-nutsvoorziening in artikel 3 Bestemmingsregels. Het begrip bedrijf-nutsvoorziening wordt niet gedefinieerd in de begrippenlijst, alleen nutsvoorziening. De definitie van bedrijf is niet bekend, maar wel van belang voor het plan omdat het verschillende keren dus vaker wordt genoemd. Reclamanten achten ook dit onvolledig en onzorgvuldig.

27.23 Reclamanten stellen vast dat het begrip fundering ontbreekt in de begrippenlijst Regels. Het begrip wordt wel genoemd bij de definitie windturbine in artikel 1.26 Regels: 'Een bouwwerk bestaande uit een mast met bijhorende fundering [...]'. Ook ontbreekt het begrip in artikel 2 Regels en is onbekend de wijze van meten bij de toepassing van deze regels. Reclamanten stellen inaccurate Regels vast.

27.24 Eveneens ontbreekt er een omschrijving van de begrippen gondel en generator in de begrippenlijst. Van beide begrippen ontbreekt daarnaast een definitie in artikel 2 Regels voor de wijze van meten. Zowel een gondel als een generator zijn onlosmakelijk verbonden met een windturbine. Volgens het SVBP moeten in ieder geval die begrippen worden genoemd die voorkomen in het bestemmingsplan en de type objecten benoemen. Reclamanten stellen vast dat hieraan niet is voldaan. De rechtszekerheid van reclamanten wordt hierdoor geschonden.

27.25 In artikel 1 begrippenlijst worden geen definities gegeven van begrippen genoemd in artikel 11 Regels. Deze begrippen worden ook niet uitgelegd in hoofdstuk 7.3.2 inpassingsplan. Met name de begrippen veiligheidszone en woning in de sfeer van het windpark zijn onduidelijk over wat daarmee concreet en exact wordt bedoeld. Deze begrippen zijn wel van belang voor het bestemmingsplan en de type objecten, dus moeten deze begrippen opgenomen moeten worden in de begrippenlijst. Ook bij de wijze van meten dienen deze begrippen genoemd te worden. Nu onduidelijk is wat bedoeld wordt met veiligheidszone en de omvang van deze zone in meten, achten reclamanten het bestreden besluit

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

onvoldoende en onzorgvuldig. Deze begrippen zijn onbepaald, ook objectief onbepaalbaar dus leiden tot rechtsonzekerheid.

27.26 Met betrekking 'woningen in de sfeer van het windpark' stellen reclamanten dat deze woningen onterecht tot deze categorie behoren, en dat de wettelijke normen voor geluid en slagschaduw onaanvaardbaar

27.27 Het begrip dubbelbestemmingen wordt vaker en verschillende keren genoemd in zowel de Regels als hoofdstuk 7 van het inpassingsplan. Een duidelijke definitie van het begrip ontbreekt echter. Reclamanten achten het onzorgvuldig en onvolledig nu het begrip een nadere uitleg vergt voor de omschrijving van het bestemmingsplan.

27.28 In het MER wordt herhaaldelijk het begrip huishouden gebruikt voor de berekening van de energieopbrengst van windturbines. Een duidelijke definitie van het begrip huishouden ontbreekt. Er geldt in Nederland een gemiddeld energieverbruik van ongeveer 3.500 kWh stroom en 1.500 m³ gas. Dit is een indicatie en hangt volledig af van de samenstelling van het huishouden of gezin. Voorts is het woningtype van invloed op het gebruik. Een vrijstaande woning zal meer verbruiken dan een appartement. Ook de apparaten in een huis spelen een rol zoals koelkasten, vaatwassers en dergelijke en de leeftijd hiervan. Reclamanten achten het bestreden besluit onvolledig en onzorgvuldig door een dergelijke beschrijving niet op te nemen. D.w.z. in het nalaten om een definitie geven van het begrip huishouden die duidelijk en niet multi-interpretabel is.

27.29 Ook ontbreekt er een definitie van het begrip omwonenden, daarmee samenhangend omliggende ondernemingen. Beide begrippen worden veelvuldig gebruikt in bestreden besluit. Hiermee is verzaakt om te bepalen of en wanneer iemand als omwonende of omliggende onderneming aangemerkt kan worden. Of dit bijvoorbeeld onder het begrip belanghebbende artikel 2.1 Wabo gedefinieerd kan worden, ontbreekt in het bestreden besluit. Een definitie van het begrip is ook van belang voor het draagvlak onder omwonenden. Dit leidt tot rechtsonzekerheid van reclamanten, derhalve is het bestreden besluit onvolledig en onzorgvuldig. Hierbij verwijzen reclamanten verder naar paragraaf 27.14.

27.30 In artikel 3.2 onder b Regels wordt het bebouwingspercentage genoemd en bij de plankaart wordt ook het begrip genoemd. Een nadere definitie van het begrip ontbreekt echter en een percentage wordt ook niet gegeven. Zowel de Regels als de plankaart zijn op dit punt onduidelijk. Het totaal biedt onvoldoende basis voor reclamanten, tast tevens de rechtszekerheid van reclamanten aan.

Voorwaardelijke verplichting

27.31 De minister heeft ten onrechte geen voorwaardelijke verplichtingen opgenomen in de Regels, om noodzakelijke maatregelen te nemen ter voorkoming of beperking van hinder en overlast die uit het oogpunt van een goede ruimtelijke ordening nodig worden geacht door reclamanten. Daarmee strekt het ontwerp inpassingsplan niet ten behoeve van een goed woon-, werk- en leefklimaat en dus geen goede

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

ruimtelijke ordening. Een en ander moet voldoende verzekerd zijn nu de aangevraagde vergunningen geen voorschriften geven waarin afdwingbaar staat dat afdoende maatregelen worden genomen. Reclamanten ontkennen en betwisten gemotiveerd dat handhaving en risicopreventie en beperking van gevaarzetting zijn gewaarborgd.

27.32 De Regels geven ten onrechte geen voorwaardelijke verplichting om: a. de externe veiligheid te waarborgen en monitoren, b. ter beperking van de hinder of overlast van (laagfrequent) geluid, c. ter beperking van overlast veroorzaakt door het monitoren van de windbedrijvigheid via onder andere herhaaldelijke controles met helikopters, hoogwerkers, drones, etc. bij calamiteiten in het windpark en d. ter beperking van overlast door verdere werkzaamheid van het windpark. Zie ook de hoofdstukken laagfrequent geluid en geluid. Een voorwaardelijke verplichting ter zake dient gerealiseerd en in stand gehouden te worden. Reclamanten menen bovendien dat deze extra hinder door helikopter vluchten en onder meer hoogwerkers - ten einde onderhoud te plegen en dagelijks toezicht te houden - in hun nabije woon-/leefomgeving achterwege moet blijven, althans in redelijkheid objectief afdwingbaar gemitigeerd moet worden.

27.33 Volgens het Handboek moeten de veiligheidssystemen periodiek worden gecontroleerd en worden er eisen gesteld aan het elektrisch systeem, de arbeidsveiligheid en de onderhoudsprocedures om de veiligheid van de turbine te waarborgen.⁹⁰³ Artikel 3.14 lid 1 van het Activiteitenbesluit bepaalt dat een windturbine tenminste eenmaal per kalenderjaar wordt beoordeeld op de noodzakelijke beveiligingen, onderhoud en reparaties door een deskundige op het gebied van windturbines. Het MER noch het inpassingsplan stelt een voorwaardelijke verplichting jegens initiatiefnemers om aan deze onderhoudseisen te voldoen. Reclamanten betwisten dan ook dat dit handhaafbaar en verifieerbaar plaats zal vinden en de externe veiligheid op deze manier gewaarborgd zal worden.

27.34 Het inpassingsplan geeft aan dat de windturbines voorzien moeten zijn van een stilstandsregeling om aan de jaarlijkse norm van slagschaduw te voldoen. Het MER en het inpassingsplan geven beide herhaaldelijk aan dat de stilstandvoorziening bij elk turbintype getroffen moet worden. De Regels voorzien niet in een dergelijke stilstandvoorziening als voorwaardelijke verplichting om hinder als gevolg van slagschaduw te voorkomen c.q. beperken en schieten derhalve tekort. Zonder deze stilstandvoorziening is de genoemde norm voor slagschaduw hinder niet handhaafbaar en kan de minister geen goede ruimtelijke ordening waarborgen. Wederom een verwijzing naar hetgeen eerder in de zienswijze is gesteld met betrekking tot slagschaduw.

27.35 Verwijzend naar de paragraaf aangaande de vergunningen, wordt ten onrechte niet vermeld dat de activiteiten trillingen veroorzaken. Reclamanten achten een voorwaardelijke voorziening nodig om hinder te voorkomen/beperken ten gevolge van deze trillingen, als noodzakelijke maatregel om hun goed woon,- werk- en leefklimaat te behouden en te blijven garanderen.

---

⁹⁰³ HRW, bijlage A, p. 13.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

27.36 Ten onrechte vermelden de Regels niet de voorwaardelijke voorziening die aangeeft dat, hoe en wanneer de tijdelijke voorzieningen zoals genoemd in artikel 1.24 Regels weggehaald, verwijderd, gesloopt en/of afgebroken dienen te worden. Zonder deze voorwaardelijke voorziening is niet gegarandeerd en kan niet gehandhaafd worden dat deze voorzieningen daadwerkelijk tijdelijk ter plaatse zijn in de voor het windturbinepark aangewezen gronden en voorkomen worden dat zij een bestemming voor onbepaalde tijd krijgen.

27.37 Het MER geeft aan dat de civiele werken die nodig zijn voor de aanleg van het windmolenpark vaak door lokale aannemers worden gerealiseerd. Onduidelijk en nu niet gewaarborgd is dat de lokale ondernemers daadwerkelijk ingehuurd gaan worden door exploitanten, dan wel dat zij zich zullen laten bedienen door de gangbare grensoverschrijdende werkinzet van goedkope arbeidskrachten uit het buitenland. Het inpassingsplan mist een voorwaardelijke verplichting jegens initiatiefnemers om alleen en uitsluitend lokale aannemers werk te verschaffen.

27.38 Met betrekking tot ijsafzetting, bepaalt het Handboek dat een windturbine niet in werking mag worden gesteld indien een zodanige ijslaag is afgezet op de rotorbladen dat door loslatend ijs de veiligheid voor de omgeving in het geding is. In moderne windturbines wordt door middel van ijsdetectiesystemen de windturbine automatisch stilgezet bij ijsvorming op de rotorbladen. Pas na visuele inspectie wordt de windturbine weer aangezet. Tijdens de stilstand is het mogelijk dat het ijs van de rotorbladen naar beneden valt. Afvallend ijs wordt dus niet weggeslingerd omdat de windturbines door het detectiesysteem worden uitgeschakeld. Reclamanten betwisten de kwaliteit van het ijsdetectiesysteem in dit geval en vragen zich af of, en in hoeverre er verzekerd is dat er daadwerkelijk tot stilzetten wordt overgegaan. Ook vragen ze zich af hoe deze visuele inspectie in zijn werk zal gaan. Het MER noch het inpassingsplan bevat een clause met een voorwaardelijke verplichting jegens Initiatiefnemers die hiertoe verplicht. Reclamanten wijzen op het gevaar dat rondvliegende ijspegels kunnen hebben. Dit is onderschat in het bestreden besluit.

27.39 Brandveiligheid is onvoldoende gegarandeerd zonder automatische brandblusinstallatie. De Regels vermelden deze ten onrechte niet. De aanwezige draagbare blusmiddelen zijn van geen nut blijkt na recente dodelijke ongevallen. Veiligheidsdiensten kunnen een brand eveneens niet bedwingen omdat een gondel niet of nauwelijks bereikbaar is, wat blussen onuitvoerbaar of onmogelijk maakt. Hiervoor wordt voor een verduidelijking verwezen naar paragraaf 18 Externe veiligheid e.v.

27.40 Het MER geeft in Bijlage 6a aan dat mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn om tijdens werkzaamheden te voorkomen dat er verstoring optreedt van broedende vogels en vernietiging van hun nesten en eieren. Aangegeven wordt dat dit kan door buiten het broedseizoen te werken of doordat vastgesteld wordt dat met de werkzaamheden geen nesten worden verstoord of vernietigd. Een mogelijke maatregel is het grondig maaien van het broedveld voorafgaand aan het broedseizoen. Een dergelijke voorwaardelijke verplichting ontbreekt.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

27.41 Er is een registratie nodig van het aantal dagen per jaar waarop slagschaduw optreedt, om te bepalen of aan de norm gesteld in de Activiteitenregeling wordt voldaan. De Regels geven geen voorwaardelijke verplichting voor deze registratie, waardoor niet kan worden vastgesteld dat geen onrechtmatige overlast zal optreden. Handhaving is hierdoor onmogelijk.

27.42 Reclamanten stellen vast en concluderen dat de Regels van het inpassingsplan ontoereikend, onvolledig en onduidelijk en daarmee onvoldoende waarborgen bieden aan hetgeen het MER stelt. De begrippenlijst opgenomen in de Regels is onvolledig en de begrippen zelf zijn onduidelijk geformuleerd, waardoor het bestreden besluit onzorgvuldig is genomen. De Regels geven bovendien niet de vereiste voorwaardelijke verplichtingen die benodigd zijn om te garanderen dat aan de in het MER genoemde voorzieningen en maatregelen uitvoering wordt gegeven.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

28. Afsluiting

Toepassen rijks coördinatie regeling¹ betekent het verdrinken van de kritische burger met papier en maakt de zienswijze termijn erg kort.

Het toepassen van de rijk coördinatie regeling betekent in dit geval dat de welwillende/kritische burger door vele duizenden pagina's documenten moet heen ploegen. Vervolgens blijkt uit al die pagina's ook nog eens dat hier en daar het onderliggende werk slecht of heel erg kwalitatief is uitgevoerd (veel mooie tekst, weinig wetenschap). Dat betekent dat deze manier van vorm en inhoud geven alleen al een zienswijze waard is en dat de beschikbare termijn van 6 weken op zijn minst aan de magere kant is.

Toepassen rijks coördinatie regeling² niet terecht, er is sprake van 2 windparken die ieder voor zich de 100 MW grens niet halen.

Het toepassen van de rijk coördinatie regeling is niet terecht omdat er sprake is van twee aparte elektriciteitsgrids voor respectievelijk het Noord- en het Midden- en Zuid deel van het windpark. Daarnaast wordt ook het eenvormigheidsprincipe alleen voor het noordelijk deel vastgelegd. Het Midden en Zuidelijk deel heeft vanuit de vergunning ook geen eisen wat dat betreft. Tenslotte is de realisatie van de windparken niet per definitie in dezelfde periode gepland. Daarmee is er sprake van twee of misschien wel drie aparte windparken die allen kleiner zijn dan 100 MW en daarmee vervalt de grond voor het toepassen van de RCR.

1. Windpark-opbrengst en efficiency (in bijna alle documenten gebruikt) wordt zwaar overschat.

Er zijn grove fouten gemaakt bij met name de modelberekeningen van de windpark- efficiency en opbrengst. Op grond daarvan worden ten onrechte de keuzes in en voor het VKA in stand gehouden. Sinds kort kennen we de term "sjoemelsoftware" voor dieselauto's maar die term krijgt hier een nieuwe betekenis.

2. Verzoek om een grotere molen door te rekenen is sloppy en kwalitatief gebeurd.

De invulling van het verzoek van de gemeentes via de MER commissie om een grotere molen (Enercon E 126 EP4, 4.2 MW) door te rekenen is halfslachtig en weinig doordacht gedaan. Er is daarbij namelijk voorbijgegaan aan het feit dat de Enercon E126 sec, zonder de toevoeging EP4, met exact dezelfde afmetingen (gondelhoogte 135 mtr, rotordiameter 126 mtr) een vermogen van 7.5 MW levert waardoor er in plaats van 35 (VKA) slechts 16 molens nodig zijn om aan de 120 MW doelstelling te kunnen voldoen. Bij 16 molens i.p.v. 27 molens (4.2 MW versie) is ook het park efficiency aanzienlijk beter, hoewel nog steeds aanzienlijk lager dan in een N-Z lijn-opstelling. In 2014 heeft Tauw in opdracht van de provincie Groningen deze variant al doorgerekend op alle MER aspecten en deze voldeed toen al. (ook Tauw rekent zich overigens voor de efficiencies rijk)

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

3. Ruimtelijke eenvormigheid in het park niet gegarandeerd.

De nu voorliggende documenten maken het mogelijk dat de 3 deelgebieden in het windpark N33 ieder hun eigen windturbine type krijgen en dat is strijdig met de ruimtelijke eenvormigheid van het windpark die uitgangspunt is in o.a. de MER.

4. Molens 1, 16 en 22 passen niet in het ruimtelijke concept.

Conform de regels zoals gehanteerd t.a.v. de ruimtelijke inpassing in de totstandkoming van dit plan kunnen de molens 1, 16 en 22 niet gebouwd worden.

5. Bouwregels inpassingsplan zorgen voor suboptimale keuze.

Het inpassingsplan (bouwregels) maakt het onmogelijk om de 120 MW in te vullen met minder maar grotere (vermogen) windmolens en dwingt daarmee een minder efficiënt windpark af. Ook in vergunningsaanvragen wordt al vooruitgelopen op molens in de 3-5 MW band en wordt ten onrechte genoemd dat invulling van het VKA met molens uit de 3-5 MW range de meest efficiënte manier is.

6. Onvoldoende Best Beschikbare Techniek-invulling in de ontwerpbesluitingen.

Het begrip BBT wordt in de uiteindelijke ontwerpbesluitingen te eng toegepast. De initiatiefnemers worden op geen enkele wijze verplicht voor het windpark en zijn omgeving als geheel BBT te realiseren. Dit wordt vervolgens door de gemeenten (die daar aanvankelijk op hebben aangedrongen) op geen enkele wijze in het ontwerp besluitingen ook afgedwongen. Ook in de MER en Inpassingsbesluit wordt het wel genoemd maar verder volledig in het midden gelaten.

7. Sectormanagement kent geen invulling of controle mogelijkheden anders dan voor externe veiligheid.

In de externe veiligheid beschouwing wordt een eventueel knelpunt met Gasunie opgelost met "sectormanagement". Als het bijvoorbeeld gaat om Geluid of Slagschaduw ontbreekt een meetnetwerk en dat betekent dat voor het bevoegd gezag een controlemiddel bij oplevering ontbreekt en dat in het geval van terechte overlast handhaving controle en handhaving niet mogelijk is mogelijk is. De SER heeft (zie uitspraak nationale Ombudsman zeer onlangs) jarenlang de overlast van windparken op land gebagatelliseerd en bewust foutieve informatie verstrekt.

8. Flora en Fauna wet

De initiatiefnemers hebben zich niet in voldoende mate gehouden aan artikel 2 (zorgplicht) van de FF-wet.

9. Natuurbeschermingswet (zaaknummer 280269)

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

De initiatiefnemers hebben zich ook hier niet voldoende gehouden aan de invulling van het begrip zorgplicht.

10. Onvoldoende aandacht voor het ALARA beginsel uit de wet Milieubeheer.

In de ontwerpbesluiten is geen of op zijn minst onvoldoende aandacht besteed aan het ALARA beginsel uit de Wet milieubeheer. De keuze van het type windmolen moet voldoen aan het ALARA beginsel.

11. Onvoldoende aandacht voor de einde levensduur problematiek.

In de ontwerpbeschikkingen worden ten onrechte geen voorzieningen of bankgaranties gevraagd voor het moment dat het windpark weer afgebroken moet worden. Dat kan in de praktijk tot zeer vervelende situaties gaan leiden (zie Aldel in Delfzijl, kerncentrale in Borsele) zeker als blijkt dat de SDE na 15 jaar niet wordt vervolgd.

Onderbouwing:

Ad 1: Toepassen Rijks Coördinatie Regeling (RCR)

Aanvraag vergunning Eekerpolder: 800 pg's; aanvraag vergunning Vermeer Noord: 788 pg's, aanvraag Midden: 693; aanvraag Zuid: 750; aanvraag NBW 357; Aanvraag F&F: 438; beschikkingen Noord:84; beschikkingen Midden en Zuid:63 etc. etc. Dit is een informatie bombardement met hier en daar weinig inhoudelijke kwaliteit. Bij het aan de kant zetten van niet alleen het democratische proces maar ook de inzet van lagere bestuurlijke kennis op deze gebieden in het kader van RCR mag de burger uiterste zorgvuldigheid verlangen. Die blijkt in de hier volgende gevallen niet/onvoldoende ingevuld te zijn.

Het Noordelijk deel van het veld heeft een eigen elektriciteitsgrid en dat geldt ook voor het Midden en Zuidelijk deel. Hiermee is er fysiek sprake van twee aparte windparken. Daar komt nog bij dat als het gaat om de ruimtelijke eenvormigheid van het park de gelijke turbinekeuze alleen is vastgelegd door de twee initiatiefnemers voor het Noordelijk deel. Het lijkt erop dat dit gebeurd is onder druk van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (LIBAU) die dit tot 3 keer toe in een brief aangekaart heeft. Deze voorwaarde is overigens niet opgenomen in de concept beschikking maar blijkt uit de bijlagen. Voor het Midden en Zuidelijk deel is het niet opgenomen in de aanvraag en ook niet in de ontwerpbeschikking.

Ten slotte is de opstellingswijze, windfarm voor Noord versus twee lijnopstellingen voor Midden en Zuid zodanig dat de ruimtelijk eenvormigheid ook daar ontbreekt. In de MER wordt deze ruimtelijke eenvormigheid als belangrijk uitgangspunt gezien maar de invulling daarvan is niet consistent.

Dit maakt bij elkaar dat de nu gepresenteerde samenvoeging tot een (1)windpark >100 MW zo kunstmatig en gezocht is en zo weinig consistent is uitgewerkt dat ten onrechte gebruik gemaakt wordt van de de RCR.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Ad 2 en 3: Windpark-opbrengst en efficiency (in bijna alle documenten gebruikt) en het verzoek een grotere windmolen door te rekenen

Een windmolen, vrij in het veld, en precies in de wind gedraaid maakt maximaal gebruik van de aangeboden wind en zal te allen tijden een voor die situatie maximale opbrengst geven. Dat veld zou dan eigenlijk zo weinig mogelijk obstakels moeten bevatten (huizen, bomen, hoge gebouwen) of de molen zou zo hoog mogelijk gebouwd moeten worden. Een windmolen op grote hoogte produceert aanzienlijk meer vermogen dan een lagere windmolen omdat op grotere hoogte de wind harder waait. (de wind wordt minder geremd door de aarde). In de middeleeuwen werden bomen gekapt om molens een vrij aanstroom gebied te geven. In bebouwde gebieden werden molens op een verhoging gebouwd (Terp of stenen onderbouw of zelfs hoog op de stadswallen).

Een windmolen die stroomafwaarts achter een andere (draaiende) windmolen staat ondervindt last van de wervelingen van die voorganger en zal aanzienlijk minder vermogen produceren dan de windmolen die er voor staat (stroomopwaarts). Dit wordt ook wel het wake of zog effect genoemd.

Voor Oost Groningen waar de wind overwegend vanuit het Zuid-Westen waait en maar hoogst zelden precies of Noord of Zuid betekent dit dat als je windmolens bouwt, je deze het best in één Noord – Zuid lijn kunt bouwen en liefst zo hoog mogelijk. Op deze manier hebben de molens verreweg het grootste deel van de tijd geen last van elkaar en als zodanig de hoogste opbrengst. In één lijn Noord-Zuid is nog iets beter omdat het maar zeer zelden precies vanuit het Noorden of precies vanuit het Zuiden waait.

De Provincie Groningen zat er dan ook behoorlijk naast toen ze in het verleden haar plannen voor windenergie ontwikkelde. De gekozen uitgangspunten zorgden ervoor dat een flink aantal molens netjes op een rijtje op een zo goed als "zuid-west richting noord-oost" as stonden en dus bij de overwegend Zuid-Westen wind maximaal last van elkaar hadden. Overigens is die fout in de Drentse Monden ook voor een aantal rijtjes molens zo gemaakt.

Uitzonderingen waren eigenlijk de N33 voor het stuk vanaf Veendam tot Appingedam waar deze weg nagenoeg Noord-Zuid loopt. Overigens geven de Duitsers net aan de andere kant van de grens al jaren het goede voorbeeld door Noord-Zuid georiënteerde lijnopstellingen met een flinke onderlinge afstand (> 2 km) te bouwen.

De Minister en Provincie kozen uiteindelijk voor een veel kleiner gebied en zo ontstond het windpark N33 met het zwaartepunt van de molens in een bijna perfect (met uitzondering van de molens 1, 16 en 22) vierkant tussen de N33, Meeden en de A7. In het Voorkeurs Alternatief dat uiteindelijk nu voorligt betekent dat voor 27 molens een forse efficiency daling voor in principe alle windrichtingen. De andere 8 molens staan in 2 maal 4 op een rij en hebben alleen bij een zeer specifieke windrichting (grotweg Zuid of Noord) last van dat wake of zog effect. Bij wind uit het westen hebben met name de molens in het midden en zuid deel van het park last van de lufte van Veendam.

In de diverse versies van de MER die uiteindelijk geleid hebben tot dit voorkeurs alternatief zitten naast berekeningen voor schaduw en geluid ook opbrengst berekeningen. Hierbij valt op dat de vanuit een rekenmodel berekende efficiency verliezen stelselmatig aanzienlijk lager zijn dan wat we uit een enorm uitvoerig datapakket in Denemarken hebben geleerd. In Denemarken zijn ca. 20 jaar geleden een tweetal grote windparken (Nystedt en Horns Rev) gerealiseerd waarbij iedere individuele molen van het begin af voorzien is van continue metingen van wind- richting en snelheid, temperatuur, toerental, opgewekt

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

vermogen etc etc. Deze data is gelogd en de database die zo ontstaan is wordt veel gebruikt door wetenschappers die zich bezighouden met windenergie. Op deze manier zijn steeds geavanceerdere rekenmodellen ook getoetst.

Daar waar in de tweede rij in Denemarken tot 15 % vermogen minder geproduceerd wordt (echte data) wordt in deze MER een verlies van 5 tot 7% berekend en zijn de berekende verliezen in de volgende rijen nog kleiner. Kortom in deze MER wordt een overschatting van het uiteindelijke vermogen gemaakt van zeker 30%. Recent onderzoek van ECN⁹⁰⁴ aan met name 3 nog niet zolang bestaande parken op de Noordzee bevestigen dit. De nu in dit VKA berekende efficiëncies horen bij een windpark met een vermogensdichtheid van rond de 6 MW/km² terwijl het nu voorliggende VKA voor windpark N33 een vermogensdichtheid van ca. 14 MW/km² heeft.

Overigens hebben Barthelmie⁹⁰⁵ e.a. hiervoor gewaarschuwd in hun studie uit 2010 "Quantifying the Impact of Wind Turbine Wakes on Power Output of Off-shore Wind Farms". Deze studie is indertijd uitgevoerd met het enorme empirische (echte) data-pakket van deze twee Deense windparken op de Noordzee. Met deze data zijn rekenmodellen gevoed waarna deze conclusie getrokken werd. De onderschatting van dit effect leidt in de kwalitatieve en kwantitatieve afweging (de effectscore) van het MER tot een verkeerde conclusie t.a.v. de keuze voor het VKA.

Met name Tauw⁹⁰⁶ heeft in 2014 (in opdracht van de Provincie Groningen) de variant 6 op een viertal manieren (a t/m d) nagerekend met molens in de 3-5 MW en de 5-8 MW range. Door de overschatting van met name de opbrengst van de variant met hoge aantallen kleinere molens (6a en 6b) komt de variant met de minste molens (6c) er relatief het slechtste uit. Deze variant 6c heeft echter verreweg de kleinste aantallen molens (16), de hoogste park efficiency (hoewel ook fout (overschat) in absolute zin), precies de beoogde 120 MW geïnstalleerd vermogen, de kleinste geluids- en slagschaduw footprint (het Midden en Zuid veld is niet nodig) en komt er toch als slechtste uit. Ook hier wordt de onderschatting van de efficiency verschillen pijnlijk duidelijk: In variant 6b worden 40 molens gemodelleerd in het vlak tussen Meeden, N33 en A7 met een parkverlies van slechts 15%. Dit zou naar analogie van de Deense cijfers (en die van ECN) een orde grootte 35 tot 45% moeten zijn.

In de uiteindelijke MER wordt hier niet naar verwezen maar is op verzoek van o.a. de MER-commissie nog een gevoeligheidsanalyse toegevoegd. Reden hiervoor was dat meerdere partijen (o.a. de gemeentes) gevraagd hadden om nog eens met grotere molens te rekenen.

Hier gebeurt wederom iets gek: Er wordt een lijst gepresenteerd van machines in de 3-5 MW range zonder dat er gekeken wordt naar de 5-8 MW range. Er wordt verder ook niet aangegeven waarom dat zo is. Vervolgens is er gerekend met de Enercon E126 EP4 (bijlage 1, aanvulling MER Windpark N33). Met deze keuze worden de machines niet echt groter in vermogen dan de uitgangspunten zoals gebruikt om te komen tot het VKA maar als je er in detail naar kijkt is het nog erger: in de lijst is de Enercon E126 EP4 opgenomen met een vermogen van 4.2 MW en afmetingen die exact overeenkomen met de Enercon E126. De Enercon 126 produceert bij dezelfde hub-hoogte (135 mtr) en bij dezelfde rotordiameter (126

⁹⁰⁴ Bulder e.a., 2016, Scoping Analysis of the potential yield of the Hollandse kust (zuid) windfarm sites and the influence on the existing wind farms in the proximity, onderzoek van ECN in opdracht van Min. van E.Z.

⁹⁰⁵ Barthelmie, R.J. e.a., 2010, Quantifying The Impact of Wind Turbine Wakes on Power Output of Off-shore Wind Farms, Journal of atmospheric and oceanic technology.

⁹⁰⁶ Gerritsen, M e.a. voor TAUW, 2014, Verdiepend Onderzoek naar de zesde variant Windpark N33, onderzoek in opdracht van de Provincie groningen

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

mtr) maar liefs 7.5 MW. Van deze molen draaien er in Europa al enige honderden waarvan 38 in de Noord-Oostpolder.

Daarnaast heeft Pondera ineens een ander veld nagerekend. In de bijlage 1, waar zij hun opbrengstberekeringen presenteren, zijn de molens ineens anders genummerd en ontbreken de oorspronkelijke molens met no. 1 en no. 16, en is molen 25 in de achterste rij toegevoegd (en heeft wederom een zeker voor deze plek zeer hoge efficiency). Is dit een slordigheid of weten ze bij Pondera reeds meer?

Overigens wordt er in de gevoeligheidsanalyse gewoon gewerkt met de grotere turbines op dezelfde locaties als het VKA. Vervolgens wordt de conclusie getrokken dat met uitzondering van de slagschaduw dit kan binnen alle randvoorwaarden die gelden. Het feit dat er maar met 16 in plaats van 35 molens gewerkt hoeft te worden blijft volledig onbenoemd. Daarnaast wordt het begrip geluid volledig kwalitatief behandeld, de berekeningen ontbreken. Als het erom gaat dat je de 35 molens vervangt voor 16 is dat in orde, nu echter zijn de 135 meter molens gewoon 1 op 1 in het VKA gezet. Dan gaat zo'n kwalitatieve benadering te ver.

Met name die 7.5 MW Enercon E126 variant was al eerder doorgerekend in het al genoemde rapport van Tauw. Dit onderzoek hadden we ons dus kunnen besparen. Overigens blijkt ook hier met de 4.2 MW variant een volstrekt te hoog berekende park efficiency. Met name de molens op positie 6, 14, 15, 16, 7, 13, 17, 21, 9, 12, 18, 22 zullen in de praktijk aanzienlijk slechter scoren dan nu berekend. Het lijkt er overigens op dat Tauw met een ander model ook te lage parkverliezen berekent hetgeen dan overeenkomt met de conclusies van Barthelmie en de stelling "elk rekenmodel heeft zo zijn eigen uitkomsten" bevestigt. De gewone burger kent dit fenomeen inmiddels onder de term "sjoemelsoftware". Volstrekt onbegrijpelijk (niet toegelicht, en indertijd kennelijk ook niet gechallenged door de opdrachtgever, de provincie) trekt Tauw overigens de conclusie dat variant 6c de slechtste variant is. Immers, zelfs met de voor deze variant vermoedelijk te hoog berekende park-efficiëntie hoef je maar 16 molens te bouwen teneinde de 120 MW doelstelling te bereiken. Daarmee wordt de investering 30 tot 40% lager, het aantal benodigde molens halveert ruim en de midden- en zuid-variant zijn niet nodig. Eventueel kan er voor gekozen worden in het noordveld 12 molens te zetten en 2 maal 2 in respectievelijk het midden- en zuid-veld. De efficiency van met name de 12 wordt marginaal hoger maar vermoedelijk de investering ook omdat er dan op 3 plaatsen infrastructuur moet worden aangelegd. De totale efficiency wordt wel hoger omdat de lijn-opstellingen van het Midden en het Zuid deel ook nog eens bijna in een Noord-Zuid oriëntatie staan.

Overall ware het overigens veel beter geweest alle molens dan in een lijnopstelling langs de N33, te beginnen in Siddeburen tot voorbij Veendam te plaatsen. Dan was in een keer ook voldaan aan de volledige provinciale windstroom doelstelling/behoefte.

Samengevat: De rekenmodellen presenteren een te hoge windpark efficiency. Op grond daarvan worden verkeerde aannames gemaakt t.a.v. het VKA. In cruciale gevallen zijn de uitwerkingen zeer kwalitatief en dun van aard en lijkt het erop dat naar een conclusie wordt toegerekend. Dit maakt dat de term "sjoemelsoftware" ineens een heel nieuwe dimensie heeft gekregen.

De doelstelling van 120 MW kan binnen alle (MER) randvoorwaarden het meest (kosten en opbrengsten) efficiënt bereikt worden door 16 stuks van een 7.5 MW variant molen te plaatsen. Aan de overige randvoorwaarden zoals geluid, slagschaduw en ruimtelijke inpassing is dan ook voldaan. De in het MER

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

nog doorgerekende E 126 EP4 bevestigt in deze ook de al eerdere getrokken conclusies van Tauw op dit gebied.

Met name de conclusies in V.10 en VI.4 van de samenvatting MER Windpark N33, de MER zelf, de vergunningsaanvragen etc. etc. zijn onjuist en het voorliggende VKA is een onjuiste keuze.

Ad 4 en 5: Ruimtelijke eenvormigheid in het park, weglaten van de molens 1, 16 en 22

In de MER voor het windpark N33 worden aanvankelijk molens uit 3 – 5 en 5 – 8 MW range genomen als uitgangspunt voor met name de gemaakte sommen (modelberekeningen) als het gaat om geluid, slagschaduw en park-opbrengst en efficiency. Er wordt aangegeven dat, als de grootste molens het uitgangspunt zijn, er automatisch met de "worst-case" rekening gehouden is. Vervolgens wordt in de gevoeligheidsanalyse alleen nog de opbrengst en de slagschaduw doorgerekend en de geluidcontouren worden kwalitatief afgedaan.

Door de initiatiefnemers zijn vergunningen aangevraagd bij de gemeentes Menterwolde en Veendam. In deze aanvragen wordt o.a. verwezen naar de onderliggende MER en wordt gesteld dat het in deze fase nog niet mogelijk is om een definitieve keuze te maken voor een bepaald type. Wel wordt aangegeven dat het een molen uit de 3-5 MW reeks zal zijn (op basis van de verkeerde data, zie hierboven) Dit heeft o.a. te maken met de definitieve SDE subsidietoekenning. Tevens wordt aangegeven dat 3 maanden voor de definitieve bouw het definitieve ontwerp zal worden gecommuniceerd met de betreffende gemeente. In totaal worden 4 vergunningen aangevraagd bij deze 2 gemeentes.

In de nu voorliggende ontwerpbesikkingen worden verder geen specifieke eisen meer gesteld t.a.v. die termijn waarop de definitieve gegevens van de te plaatsen windmolens bekend moeten zijn. Er wordt ook niet gevraagd om als de definitieve keuze gemaakt is te bewijzen dat deze voldoet aan de randvoorwaarden zoals gesteld.

Zoals de aanvragen nu zijn ingediend en de ontwerpbesikkingen zijn opgesteld is het in principe mogelijk dat er in het Windpark N33 3 verschillende molentypen gerealiseerd gaan worden. Dat is volledig in tegenstelling tot diverse teksten in de MER t.a.v. de eenvormigheid van het Windpark. Voor Zuid en Midden (gemeente Veendam) wordt het advies van de LIBAU per 23 mei 2016 zonder verdere voorwaarden verstrekt. De ontwerpbesikking voor Zuid noemt dit niet eens maar voegt alleen het LIBAU advies toe. In de beide ontwerpbesikkingen voor de Noordkant van het park wordt gesteld dat LIBAU akkoord is. Achter de besikkingen zitten echter 4 brieven van LIBAU over een periode van 3 maanden waarin deze van "strijdig" (20/04) naar "niet strijdig mits" (02/06) naar "strijdig" (16/06) naar "voldoet" (14/07) gaan. In deze laatste brief wordt verwezen naar voorwaarden die zijn overeengekomen maar die niet tot de besikking behoren en ook niet zijn genoemd in aanvullingen op het MER. In de bijlage 16 van de aanvraag van Vermeer Noord en bijlage 17 van Eekerpolder, Nota beperking Turbinekeuze, verklaren de beide aanvragers dat er slechts 1 type windmolens wordt geplaatst in het noordelijke deel van het Windpark. In feite is de laatste "voldoet" van LIBAU nog steeds een "voldoet mits".

LIBAU hikte aanvankelijk terecht aan tegen de niet formeel vastgelegde eenvormigheid in het Noordelijk deel van het park maar zegt daarover niets voor het Midden en Zuidelijk deel maar daar geldt conform de MER die eenvormigheids eis ook; een (1) type met vaste ashoogte en rotordiameter voor alle 4

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

deelvergunningen, het is immers 1 windpark N33. Daarnaast heeft LIBAU ook terecht nog steeds bezwaren tegen de molens 16 en 22. En wederom op basis van de eenvormigheid geldt dat ook voor de molen op plaats 1.

Ad 6: Bouwregels inpassingsplan verhinderen een efficiënt windparkontwerp

De nu in het inpassingsplan opgenomen bouwregels maken het onmogelijk om nog iets anders te bouwen dan het VKA. Het gevolg is dat dit in combinatie met het toepassen van molens uit de 3-5 MW range gaat leiden tot een minimale parkefficiency met een maximale last voor de omwonenden. Veel molens met een lage efficiency leiden dan nog wel tot de beoogde opbrengst maar het is een zeer slechte manier van investeren met helaas maximaal negatieve effecten voor de omwonenden.

Ad 7: Te enge Best Beschikbare Techniek invulling

In de ontwerpbesluitingen wordt het begrip Best Beschikbare Techniek heel specifiek toegekend aan de milieucompartimenten bodem, lucht en water. Energie wordt als niet van toepassing verklaard, immers de molens maken meer dan voldoende hun eigen energie. Dit is een te enge toepassing van het begrip Best Beschikbare Techniek: dit windpark gaat voor de komende 25 jaar o.a. de omgeving van een groot aantal mensen zwaar negatief beïnvloeden. Daarnaast gaan er grote sommen subsidiegeld (gefournéerd door elke Nederlander met een energierekening) naar de exploitanten om hen een gegarandeerd riant rendement te kunnen laten maken. Gegeven de SDE subsidies is investeren in Nederlands windenergie "safer than the bank of England" (toen dat nog een begrip was).

Het SDE⁺ proces dwingt op geen enkele manier BBT af in de sfeer van de hoogste opbrengst van de molen versus de kleinste "footprint" van deze molen en al helemaal niet als het gaat om BBT in relatie tot de integrale footprint van een windmolenpark. In deze MER worden alleen maar kaders geschetst en ten onrechte voor een VKA gekozen, in de vergunningsaanvraag wordt naar de MER en de SDE uitkomst verwezen en in de ontwerpbesluitingen wordt BBT in de enge betekenis gebruikt. In combinatie met de bouwregels ontstaat dan een voor het bevoegd gezag onmogelijke situatie waarbij initiatiefnemers volledig vrij zijn hun eigen "beste" beslissingen te maken.

In de ontwerpbesluitingen zou een proeve van een meer integrale BBT voor het hele windpark moeten worden afgedwongen. Aangezien dat bij twee gemeentes ligt zou dat door de minister, immers coördinerend in deze kwestie, moeten worden afgedwongen. Op dit moment is dit niet geregeld en zo ontstaat er voor Nederland, en in dit geval voor de omgeving van het windpark N33, een sub optimale business case met daarin de bewoners om het windpark heen als de mensen die maximaal de rekening betalen in de zin van inbreuk op en vernietiging van hun milieucompartimenten als daar zijn geluid en ruimte en daarvan afgeleide zaken als woongenot en de waarde van hun onroerend goed. De initiatiefnemers en boeren aan de andere kant worden middels een gegarandeerde opbrengst via de SDE ruimschoots en volledig risicoloos voor 15 jaar ontzorgd op kosten van de belastingbetaler.

Ad 8: Onvoldoende invulling van het begrip Sectormanagement in de ontwerpbesluitingen.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

In de externe veiligheidsbeschouwingen blijken in het VKA een 2- tal molens mogelijk te dichtbij de Gasunie stikstoffabriek/mengstation (wordt hier overigens ten onrechte Compressorstation Scheemda genoemd, dat station ligt helemaal aan de andere kant van het windmolenpark) te staan. Dit wordt gemitigeerd met wat men sectormanagement noemt. Dat zal vermoedelijk vanuit een daadwerkelijk meting (windsnelheid/toerental o.i.d.) leiden tot het stilzetten van deze 2 molens. Voor slagschaduw geldt eenzelfde oplossing (stilzetten van molens). Voor Slagschaduw en Geluid zou dat betekenen dat er op een aantal plaatsen rond het windpark meetpunten zouden moeten zijn. Deze metingen leiden dan tot het daadwerkelijk stil zetten van molens op het moment dat normen worden overschreden. Deze metingen worden niet afgedwongen in de concept ontwerp beschikkingen en dat maakt een eventuele controle op de ontwerputgangspunten van het windpark en naleving van de voorschriften onmogelijk. Dat geldt overigens ook voor een controle op de werking van c.q. naleving van het sectormanagement in het geval van de externe veiligheid t.o.v. de stikstoffabriek/mengstation. De gemeente is bevoegd gezag als het gaat om naleving maar heeft verder geen middelen c.q. dwingt deze niet af c.q. scheidt geen voorwaarden om deze controle uit te voeren.

Ad 9: Onvoldoende invulling van zorgplicht in het kader van de Flora en Faunawet

In z'n algemeenheid geldt dat de betogen in de onderbouwingen zeer kwalitatief en beschrijvend van aard zijn en daar waar tellingen uit ander parken gebruikt worden, worden deze zeer eenvoudig weg gerelativeerd en wordt de relevantie t.a.v. het specifieke windpark N33 niet eens besproken. Verder wordt zeer vaak de "worst case" kaart gespeeld zonder dat daar verder enige onderbouwing voor gegeven wordt. Tenslotte beschikken de onderzoekers ook hier over een computermodel met zeer vele "draaiknoppen". De beschrijving van met name al deze factoren is zodanig vaag dat het begrip "sjoemelsoftware" hier zijn derde betekenis krijgt. De onderzoeksrapporten waarop de initiatiefnemer zich baseert zijn soms 14 jaar oud, veel te oud voor het kunnen nemen van een juiste beslissing over de aanvraag voor ontheffing van de F&F-wet. Al met al ademen deze onderzoeken de "wij van wc-eend adviseren wc-eend" sfeer.

Ten aanzien van de ruige/gewone en rosse dwergvleermuis is te weinig vooronderzoek uitgevoerd. De onderzoeken dateren vanaf 2007 tot 2012 en slechts één onderzoek dateert van 2016. Op deze manier is niet voldoende onderzocht wat de effecten van de molens op deze soort kunnen zijn. Als dan ook nog eens 1 molen in de gevoeligheidsanalyse ten Noorden van het Winschoterdiep geplaatst wordt heeft deze vleermuis aan beide zijden van zijn natuurlijke doorgang molens staan. Het RVO stelt zelf al dat er zeer weinig dwerg vleermuizen in het gebied zijn. De initiatiefnemers stellen dat dat men ontheffing nodig heeft voor zeven stuks. Dit is dan fors meer dan de totale waargenomen populatie in dit gebied. Daardoor is het zeer aannemelijk dat het windpark N33 een significant effect heeft op verschillende soorten dwergvleermuizen. Dat de rosse dwergvleermuis slechts incidenteel in het gebied voorkomt en dat daarvoor dan geen ontheffing noodzakelijk is, is bijna Kafkaïens en bestrijden wij. Immers de vergunningen en ontheffingen worden aangevraagd voor dertig jaren.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Ten onrechte is er geen ontheffing aangevraagd voor de blauwe kiekendief. De aanvraag geeft aan dat deze soort in het gebied voorkomt. Tevens is onvoldoende aangetoond waar en hoeveel blauwe kiekendieven zich in het gebied bevinden, noch is voldoende onderzocht wat de extrapolatie is van het optrekken van de broedende kiekendieven van noord naar zuidelijke richting. Dit zelfde geldt voor de grauwe kiekendief.

Ten onrechte is er geen ontheffing aangevraagd voor de kwartelkoning. Het zal aannemelijk zijn dat deze niet sneuvelt in de wieken maar daarnaast is erg duidelijk dat deze zeldzame vogel wel gehinderd wordt in zijn habitat; uit recente tellingen van SOVON blijkt onlosmakelijk dat het gebied één van de belangrijkste foerageer- en broedhabitats van deze rode lijst soort is.

Het is onacceptabel op basis van de bepalingen uit de F&F-wet dat er voor gebied GR 5180 geen telgegevens beschikbaar zijn. Juist GR5180 is van belang voor beschermde vogels in relatie met het windpark. Het gros van de geprojecteerde molens staat daar. Voorafgaand aan een beslissing op een aanvraag moet er meer duidelijkheid zijn over dit gebied. Het RVO had aanvullende gegevens moeten vragen of de aanvragen buiten behandeling moeten laten.

Voor een aantal telgebieden zijn slechts tellingen beschikbaar uit de maand januari. Om een juiste beslissing te kunnen nemen moet het RVO over uitgebreidere gegevens beschikken. De initiatiefnemers hebben hier niet voldaan aan het voorzorgsbeginsel. Overtredingen van verbodsbepalingen zijn immers niet uitgesloten. Tegelijkertijd wekt het RVO niet de indruk zelf diepgaand hierop te onderzoeken. Uitgebreid en intensief nieuw onderzoek is noodzakelijk voordat op een ontheffingsaanvraag F&F-wet kan en mag worden beschikt.

In de ontwerpbesluiten moet een voorschrift worden opgenomen dat uitsluitend de bouw van het windpark toestaat in de periode buiten het broedseizoen.

Ad 10: Onvoldoende invulling van het begrip zorgplicht in het kader van de Natuur Beschermings Wet.

Voorschrift 17 van het ontwerpbesluit doet geen recht aan het doel van de Natuurbeschermingswet. De vergunning wordt aangevraagd voor dertig jaren. Daarmee is een onderzoeksverplichting van maximaal 5 jaar absoluut onvoldoende. Een onderzoeksverplichting tot en met het einde van het park is legitiem, wellicht, mocht daar aanleiding toe zijn, met een lagere frequentie.

Ad 11: Onvoldoende aandacht voor het ALARA beginsel uit de wet Milieubeheer.

In de ontwerpbesluiten is geen of op zijn minst onvoldoende aandacht besteed aan het ALARA beginsel uit de Wet milieubeheer. De keuze van het type windmolen moet voldoen aan het ALARA beginsel.

In de aanvraag (OLO deel) is ten onrechte aangegeven dat er bodemonderzoek is uitgevoerd terwijl er later is aangegeven dat bodemonderzoek nog uitgevoerd dient te worden. Bodemonderzoek zou eerder

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

uitgevoerd moeten worden, in de tijd gezien voor de vergunningverlening. Op deze wijze wordt uitgesloten dat er last minute wijzigingen in opstelplaatsen moeten optreden en daarmee de effecten van het windpark nog kunnen wijzigen.

Tevens is de aansluiting bij "gesloten proces" niet opportuun aangezien gesloten proces in de NRB 2012 uitgaat van een installatie die gevuld of geleegd wordt. In casu is er sprake van een elektromotor. Tevens is in het MSDS aangegeven dat er sprake moet zijn van een opvangvoorziening. Indien de gondel als opvangvoorziening moet worden beschouwd zou een bewijs van vloeistofdichtheid gewenst zijn.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

29. Conclusie

Reclamanten menen dat aan de randvoorwaarden voor het nemen van een verantwoord en goed gemotiveerd besluit niet is voldaan en dat er is gehandeld in strijd met de wet en algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Zij verzoeken u het voorgaande mee te wegen bij de vaststelling van het definitief plan en vergunningen, met daarvan deel uitmakende documenten en stukken.

Reclamanten houden vast aan conclusies, zoals beschreven in deze zienswijze - betreffende in ieder geval: verkeer / bereikbaarheid / geluid / laagfrequent geluid / uitvoering / aanleg en onderhoud / landschap / monumenten / natuur / bomen / water / gevolgen en risico's externe veiligheid / procedure / besluitvorming / communicatie / participatie - en verzoeken u af te zien van het bestreden besluit.

Groningen, 8 november 2016

---

bepaaldelijk gevolmachtigde